

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографически)

на

XII^{то} Обикновено Народно Събрание

(първа редовна сесия).

LVI заседание, срѣда, 15 януарий 1903 г.

(Открито отъ г. подпрѣдседателя А. Франгя, въ 2 ч. и 30 м. послѣ пладнѣ.)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: (Звъни.) Засѣданието се открива.

Г-нъ секретарьтъ ще прочете поименния списъкъ на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь П. Шоповъ: (Прочита поименния списъкъ. Отсъствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Н. Абаджиевъ, Н. Беневъ, А. Блажевъ, М. Божковъ, Д. Вълчевъ, К. Господиновъ, Д-ръ Г. Гоговъ, К. Досевъ, П. Златаровъ, Д. Зографски, А. Каназирски, Н. Каравеловъ, Н. Мушановъ, И. Поповъ, С. Савовъ, В. Статковъ, М. Стояновъ, Т. Стояновъ, Ю. Теодоровъ, Н. Христовъ, П. Чаушовъ и Т. Шипковъ.)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Отъ 188 души народни прѣдставители отсъствуватъ 22. Има законното число народни прѣдставители — засѣданието продължава.

Прѣдседателството има да съобщи на г. г. народнитѣ прѣдставители слѣдующето: разрѣшени сж отпуски: първо, на Ломския народенъ прѣдставитель г. П. Каравеловъ, по причина на болестъ, 10 дена и на Врачанския народенъ прѣдставитель г. С. Савовъ 3 дена.

Постѣпилъ е отъ Министерството на Обществениѣ Сгради, Пѣтищата и Съобщенията законопроектъ за измѣнение и допълнение закона за пошитѣ и телеграфитѣ отъ 1889 г. и измѣненията и допълненията му отъ 1897 г. и 1901 г.

Г-нъ Теодоръ Теодоровъ има думата.

Т. Теодоровъ: На основание чл. 69 отъ правилника, имамъ да отправя едно питане лично къмъ г. Министра на Вътрѣшнитѣ Работи и ще го моля да ми отговори на това питане.

Отъ нѣколко врѣме насамъ въ столичния ежедневенъ вѣстникъ „Вечерна Поща“ се обнародваха

редъ факсимилирани писма и телеграми, произхождащи отъ г. Людсканова, днескашниятъ Княжески Министъръ на Вътрѣшнитѣ Работи, писани прѣзъ 1892 г., адресирани на лица съ загадочни названия, непознати поне въ обществото, нѣкой си Анастасиевъ и нѣкой си Христовъ, отъ съдържанието на които клони да се установи по единъ доста положителенъ начинъ, че г. Людскановъ е билъ единъ отъ главнитѣ интелектуални участници въ убийството на бившия прѣзъ сѣщата 1892 г. въ Цариградъ. Княжески дипломатически агентъ, Д-ръ Вълковичъ, а така сѣщо, че билъ сѣщо таквъ интелектуаленъ съучастникъ въ други редъ прѣстѣпни дѣла отъ сѣщия родъ, приготвявани противъ други държавни служители и даже противъ Държавния Глава. Общественото мнѣние въ България, здравото българско общество, онази поне негова частъ, която винаги прави сѣществуено различие между политическитѣ прѣстѣпници — за които и другадѣ се дава амнистия, и въ България има дадена такава — и обикновенитѣ убийства или обикновенитѣ прѣстѣпления, за които амнистия не се дава и нѣма дадена, това обществено мнѣние се видѣ още отъ самото начало на печатането на тия факсимилета на писма и телеграми много неприятно сюрпризирано, защото това общество не може да разбере и не може да допусне, че въ България, тая най-млада въ Европа конституционна и свободна държава, може участниците на едно и сѣщо злодѣяние да се третираатъ така различно: едни да лежатъ въ Черната-джамия или другадѣ въ затворитѣ, а други да заематъ най-високо, най-почетно мѣсто въ тая България — министерскитѣ крѣсла. И това общество се вълнува отъ самото обнародване на тия факсимилета и телеграми и желае да получи едно освѣтление. Народното прѣд-

ставителство, голѣма частъ отъ народнитѣ прѣдставители, и азъ въ това число, очаквахме, че г. Министерътъ на Вжтрѣшнитѣ Работи, при подобно положение на работата, ще да вземе мѣрки, за да се освѣтли въпросътъ и да не остане никой въ България и вънъ отъ нея, да мисли и вѣрва, че хора, които не сж си разчистили смѣткитѣ съ правосъдието, могатъ да заематъ у насъ такива почетни мѣста като министерскитѣ. А за тази цѣль г. министърътъ имаше досега, въ продължение на нѣколко мѣсеца, пълна възможностъ да направи нѣщо, да направи именно онова, което всички хора въ другитѣ страни, вредъ, въ неговото положение биха направили. То е: било че писмата сж истински, било че сж фалшифицирани, да сезира съдебната властъ съ това тежко обвинение и, като се оттегли отъ мѣстото си, г. Людскановъ да даде пълна свобода на тѣзи съдебни учрѣждения да изпълнятъ дълга си по закона, въ какъвто случай цѣлото общество щѣше да има едно пълно и авторитетно освѣтление, убийцитѣ щѣха да си бждатъ убийци и щѣха да се третиратъ като убийци, а министритѣ щѣха да си останатъ министри, чисти отъ всѣкакво подозрѣние. Друго срѣдство нито у насъ, нито другагдѣ, по-пълно, по-рѣшително отъ това не се знае. Истина е, че г. Министерътъ на Вжтрѣшнитѣ Работи, доколкото моитѣ свѣдѣния се простиратъ, като не направи това, направилъ е друго нѣщо — заповѣдалъ е, в. „България“, официозниятъ вѣстникъ на правителството, да опровергае нѣкои отъ тия писма и да омаловажи тѣхното значение; по това опровержение и това омаловажаване сж толкова слаби, толкова маловажни, щото тѣ не могатъ да удовлетворятъ и осветятъ никого. И въ особености, отъ момента, когато кабинетътъ на г. Данева обяви, че той не носи и не взима отговорността за онова, което се пише въ в. „България“, официозътъ, никой вече въ България не дава никакво довѣрие на онова, което се пише въ в. „България“. Така че, при настоящето положение на работитѣ, азъ си позволявамъ да запитамъ г. Министра на Вжтрѣшнитѣ Работи, да отговори тукъ прѣдъ народното прѣдставителство: писмата, които се обнародватъ факсимилирани, и телеграмитѣ истински ли сж или сж фалшиви; ако сж фалшиви, то въ всичката ли си цѣлостъ сж фалшиви, въ частъ ли отъ съдържанието имъ и въ коя именно частъ, за да знаемъ каква именно важностъ да имъ даваме. Но въ единия или въ другия случай, били тѣ истински или фалшиви, не мисли ли г. министърътъ, че бѣше неговъ дългъ наложителенъ досега да сезира съдебната властъ съ въпроса и, ако тѣ сж истински, да изпълни дълга си съдебната властъ по закона спрѣмо тѣхния авторъ и да се произнесе, амнистирани ли сж или не, подлежатъ ли на навазание или сж за възхваляване, за прѣпорѣчване на младото поколение; ако ли пъкъ сж фалшиви, да намѣри наказанието си фалшификаторътъ, за да не смущава общественото мнѣние и въ сжщото врѣме да не хвърли такова едно

тежко обвинение върху личността на г. министра, което обвинение, по причина че е обвиненъ въ злодѣяние, не засѣга само неговата лична честъ, а се отразява много нагубно и върху достойнството на онзи високъ постъ, който той занимава.

Това имахъ да запитамъ, върху което желая да получа отговоръ.

Министъръ А. Людскановъ: Понеже г. Теодоровъ нахвърля толкова много въпроси, на които не може да се отговори така, като на питане, както би се отговорило на едно запитване, по-добрѣ ще бжде и го моля да обърне питането си въ интерпелация, когато ще бжде готовъ по всичко да му отговори. Засега има да заяви, че дѣлото е прѣддено на прокурора и ще се види кои мѣста и части отъ писмата сж фалшифицирани, понеже тѣ сж отъ 10—11 години, та азъ не мога да помня, кое е вѣрно и кое не е вѣрно въ тѣхъ, та сега да ви отговори на изустъ.

Т. Теодоровъ: Кога е дадено? Споредъ моитѣ свѣдѣния не е дадено.

Министъръ А. Людскановъ: Далъ съмъ го. (Нѣколко прѣдставители отъ дѣеницата и лѣвицата искатъ думата.)

Прѣдседателствующъ А. Франга: По питанията не се дава никому думата, а онѣзи, които не сж доволни, могатъ да обърнатъ питането си въ запитване.

Т. Теодоровъ: Това искамъ да декларирамъ. Азъ ще направя интерпелация само тогава, когато г. министърътъ отговори на въпроса, истински ли сж или не, и, ако сж фалшифицирани, въ коя именно частъ.

Министъръ А. Людскановъ: Сега азъ не мога да влѣза въ разбирателството.

Т. Теодоровъ: Защото не мога да градя обвинение противъ едно лице, безъ да съмъ сигуренъ, че това обвинение почива на истински документи. Ако г. министърътъ обяви, че сж фалшиви, тогава нѣма защо да правя интерпелация — върху фалшиви документи нѣма какво да се обвинява. Ако обяви, че сж истински, ще направя интерпелация.

Министъръ А. Людскановъ: Тогава чакайте да се установи прѣдъ съда, дали сж фалшиви, или не. Азъ казвамъ, че съдътъ е сезиранъ съ въпроса. И отсега мога да ви кажа, че сж фалшифицирани, но въ кои именно части, казахъ ви 10—11 години има оттогава, не мога да помня всичко. Като ги прѣдставятъ всички въ съда, ще узнаете и Вие, па и азъ кои сж фалшифицирани.

Т. Теодоровъ: Азъ искамъ да знамъ кога дѣлото е прѣддено на прокурора.

Министъръ А. Людскановъ : Вчера. Какво обичате повече?

Т. Теодоровъ : Азъ благодаря на това, че съмъ Ви прѣдизвикалъ да дадете дѣлото на прокурора.

Прѣседателствующъ А. Франгя : Пристѣпваме къмъ дневния редъ.

Д-ръ Н. Геннадиевъ : Дайте ми думата, едно питане имамъ да направя.

Прѣседателствующъ А. Франгя : Съгласно правилника не се дава думата по питанията.

Д. Христовъ : Дайте ми думата. И азъ имамъ да направя едно питане.

Прѣседателствующъ А. Франгя : Моля Ви се, съгласно чл. 69 отъ правилника, не се дава никому думата по питанията. Ако искате нови питання да правите, ще Ви дамъ думата.

А. Урумовъ : Г-нъ Христовъ има да направи едно питане.

Прѣседателствующъ А. Франгя : Тогава има думата г. Христовъ.

Д. Христовъ : (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители и г-нъ Министре на Правосъдието! Още когато бѣше повдигнатъ въпроса да се направи запитване относително публикуванитѣ факсимилета, като зритель на събитията, които станаха въ нашето минало, лично за себе си, азъ направихъ слѣдующето запитване: дали аджеба г. Бобчевъ и г. Маджаровъ, които се числятъ къмъ народната партия, нѣматъ чуруклъвъ въ тая работа. (Отъ лѣвицата: А а а! — Прѣрекание.)

Прѣседателствующъ А. Франгя : Г-нъ Христовъ! Кому отправяте Вашето питане?

Д. Христовъ : Азъ мотивирамъ моето питане и Ви моля да ми не отнемате думата.

Прѣседателствующъ А. Франгя : Споредъ правилника, питання се правятъ само къмъ г. г. министритѣ.

Д. Христовъ : Азъ адресирахъ моето питане къмъ г. Министра на Правосъдието и желая да го мотивирамъ.

Когато, г-да народни прѣдставители, бѣше въпросъ за това питане да се обърне на запитване, азъ си казахъ: дали нѣма нужда, слѣдъ една епоха, която голѣмата частъ отъ българския народъ я признаваше за революционна и въ която г. г. Бобчевци и Маджаровци се молѣха за дългоденствието на Стамболова...

М. Маджаровъ : Не съмъ се молилъ никога! Лъжешъ! (Отъ дѣсницата: Телеграми има.)

Прѣседателствующъ А. Франгя : Моля, оставете оратора да говори.

Д. Христовъ : Азъ се питахъ, дали въ тази революционна епоха Маджаровци и Бобчевци въ Одеса и Цариградъ вземаха участие въ тази борба противъ Стамболовия режимъ (А. Урумовъ: Който вземаха по 20 л. на день.) и си отговорихъ: не. Не мога азъ, като зритель и като човѣкъ, който се интересувамъ въ изучаването на миналитѣ събития, да хвърля подозрѣние, да хвърля подобна инсинуация противъ тѣзи господа, противъ този консорциумъ, който още тогава бѣше казалъ: „въ нашето емигрантство ние нѣма да отправяме нашитѣ стрѣли, ние ще се прѣвѣрнемъ въ цѣломудрени мѣже къмъ Стамболовия режимъ и ще поднасяме топли молитви за благо и дългоденствието на Стамболова.“ (М. Маджаровъ: Лъжешъ!) Но, г-да народни прѣдставители, другъ единъ въпросъ мене ме занимаваше, по който азъ не искахъ... (Т. Теодоровъ: Той блънува. Това е галюцинация!) Ще видимъ дали е галюцинация, когато изкарамъ истината наявъ и когато вие, като хора, които нѣмате доблестъта да я признаете, се хвърляте къмъ насъ съ инсинуации. Но, г-да прѣдставители, съ моята невмѣняемостъ — за да направя угодата на г. Теодорова, който е още повече невмѣняемъ — азъ се запитвамъ: всички ония дѣяния, които бѣха извършени въ Стамболовата епоха, която, още веднажъ повтарямъ, бѣше призната за революционна и противъ която бѣше отправена атаката и на Бобчевци и Маджаровци, ако допуснемъ, че писанитѣ въ тази епоха факсимилета не сж фалшифицирани — и ако азъ бѣхъ на мѣстото на г. Министра на Вътрѣшнитѣ Работи, азъ бихъ казалъ: не, тѣ сж автентични, защото отъ тѣхъ ще черпя исторически куражъ, за да докажа правото на моето дѣло, което триумфира въ настояще врѣме, — (М. Такевъ: И жално, че не го е казалъ.) ако даже, казвамъ, посоченитѣ факти въ факсимилетата сж вѣрни — нѣма да кажа азъ, че тѣ се прикриватъ съ една амнистия, авторитѣ на която бѣха господата отъ народната партия, защото много пѣти амнистиятѣ прикриватъ неправи и прѣстѣпни дѣла: азъ искахъ да почерпя аргументи за въ полза на тия дебати отъ миналото, отъ врѣмената, когато се разиграваха тия събития — но, г-да прѣдставители, убийствата, които се прѣднамѣрваха тогава спрѣмо личността на Стамболова и онази на Княза, исторически фактъ е, че тѣ не се прѣднамѣрваха освѣнъ като цѣръ, като сръдство на една политика, която имаше за цѣль тържеството само на една идея — държавниятъ корабъ на България да плува въ дълбокитѣ и бистри води на политиката въ днешно врѣме, призната отъ най-високото и най-послѣдното мѣсто, — въ тържеството, въ триумфа, казвамъ, на тия идеи и въ този исторически аргументъ миналото намира своето най-блѣскаво освѣтление и оправдание, както азъ ще говоря подробно, ако питането на г. Тео-

дора Теодоровъ бжде обърнато въ интерпелация; на всѣки случай, единъ фактъ е безспоренъ, той е, че всичката тази дѣятелностъ, споредъ едни прѣстѣнина, а споредъ други непрѣстѣнина, бѣше заведена противъ една система и бѣше заведена противъ една личностъ, не физическа, а противъ една правствена личностъ. Стамболовъ не бѣше простъ смъртенъ гражданинъ, той бѣше министъръ-прѣдседателъ, той бѣше олицетворение на тази система, която трѣбваше да падне, за да се каже отъ високото мѣсто на Българския тронъ: „България не може безъ Русия“. Но, г-да народни прѣдставители, когато падна Стамболовъ подъ ударитѣ на ятаганитѣ, както съврѣменницитѣ на онова събитие казваха, Стамболовъ падна подъ ударитѣ на ятаганитѣ не вече като прѣдставителъ на една система, и не вече като една морална личностъ, противъ която имаше да се бори българскиятъ народъ, понеже на 18 май 1894 г. бѣше пусната завѣса задъ миналото, както се изразиваха членоветѣ на синдиката отъ народната партия на врѣмето си; той бѣше убитъ послѣ 18 май 1894 г. въ качеството си на обикновенъ смъртенъ гражданинъ на тая страна.

Т. Теодоровъ: Отъ единъ приятелъ на г. Людсканова! (Смѣхъ у лѣвицата.)

А. Самоковлийски: Г-нъ Теодоровъ, Вие бѣхте тогава министъръ!

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Моля тишина, г-да!

Т. Теодоровъ: Хали го има въ писмата на г. Людсканова!

Д. Христовъ: Г-да народни прѣдставители и г-нъ Министре на Правосъдието! Свободенъ отъ всѣкакви ангажменти на министерски портфейлъ, азъ тукъ ще ви заявя: Стамболовъ падна — за да направи угодата на г. Теодорова, като фактически лидеръ на народната партия, — Стамболовъ падна подъ ударитѣ на ятагана на сѣщия този Халиу, за когото се говори въ факсимилетата; но пита се, дали Халиу дѣйствително като убиецъ на Стамболова, не като министъръ-прѣдседателъ и като прѣдставителъ на политическа система, слѣдъ 18 май 1894 г., когато емиграцията се завърна въ България и нейнитѣ членове станаха лоялни граждани, дали, казвамъ, убийството на Стамболова се дължеше само на Хали или, както на врѣмето в. „Свобода“ казваше, между прочемъ и изповѣдта на Стамболова, че той е само физическиятъ убиецъ, а задъ него стоятъ цѣлъ редъ други хора? Между прочемъ, въ слѣдствието, което се правѣше тогавъ, а така сѣщо и въ разоблаченията, които се правѣха въ печата, се казваше, че Халиу и компания не би могли да извършатъ убийството на Стамболова, ако задъ гърба имъ нѣмаше полицията, инспирирана отъ министра и отъ правителството, начело на което

стоеха тия господа, които днесъ правятъ тая интерпелация, ако не бѣше задъ гърба имъ тая полиция, споредъ думитѣ на тогавашнитѣ съврѣменници, да спаси участъта на виновнитѣ и да затули по този начинъ кървавата драма. Ако е истина, че дѣйствително задъ гърба на Хали се е криела първо полицията — иначе е невъзможно да се прикрие това дѣло, — ако задъ нея сѣ се криели Маджаровци, Бобчевци и Теодоровци, — азъ питамъ г. Министра на Правосъдието да ми отговори — и ако не получа съответствующия отговоръ, азъ ще обърна моето питане въ интерпелация, — счита ли той, като върховенъ блюстителъ на Правосъдието въ тая страна, че дѣлото по убийството на Стамболова трѣбва да се ограничи само съ затварянето на Хали, или трѣбва да се универсира, да се разпростре и върху онѣзи истински прѣстѣпници, безъ които Халиу нѣмаше да извърши своя планъ и въ рѣшитѣ на които той бѣше жалка играчка? На туй питане, което прави къмъ г. Министра на Правосъдието, азъ искамъ отговоръ и, ако не го получа, това си питане ще го развия въ запитване съ подробни аргументи, ако за това стане нужда.

Министъръ Х. Теодоровъ: Г-да! Това дѣло си има своето развитие. Хвърлятъ се отъ лѣво и отъ дѣсно, може би, инсинуации върху една партия или върху друга партия. Длъжностъ е на всѣки единъ гражданинъ, па и на г. Христовъ, да помогне на правосъдието. Азъ не мисля, че правосъдието ще се ограничи само върху Хали (Нѣкой отъ лѣвицата: Или върху г. Людсканова.) или ще се спусне върху нѣкои инсинуации. (П. Драгулевъ: Прѣди всичко г. Теодоръ Теодоровъ.) Ако има нѣкои данни, или други нѣкои граждани ако иматъ данни, нека да помогнатъ и на полицията, и на правосъдието, и сѣдебнитѣ власти ще си извършатъ своето.

Това мога да кажа на г. Христовъ.

Д. Христовъ: Длъженъ съмъ да отговори на г. Министра на Правосъдието, че отъ отговора му въ тази обща формула, задъ които се крие прѣкиятъ отговоръ, не съмъ доволенъ и ще обърна питането си въ запитване.

С. С. Вобчевъ: Искамъ думата!

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Ония господа, които искатъ думата, да не мислятъ че имъ давамъ думата за да се разправятъ по питането.

С. С. Вобчевъ: Само една лична бѣлѣжка.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Не се позволяватъ лични бѣлѣжки. Прочетѣте чл. 69 отъ правилника!

С. С. Вобчевъ: Само двѣ думи!

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Послѣ Г-нъ Геннадиевъ има думата.

Д-ръ Н. Геннадиев: Г-да прѣдставители! И безъ думитѣ на г. прѣдседателя, които бѣха много на мѣсто, азъ съмъ строго рѣшенъ да се подчинявамъ на правилника и мисля, че по повдигнатитѣ два въпроса нѣмаме право да говоримъ сега, а всѣки единъ може да си изкаже мнѣнието тогава, когато ще се разгледатъ двѣтѣ интерпелации, за които се спомена прѣди малко. Азъ, въ допълнение на едно станало вече питане, моля г. Министра на Вжтрѣшнитѣ Работи, къмъ когото отправямъ туй питане, ако е възможно, да ми каже: дѣлото, което е завелъ за фалшифицирани или за частъ отъ фалшифицирани факсимилета, дали като частно лице го е завелъ, или като министъръ.

Министъръ А. Людскановъ: И като министъръ и като частно лице.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Хубаво.

Д-ръ К. Милановъ: Прѣзъ 1901 г. въ извънредната сесия се прѣсна единъ листъ за събиране помощи за постралитѣ по изборитѣ въ Галиче. Този листъ бѣше прѣдставенъ и въ Народното Събрание. Тогава всички народни прѣдставители (А. Груевъ: Къмъ кого е питането?) То се отнася къмъ г. Министра на Правосъдието и ще моля господата да бждатъ спокойни да го чуятъ, ако имъ е чиста съвѣстѣта. (Д. Цанковъ: Ела по-насамъ, че не се чува.) Събираха се помощи и, както чувахме отъ пресата, събрали се въ размѣръ на 3.000 л. и сж прѣдадени въ редакцията на в. „България“ за раздаване на пострадалитѣ. Питаше се нѣколко пѣти прѣзъ пресата в. „България“, на който тогава бѣше главенъ редакторъ г. Димитъръ Христовъ, какво е станало съ тия пари, къдѣ сж документитѣ за прѣдаването имъ. Досега нѣма никакъвъ отговоръ. Не счита ли г. Министърътъ на Правосъдието за нужно да натовари г. прокурора при Софийския окръженъ съдъ да разслѣдва тази работа, защото тукъ вече има прѣстѣпление, тукъ вече има злоупотреба, даже и единъ видъ фалшификация. Дали дѣйствително тѣзи пари сж прѣдадени или не и, ако не сж прѣдадени, не счита ли за нужно да натовари съдебнитѣ органи да изслѣдватъ това нѣщо и, ако има прѣстѣпление, да се теглятъ виновнитѣ подъ съдъ? Моля г. Министра на Правосъдието да отговори на това мое питане.

Министъръ Х. Тодоровъ: По това нищо не знамъ. Нѣма защо да се отнася г. Милановъ къмъ Министра на Правосъдието; има прокуроръ, има съдебенъ слѣдователъ, дайте заявление и свършена работа. Туй то. (Отъ лѣвицата: Тѣй ли!) Вие ще обърнете тогава Народното Събрание на съдъ — за единъ полицейски приставъ молба до Министра на Вжтрѣшнитѣ Работи, за единъ съдебенъ приставъ или за единъ прокуроръ молба до Министра на Правосъдието. Какво Ви дава право да правите питане къмъ министра въ случая? Само тогава, когато неговитѣ подвѣдомствени органи не взематъ

подъ внимание Вашето искане, тогава можете да правите питане къмъ министра; но дотогава, докато тѣ стоятъ подъ Вашата глава, какво искате отъ Министра? Отнесѣте се до прокурора или слѣдователя съ Вашето заявление. (М. Такевъ: Вие сте главенъ прокуроръ.) Азъ съмъ главенъ прокуроръ, да, но това не значи, че трѣбва да се обърна на единъ обикновенъ прокуроръ и на всѣко ваше заявление да давамъ ходъ. Инакъ азъ ще стана просто обикновенъ чиновникъ да ме питатъ: еди-кое дѣло какво е станало и пр. Идѣте въ съда и кажете: далъ съмъ еди-какое си заявление — какво е станало? И ще ви кажатъ. Ако сте отипли въ съда, при надлежния чиновникъ, и той не ви е удовлетворилъ, азъ мога да ви отговоря за този чиновникъ. Но сега имамъ ли нѣкакво заявление за злоупотреба? Нѣмамъ. Ваша длъжностъ е да заявите. (Г-нъ А. Груевъ ржкоплѣска. — Смѣхъ въ лѣвицата.)

Д-ръ К. Милановъ: Понеже не съмъ доволенъ отъ отготора на г. Министра на Правосъдието, тѣй като прѣстѣплението е отъ публиченъ характеръ и главниятъ прокуроръ е първиятъ, който трѣбва да пази законитѣ, азъ ще направя надлежната интерпелация. Недѣйте чака изплащането отъ безотчетнитѣ!

М. Маджаровъ: Азъ искамъ думата за лично обяснение.

Прѣдседателствующъ А. Франгъ: Споредъ правилника, когато се касае за питане просто, запитвачътъ има право само една бѣлѣжка да направи: да каже доволенъ ли е или не отъ отговора, и, ако не е доволенъ, ще направи интерпелация. За да не губимъ врѣме, по-добрѣ е да се не говори. Защото Вие ще искате думата за лично обяснение, слѣдъ това другъ ще иска.

Т. Теодоровъ: Нападатъ го, трѣбва да отговори.

Д. Христовъ: Дайте му думата.

Т. Теодоровъ: Понеже вашитѣ министри не отговарятъ на питанията, ние ще отговоримъ. Ние не сме като тѣхъ.

М. Маджаровъ: Г-да народни прѣдставители! На питането, което се направи отъ трибуната, нѣмаше да обърщамъ внимание, защото излиза отъ лице, съ което, въобще, азъ не желая да се занимавамъ, но имамъ да заявя на г. министра, че считамъ за недостоеенъ отъ негова страна такъвъ отговоръ. Когато се говори за хора, които сж направили прѣстѣпление, бѣше длъженъ веднага да захване . . .

И. Воденчаровъ: Това не е лично обяснение.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Говорѣте за Ваше лично обяснение.

М. Маджаровъ: Обвинението, което ми се хвърля, че като прѣстѣпникъ съмъ се приближилъ къмъ Стамболова, това е лъжа, която знаятъ всички,

А. Самоковлийски: Зная, когато бѣхме въ Стамболъ, какъвъ комплотъ съставихте съ Бобчева. И азъ бѣхъ съ васъ! (Смѣхъ.)

Д. Христовъ: Свидѣтель има. Той ще говори като разкаяниѣ сега.

М. Маджаровъ: Най-напрѣдъ, г-да народни прѣдставители, всички тия, които сж отъ Пловдивъ, знаятъ, че въ 1888 г. азъ се върнахъ въ България и мене на станцията ме прѣтърсиха и прѣзъ всичкото врѣме, прѣзъ което съмъ стоялъ въ Пловдивъ, вземѣте дѣлото на анкетната комисия и ще видите, че прѣзъ всичкото врѣме, въ Стамболово врѣме, съмъ билъ подъ полицейски надзоръ. На това могатъ да бждатъ свидѣтели всички ония, които сж били въ Пловдивъ. Ако има грѣкове да изкупувамъ, слѣдователно, не може да се говори, че съмъ направилъ прѣстѣпление, за което съмъ се молилъ на Стамболова. Това нѣщо знаятъ приятелитѣ на Стамболова. Питамъ г. Петкова, г. Геннадиева, да кажатъ, дали съмъ правилъ постѣпки прѣзъ Стамболово врѣме за да спечеля неговото благоволение.

Д. Петковъ: Вѣрно, не е правилъ.

А. Урумовъ: Ти правѣше постѣпки прѣдъ азиатския департаментъ, отдѣто взимаше 20 л. на день.

М. Маджаровъ: Г-да народни прѣдставители, азъ може да съмъ взималъ участие въ революция, но съмъ прѣзиралъ хората, които правятъ убийства за лични цѣли. Затова азъ отхвърлямъ отъ моя страна каквото и да било обвинение въ това отношение и моля министерството, ако има то честъ и ако желае да запази честта на България, веднага да се направи разслѣждане. Азъ даже като народенъ прѣдставитель ще се оттегля; азъ съмъ готовъ да се оттегля отъ всѣкакъвъ публиченъ, общественъ животъ, ако се докаже, че съмъ вземалъ участие въ частни прѣстѣпления, въ публични прѣстѣпления. Стамболовъ сега е умрѣлъ, но имаше хора около него и знаятъ, че никаква постѣпка прѣдъ него не съмъ правилъ.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Вѣрно е, не сте правили никаква постѣпка.

Д. Христовъ: Вие молитствувахте за Стамболова дълго да живѣе.

М. Маджаровъ: Азъ бихъ желалъ, който знае, да каже нѣщо.

Д. Петковъ: Да каже кой отъ васъ какъвъ е.

М. Маджаровъ: Ако нѣкой знае противното на това, — нѣкой моя постѣпка, която е унижителна, нека я каже — азъ съмъ готовъ да я приема.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Има думата г. Пасаровъ.

Г. Пасаровъ: Отказвамъ се.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Теню Начовъ има думата.

Т. Начовъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Запитването на г. Теодорова ме наведе на мисълта да направя едно второ запитване — (Г. Кировъ: Питане.) едно питане, — тоже къмъ г. Министра на Вжтрѣшнитѣ Работи: счита ли г. Министерътъ на Вжтрѣшнитѣ Работи за своя обязаность да отговори на такова едно питане, което направи г. Теодоровъ? И това питане азъ правя не само къмъ г. Министра на Вжтрѣшнитѣ Работи, но и къмъ почитаемото Народно Собрание и ще развия причинитѣ и възрѣнията, поради които азъ мисля, че такова питане нито може да бжде повдигано, нито може да бжде разисквано.

Г-да народни прѣдставители! Да не мислите, че азъ се страхувамъ отъ това питане или запитване, ако то се развие и разисква тукъ. При всичко че, ако, наистина, вслѣдствие на това запитване, би се провинилъ г. Людскановъ, било като министъръ, било като частно лице, за неговата емигрантска дѣятелность и революционна, докогато той се провини въ своята тогавашна дѣятелность, ние би трѣбвало да прѣдваримъ да отидемъ въ Черната-джамия, защото нито една десета е направилъ това г. Людскановъ, отколкуто съмъ направилъ азъ. (Смѣхъ въ лѣвицата и ржкоплескание.) Да, да! Моля ви се! (Д. Христовъ: Като чий другаръ — кажи!) Но недѣйте се боя, г-нъ Теодоровъ: Вие сте мой другаръ! Когато дойде редъ да се развиватъ тѣзи събития, ще покажа образътъ ти какъ може да се положи. Ти ще се огледашъ, и ти, и г. Маджаровъ, и г. Бобчевъ, и много други лица, които днесъ се възмущаватъ.

Т. Теодоровъ: Не съмъ участвувалъ въ никакво убийство!

Т. Начовъ: Моля Ви се, когато азъ дойдохъ съ мисия отъ революционния комитетъ въ Русчукъ, Вие ме посрѣщнахте съ г. Касабова. (Отъ дѣсницата: Браво!)

Д. Христовъ: И въ дома си Ви криеше.

Т. Теодоровъ: Азъ? Пази Боже! (Отъ дѣсницата: А а а! — Смѣхъ.)

Т. Начовъ: Моля! Азъ може да не говоря истината — Касабовъ е живъ: заедно съ Касабова бѣхте!

Д. Христовъ: Моля Ви се, недѣйте клевети г. Бобчева и г. Теодорова!

Т. Начовъ: Азъ пакъ повтарямъ, г-да народни прѣдставители, още миналата сесия азъ заблѣзахъ тенденцията въ нѣкои народни прѣдставители, когато искаха да разклатятъ министритѣ, тѣ всѣ-

кога искаха да се домогнатъ до нѣкое тѣхно историческо дѣяние, но менѣ тогава още ми се удаде случая да кажа, особено на тази група отъ г. г. стамболиститѣ: „моля ви се, да затворимъ тази дълбока рана, защото отварянето ѝ ще излѣзе всѣкога въ ваша врѣда“. Никой пакъ, нѣма съмнѣние, за насъ е нежелателно — тѣзи, които припесоха най-големитѣ жестокости на единъ кървавъ режимъ, иматъ най-големъ интересъ да се открие всичко, защото не сме удовлетворени, — ние изпихме горчивата чаша въ онзи тежъкъ режимъ и, когато събитията се стекоха тѣй, че трѣбваше да прѣклонимъ глава прѣдъ една обща амнистия, именно тукъ останахме неудовлетворени и, ако има нѣкоя възможностъ, ако има нѣкой моментъ, ако се отдаде единъ случай да повдигнемъ и разгърнемъ страницитѣ изново на тази епоха — азъ бихъ го желалъ, — но ви увѣрявамъ, че вие ще ни намѣрите съ ореолъ на главитѣ, като лица, които сме извършили едно свето дѣло, едни благородни и човѣшки подвизи. (П. Пешевъ: Свето дѣло!) Да, свето дѣло. (Смѣхъ въ лѣвицата.) Казвамъ, че ние имаме най-големъ интересъ, и азъ ви казвамъ, не само ние... (Д. Христовъ: Г-нѣ Маджаровъ се отказва!) Азъ не трѣбва да се простирамъ по-нататкъ. Азъ ви казвамъ, ако този въпросъ, ако това питае стане запитване и ще се разисква по него, азъ ще ви изрисувамъ пълната картина, да види всѣки кѣдѣ и какво е работилъ. Но, казвамъ ви, въ заключение, едно нѣщо за причината, за която не бихъ желалъ да разтваряме тази рана и, ако нагледъ се приеме това рѣшение, да направимъ единъ новъ куртациъ за нея, азъ съмъ първиятъ, който най-много желая. Но, казвамъ, г-да, противъ този кървавъ режимъ само ние ли бѣхме? Само ние ли бѣхме готови да убиваме? Когато азъ въ Пловдивъ издавахъ в. „Борба“, въ който бѣше писано: че Стамболовъ трѣбва да бѣде убитъ като бѣсно куче, защото тури цѣлия български народъ вънъ отъ законитѣ, а себе си по-горѣ отъ законитѣ, за тази „Борба“ ми даваше помощъ г. Бобчевъ, като казваше: да не казвате, че съмъ Ви далъ пари за вѣстника, но че Ви ги давамъ за благородна цѣль. (Глъчка.) Г-нѣ Маджаровъ ми даде пари и ми казва: моля Ви се, дайте на в. „Борба“, — тенденция социалистическа да не падне сѣнка върху насъ, русофилитѣ. (Гласове: О о о!) Най-послѣ, този вѣстникъ, отпечатанъ съ такива статии, че трѣбва тоя режимъ съ всички възможни срѣдства да се събори — този, казвамъ, вѣстникъ, съ такава тенденция и съ такива статии, бѣше отпечатанъ въ 2.000 екземпляра и бѣше пратенъ да го разпространява тогава г. Рачо Петровъ, единъ отъ първитѣ генерали въ партията и приближенъ на Стамболова, на кабинета му, и не само Рачо Петровъ, но и Начовичъ, и Стойловъ, и всички други — и Радославовъ. Тѣ разпространяваха в. „Борба“, който казваше: Стамболовъ трѣбва да бѣде убитъ като бѣсно куче. Разпространението на този вѣстникъ

стана отъ тѣхъ — разбирате ли? Слѣдователно, азъ ви казвамъ, съмнѣвате ли се върху тази истина? Ми се струва, че нѣма никакво съмнѣние. (Е. Начевъ: Това питае ли е, г-нѣ прѣдседателю?) Какво било?

Г-да, азъ нѣма да развивамъ по-нататкъ, но казвамъ, че си запазвамъ правото, ако се развива запитване, да разкрия всичко — тая история е много богата. (Г-нѣ Д-ръ К. Милановъ възражава нѣщо. — Къмъ г. Д-ръ Миланова.) Бо-бо-бо-бо! (Голѣмъ смѣхъ.) Какво било? Искамъ да знаа. Тукъ да дойде, да го чуа. (Д-ръ К. Милановъ: Казвамъ, че Ламбозовъ трѣбва да те прѣгърне!) Чождумъ, Ламбозовитѣ типове стоятъ въ затворитѣ, а не въ Народното Събрание на трибуната. Прѣстѣпницитѣ сж въ затворитѣ, а не въ Събранието. А, ако азъ съмъ прѣстѣпникъ, то ти си диване! Разбирашъ ли? (Прѣдседателствуващъ А. Франгъ: Моля Ви, г-нѣ Начовъ!) Ако ти вѣрвашъ, че азъ съмъ прѣстѣпникъ типъ, то ти си подлецъ, дѣто стоишъ въ Събранието; ти трѣбва да искашъ въ такъвъ случай моето изгонване отъ тукъ. Разбирашъ ли? Ти трѣбва да имашъ логика въ главата си. (Д. Христовъ: Главатаритѣ имъ мълчатъ!)

Г-да! Азъ искамъ накратко да кажа туй: заслужава ли и потрѣбно ли е, полезно ли е да се извади на сцената, да се разгърне, да се разтвори този режимъ? (Г. Кировъ: Полезно е!) Менѣ ми се струва, че ние нито отъ полза за народа можемъ да го развиемъ, нито имаме тѣзи атрибути като народни прѣдставители. (А. Арсениевъ: Тогазъ защо си излѣзълъ тамъ?) Защо? Азъ правя питае къмъ г. министра, бива ли да отговори. Защо? Защото ние сме проводени, разумѣва се, да законодателствуваме. Ако е работата да развиваме историята, да се прѣслѣдваме, да се даваме подъ сѣдъ, то е вънъ отъ тази ограда. Защото ние, ако си присвоимъ правото да разгрѣщаме историята, да търсимъ прѣгрѣшения на всѣкого едного, да ги правимъ въпросъ и да сѣдимъ, тогава не разбирамъ, защо сѣществуватъ сѣдилищата, защо сѣществуватъ прокуроритѣ. Нѣма освѣнъ да бѣдемъ единъ общъ сѣдъ и всички дѣяния да се разискватъ и да се разрѣшаватъ тукъ. (Т. Теодоровъ: Какво ти бѣше питае?) Какво ли? Азъ именно питамъ, той длъженъ ли е да отговори на туй нѣщо. Защото, ако той позволи това нѣщо, азъ ще ви кажа, че нѣма да работимъ вече, понеже азъ ще ви опиша мръснитѣ истории, безъ разлика, на всички съ часове, дни и мѣсеци и тѣ ще бѣдатъ такива, щото ти нѣма да се удържишъ.

М. Маджаровъ: Прѣкрасно! Много ни е драго!

Т. Начовъ: Азъ се не боя, вашитѣ истории сж мръсни.

Т. Теодоровъ: Питае какъ е?

А. Арсениевъ: Къмъ кого е питае?

Т. Теодоровъ: Г-нъ Теню Начовъ забрави да запита.

Д. Христовъ: То е негова работа.

Т. Начовъ: Азъ казахъ, счита ли за нужно г. министърътъ да отговори на такива въпроси или не. Ако каже „длъженъ съмъ“, азъ ще направя запитване.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Сакъзовъ има думата.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Г-нъ министърътъ не е отговорилъ още на това питане.

Министъръ А. Людскановъ: Азъ отговорихъ по-рано.

Я. Сакъзовъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ ще сключа тия питання, които имаха такъвъ характеръ, като на едно ликвидиране на едно минало. Безсъмѣнно, хубаво нѣщо е да се ликвидира едно минало, но менъ ми се струва, че не живитѣ хора ликвидиратъ едно минало, особено своето минало, а историята ще го ликвидира. Каквото и да го човъркате, каквото и г. Теню Начовъ да се пѣчи и да казва, че той ще разкрива, съ мѣсеци и години ще разправя историята на всички, тази история той ще види само прѣзъ своята ключава дупка. Историята друго-яче ще пише за нашето минало, и, слѣдователно, да се остави на историка да пише историята на нашето минало.

Азъ ще питамъ за настоящето и ползувамъ се отъ присѣтствието на г. Военния Министъръ, да го запитамъ за княжеската запасна школа. Има 60 души момци, които сж свършили изпититѣ на 1 януарий или прѣди 1 януарий. Ето 15 дена става вече тия момци нищо не работятъ, нѣматъ никакви изпити да даватъ, никакви занятия не правятъ, ходятъ само по кафенетата, скитатъ се, изтезаватъ се безъ работа. Питамъ: защо стоятъ тия момчета още, защо не ги пратятъ по домоветѣ имъ, защо това не стане по-скоро и защо ще чакатъ още 15 дена? Казватъ, че отъ 1 февруарий ще ги пращатъ. Защо е това, г-нъ министре?

Министъръ генералъ-майоръ С. Паприковъ: Понеже тѣ сж издържали изпита, нѣма да бждатъ пращани по домоветѣ си, а ще се пратятъ въ войсковитѣ части да доизслужатъ службата си. Отиването въ частитѣ нѣма да бжде толкова спѣшно, защото новобранцитѣ ще се приематъ на 1 февруарий. Но това не е важно. Освѣнъ това, комисията не ми е прѣдставила окончателнитѣ резултати, за да видя, кои ще бждатъ произведени за офицери и кои за унтеръ-офицери, за да се свърши въпросътъ и да се отпуснатъ по своитѣ части.

Я. Сакъзовъ: Измъчватъ се момчетата!

Министъръ генералъ-майоръ С. Паприковъ: Когато се прѣдставятъ свѣдѣния и бждатъ произведени, ще ги разпратъ по частитѣ.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Има думата г. Вобчевъ за питане или лично обяснение.

С. С. Вобчевъ: Г-да народни прѣдставители! Ще кажа само 2-3 думи въ отговоръ на онова, което ви каза г. Христовъ и г. Начовъ. Първиятъ ме намира въ цѣлъ редъ завѣри, заговори и убийства. (И. Шоповъ: Не е вѣрно!) Вториятъ казва, че съмъ му давалъ нѣкакви пари за в. „Борба“. Длъженъ съмъ да призная, че както въ турско врѣме, тѣй сжщо и слѣдъ освобождението наистина азъ съмъ вземалъ участие въ много политически завѣри и заговори — безспорно. (Ф. Симидовъ: Само въ турско врѣме не.) Колкото се касае до прѣстѣпления и до заговори за убийства, заявямъ категорически, че на шията ми, на дулата ми такъвъ грѣхъ нѣма. Който има каквито били доказателства за подобно нѣщо, длъженъ е, ако има капка човѣшка съвѣсть и честъ, тѣзи доказателства да ги даде на надлежното прокуратство. (Д. Цанковъ: Ще каже, че ти не си билъ емигрантинъ!) Билъ съмъ емигрантинъ и съмъ вземалъ участие въ много политически заговори и съзакматия, но никакъвъ заговоръ за убийство, въ никакво убийство не съмъ взималъ участие. (Глъчка.)

Прѣседателствующъ А. Франгя: (Звъни.) Тишина, г-да!

С. С. Вобчевъ: Позволѣте ми да говоря, г-нъ прѣседателю! Недѣйте удря звънеца само заради насъ.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Продължайте!

С. С. Вобчевъ: Въдворѣте тишината!

Прѣседателствующъ А. Франгя: Азъ въдворихъ тишината.

С. С. Вобчевъ: Отъ емиграцията се върнахъ въ 1889 г. Върнахъ се, наистина, съ паспортъ. Веднага слѣдъ връщането ми бѣхъ заобиколенъ отъ стражари и кѣщата ми сжщо. Въ продължение на цѣла година — има свѣдѣтели, които това могатъ да засвѣдѣтелствуватъ, пѣкъ то се знае и отъ полицейскитѣ актове и доношения, — въ продължение на цѣла година на вратата ми стояха по двама, а понѣкога и четирма стражари. Единъ, обаче, не липсваше никога. Не само мене дебнѣха, а и всички хора, които идваха, всички, които излизаха отъ нашата кѣща, бѣха много пѣти изпитвани. Дори клиентитѣ ми не можеха да иматъ тая безопасностъ да идватъ въ дома ми, безъ да бждатъ изпитвани. Слѣдъ това, наистина, се махна тази стража, но полицейски надзоръ имаше постоянно надъ мене. За Стамболова съмъ длъженъ да

ви кажа, че не го видяхъ въ всичкото време слѣдъ връщането ми. (Т. Начовъ: Паритѣ за вѣстника!) Чакай, не бързай!

Смѣта се единъ въпросъ за нѣкакво убийство на Стамболова и въ реда на хората отъ правителството на Стоилова, редомъ съ Маджарова, турятъ Маджаровци и Бобчевци. Струва ми се, че това е *larsus linguae*, което е по-хубаво да се поправи. Може да се каже, ако е нужно, Маджаровци и Величковци, но Бобчевци — не. Защото азъ не съмъ взелъ участие въ кабинета, който се обвинява, че може да има нѣкакви извѣстия за това. Впрочемъ, по този въпросъ има вече даденъ отговоръ. И тъй, заявявамъ още веднажъ, въ политически съзаклания, въ политически заговори и въ турско време, и въ българско време вземалъ съмъ участие — не го крия, казвамъ го ачичъ, — но въ заговори за убийства и прѣстѣпления никога и никѣдъ не съмъ билъ. Който има такъвизъ данни, да излѣзе и да ги даде на г. Министра на Правосъдието и веднага да направи това, което той е длъженъ да направи като главенъ прокуроръ.

Двѣ думи за г. Теня Начовъ. Не е лъжа. Съ г. Теня Начовъ въ Стамболово време, когато той доблестно водѣше борба, наистина, ние се срѣщаме и си приказвахме доста често. И той се оплакваше, и азъ се оплаквахъ. И наистина, веднажъ дойде и поиска да му дамъ нѣкаква помощъ, не помня за какво бѣше, или за редактора на в. „Борба“, или за нѣкакъвъ нещастникъ, който лежалъ въ затвора за отговорничество на „Борба“. Дадохъ му. Дадохъ му мнозина по една листа, дадохъ му и азъ. Ако туй е нѣкакво прѣстѣпление, г-нѣ Министре на Правосъдието, вземѣте актъ отъ туй мое заявление и направѣте потребното.

Т. Теодоровъ: За лично обяснение искамъ думата.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Г-нѣ Христовъ има думата.

Д. Христовъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ съмъ длъженъ да дамъ едно обяснение, понеже се касае за моята черга. Касае се въпросътъ за паритѣ, които се събираха за пострадалиятъ по избора въ Галиче. Истина е, че пожертвуванията се умоляваше да бѣдатъ адресирани до редакцията на в. „България“, обаче, като сътрудникъ на в. „България“, пари не съмъ получилъ ни единъ сантимъ. Истина е, че се събраха около 3.000 л. Доколкото си спомнямъ, отъ тѣзи 3.000 л., 2.000 или 2.100 се раздадохъ, а останаха 900 л., за които 900 или 1.000 л., точно не мога да ви кажа, ще дамъ подробни свѣдѣния, като оставамъ прокурора да изпълни своитѣ обязанности; за да бѣде удовлетворенъ г. Д-ръ Милановъ, ще ви дамъ свѣдѣния, слѣдъ като се върне г. Дамянъ Вълчевъ, който е посветенъ въ тая работа. Така щото надѣя се, че въ кѣсо време и тия обяснения ще ви дамъ.

Трѣбва да направя освѣтъ това още една лична бѣлѣжка за подозрѣнията, които ми се хвърлятъ, въ нѣкои други факти, които се изложиха. Много лесно мислятъ господата, че тѣ ще се изтрѣгнатъ отъ оная лѣтописъ, която е отбѣлѣзала въ своитѣ страници тѣхната дѣятелностъ като бивши емигранти. Азъ ще докажа по интерпелацията, която ще бѣде развита отъ г. Теодорова, съ редъ документи и факти, че г. Бобчевъ не е билъ тѣй наивенъ за да казва, азъ правихъ революция, но отивахъ като на свадба и нищо не вършихъ. Азъ ще ви докажа освѣтъ това, че г. Маджаровъ въ качеството си на емигрантинъ е билъ натовренъ да напише революционенъ уставъ противъ сѣществуващия редъ и противъ Княжеската Особа. Азъ ще ви кажа, че г. Маджаровъ бѣше назначенъ да инспирира, да организира четата на Ставри Дражевъ отъ Одринъ, за да нахлуе въ България заедно съ оная на Боянова. Азъ ще ви докажа още, че въ битността си на емигранти тѣ сж били напълно сподвижници на всички хора и дѣатели, които се борѣха противъ Стамболовия режимъ, съ тая само разлика, че когато онѣзи, идеитѣ на които бѣха възтѣржествували, и отъ най-високото мѣсто се каза, че България безъ тѣхъ не може да сѣществувъ, се върнаха и станаха лоялни граждани, Маджаровци и Бобчевци съ свойственото на тѣхъ lâcheté отказватъ своето минало, както сж отказвали и много други работи въ оградата на това Събрание. Прочее, азъ ще докажа тѣхното активно участие въ тия заговори, за да кажа съ думитѣ на г. Теня Начовъ: трѣбва завѣсата да се вдигне и процесътъ, който трѣбва да се направи, трѣбва да кажемъ, че ще бѣде процесъ противъ цѣлия български народъ, а нѣма да бѣде процесъ противъ емиграцията. Ние ще искаме, казвамъ, една ревизия не само противъ участвуващитѣ въ емиграцията, но ние ще искаме универсална ревизия.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: И на Драйфусовия процесъ.

Д. Христовъ: И на Стамболовия процесъ.

Т. Начовъ: Искамъ думата!

Прѣдседателствующъ А. Франгя: За лично обяснение ли искате думата?

Т. Начовъ: (Отъ трибуната.) Да, за лично обяснение ще кажа нѣколко думи и ще бѣда много кратъкъ.

Г-да! трѣбва да бѣдемъ откровени.

К. Мирски: Питане ли е?

Т. Начовъ: Върху питането. На мене се направи забѣлѣжки.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Азъ съмъ длъженъ да съобща на г. г. народнитѣ прѣдста-

вители, че ако отиваме съ тѣзи лични обяснения тѣй, то нѣма да свършимъ никога.

Т. Начовъ: Азъ нѣма да злоупотрѣбя и свършвамъ съ двѣ думи. Трѣбва да отговоря на г. Бобчева, че не прави добръ и не му прави честъ, дѣто се отклонява да отговори направо и се приструва, като че е забравилъ. Когато в „Борба“ се издаваше противъ Стамболова съ тенденция да бѣде убитъ — разбирате ли? — тогава азъ събирахъ волни помощи и тогазъ ми даде и г. Бобчевъ съ заблѣжка, ако се улови листа на тѣзи пожъртвувания, да кажа, че отъ него сж дадени за благотворителна цѣль. (Смѣхъ въ дѣсницата). Моля това да го помни г. Бобчевъ. Ще ви кажа само онова, което по-рано не казахъ. Ние не криемъ, че до падането на Стамболова заговаряхме противъ него, и не само ние, които бѣхме емигранти, дѣто бѣхме изпили отровната му чаша, но цѣлиятъ български народъ бѣше съгласенъ съ насъ. При сѣ това, г-да, слѣдъ падането на Стамболова — г. Геннадиевъ може да ми бѣде свидѣтель, — когато се почнаха гоненията противъ Стамболова по улицитъ съ камъни, азъ се възмущавахъ. Азъ желяехъ да бѣде убитъ Стамболовъ докато имаше въ рацѣтъ си ножъ и когато не даваше, въ силата на законитъ, никой да може да се бори; но когато падна и стана равенъ съ мене и всѣкого, азъ не можехъ да допусна ни една замисль противъ него; и укорявахъ всички онѣзи, които при падането му го гонѣха. Азъ казахъ на г. Геннадиева, че ще стана единъ денъ да отида въ София, ще се кача въ единъ файтонъ да обиколя улицитъ, за да докажа на свѣта, че онѣзи, които нѣкога искаха да го убиватъ, сега, като е равенъ на тѣхъ, длъжни сж да го защитятъ отъ онѣзи, които го нападатъ. Ние искахме сжъ за Стамболова, когато той нѣмаше власть. За противоположностъ, обаче, на това, трѣбва да намека, — че точно противното вършеха онѣзи, които ни укоряватъ. Г-нъ Бобчевъ казва, че той не е вземалъ участие въ заговори за убийства — азъ съмъ съгласенъ, че той не би се рѣшилъ, но не защото не е желалъ това, не защото не е съгласенъ, ами защото е страхливъ. (Смѣхъ.) Той нѣ е въ състояние да заколи една кокошка; ако бѣше обаче въ състояние да убие Стамболова, той щѣше да ни прѣвари, той щѣше да го направил 100 пжти прѣди насъ. Той искаше съ единъ замахъ цѣлия режимъ да махне, но нѣмаше куража; той даже нѣмаше куража да се приближава къмъ тѣзи, които имаха куража. Обаче, безъ да желая да хвърлямъ упрекъ, азъ ще кажа, че тѣ сж силни, тѣ сж герои, когато иматъ властта, понеже Стамболовъ бѣше убитъ въ врѣме на тѣхния режимъ, въ врѣме на тѣхното властование. Въ това нѣщо цѣлиятъ български народъ нѣма защо да се съмнѣва. За това азъ имамъ пълно доказателство; не съмъ обаче шпионинъ да правя доноси, но зная положително, че убийството на Стамболова стана въ народняшко врѣме и отъ народняшката

власть. Това да го знаете. (Отъ дѣсницата ржкоплѣскалъ.)

Т. Теодоровъ: Г-да прѣдставители! Азъ съжалявамъ, че моето питане даде поводъ на тия прѣрекания, когато споредъ правилника нѣмаше си никакъ мѣстото да става това. Ние, слѣдъ моето питане, обѣрнахме Камарата на единъ джумбюшъ. (Д. Христовъ: Да, да!) Азъ ще дамъ обяснение лично заради мене, защото ме питатъ.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Г-нъ Теодоровъ, азъ поискахъ всички да се подчиняватъ на правилника, но Вие настояхте да даде обяснение г. Маджаровъ.

Т. Теодоровъ: Ще кажа нѣколко думи само по това, което говориха противъ народняцитѣ.

Д. Цанковъ: Е е е!

Т. Теодоровъ: „Е е е!“ Ама г. г. Теню Начовъ и Димитъръ Христовъ правятъ питане на народняцитѣ, а не на министритѣ, и затова народняцитѣ трѣбва да ви отговорятъ, затова вие сте длъжни да слушате. Азъ ще дамъ нѣкои обяснения по този въпросъ, който се повдигна тукъ. (Д. Цанковъ: Дѣто се скри въ казана, ще кажешъ!) Ще го кажа и него и ще се червипъ ти, а не азъ. Азъ очаквахъ, че г. Министърътъ на Вътрѣшнитѣ Работи на моето питане, което бѣше твърдѣ въздържано и коректно, ще даде едно обяснение, но той каза, че желяе да направи интерпелация. Азъ обяснихъ, че при това положение на работата, безъ да знамъ дали сж истински или не, не мога да направя интерпелация. Азъ съжалявамъ, че вчера е далъ заявление на прокурора, нѣщо, което искахъ да видя направено по-рано. (Министъръ А. Людскановъ: То е Ваша работа!) Но слѣдъ това станаха прѣдставителитѣ отъ болшинството, г. Христовъ и г. Теню Начовъ, които искаха да правятъ отводъ противъ онова, което азъ говорихъ. (Д. Христовъ: Не отводи, а доказани нѣща.) Г-нъ Христовъ ламира, че и Бобчевъ, и Маджаровъ, и Теодоровъ, въобщѣ народняцитѣ, иматъ нечисти дѣла. Ако за нашитѣ чисти и нечисти дѣла вземемъ да говоримъ, не можемъ да свършимъ, ако бихме имали и четири сесии да се разправяме, толкозъ повече като се познаваме добръ. Но не е този въпросъ. Ако сме вършили прѣстѣпления, ние сме частни лица: това министерство, което има и министъръ на Полицията и министъръ на Правосъдието, нѣма освѣтъ всички тия прѣстѣпления за прѣстѣпленията, за които говорите вие отъ болшинството, да ги теглите по всичката строгостъ на закона и да искате тѣхното наказание. Ако министерството не изпълни длъга си, то ще бѣде едно импотентно министерство, което не може да отговаря на довѣрието на Княза. То не може да остави тузъ въ Народното Събрание политически дѣятели прѣстѣпници; то трѣбва да ги даде подъ сждъ и

да иска наказанието имъ. (А. Самоковлийски: Първо тебе!) Милостъ не ща. (Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Не е сполучлива интригата!) Ако в. „Борба“, който се издаваше въ Пловдивъ, е правилъ прѣстѣпления и ако въ тия прѣстѣпления сж имали участие Бобчевъ и Маджаровъ, които сж дали на единъ доладарджия 50 л., (Т. Начовъ: 200 л.) то той се е намиралъ по закона за цѣлия редъ статии противъ Стамболова отговоренъ. (Глъчка.)

Прѣседателствующъ А. Франгя: Моля Ви, говорѣте прилично!

Т. Теодоровъ: Тукъ има смѣшения на понятията, които трѣбва да разяснимъ. Говориха за участие въ комплоти и съзаклятия. Е, да разтваряме ли историята на миналото или за погрѣшките? Не е въпросъ за дѣла минали, които се считатъ за политически прѣстѣпления и за които има амнистия.

Д. Христовъ: А а а!

Д-ръ Н. Генадиевъ: Да, тъй е. Политически прѣстѣпници сж едно, а обикновени злодѣйци сж друго. Това трѣбва да разберете. То е въпросъ, който разбира всѣки единъ, който има мозъкъ въ главата си и малко понятие отъ правото. И най-напрѣдъ г. Д-ръ Даневъ го разбира.

Т. Теодоровъ: Така че, ако е думата за политически прѣстѣпления, които сж станали въ България и амнистирани, зарадъ тѣхъ нѣма моралното право никой да говори. Можемъ да разравяме, можемъ да пишемъ въ вѣстниците и да говоримъ било ли е морално или неморално и да търсимъ въ това поучение, но да се занимаваме съ това сериозно, слѣдъ като Народното Събрание е турило було съ амнистията, не можемъ, освѣнъ да унижаваме сами себе си. Азъ не мога да повдигамъ въпросъ за такива прѣстѣпления. Азъ не искахъ да разкривамъ дѣятелността на г. Людсканова или на г. Цанкова, на която вие мислите, че се дължи днешното положение, но съмъ длъженъ да протестирамъ за едно нѣщо, за което трѣбваше да протестира г. министърътъ, (Д. Цанковъ: Да убиваме Стамболова!) че днешното положение на България се дължи на подобни убийства, и по този начинъ такива актове на нигилизмъ и анархизмъ да се възвеждатъ отъ трибуната като актове патриотически и да се казва, че на тѣхъ се дължи успѣхътъ на българската политика. Когато ще изучаваме историята спокойно, тогава ще видимъ, па и сега можемъ да го видимъ, но то не е прѣдметъ на разглеждане. Азъ не искамъ да злоупотрѣбявамъ съ вашето търпѣние, та да разправямъ на какво се дължи промѣната на българската политика. Но въ всѣки случай не на тия убийства, които не прощава никой законъ въ България. Затуй азъ искахъ, и бихъ молилъ г. Ми-

нистра на Вътрѣшнитѣ Работи, да бжде строгъ къмъ насъ. Ако е убитъ Стамболовъ отъ Стойловата полиция, отъ народняшката полиция, да тегли виновнитѣ подъ сждъ и да ги избѣси всички, които заслужаватъ наказание, но най-напрѣдъ да почне отъ себе си. Той има кореспонденция съ Халя. (Смѣхъ.) Вие правите питане на г. Министра на Правосъдието и искате отъ него да постѣпи съ всичката строгостъ на закона за наказване убийцитѣ на Стамболова. Ами че той трѣбва да почне отъ другаря си, на когото се издава кореспонденцията съ Халя и цялото кореспонденция в. „Вечерна Поща“ казва, че държи и я вади на печатъ. Той бѣше единъ отъ сподвижниците на Халя, а единъ отъ неговитѣ другари сега, Централниятъ, редактираше вѣстникъ.

Министъръ Д. К. Поповъ: Азъ бѣхъ вѣстникаръ, а вие бѣхте правителство!

Т. Теодоровъ: Ние искаме да се не остави никакво подозрѣние, да се не остави безъ наказание ни едно прѣстѣпление, ни една клевета; ние искаме да дезинфектираме нашитѣ нрави, като почнемъ отъ министри и депутати, защото, ако главата се вмириша, какъ ще стане съ тѣлото; какво ще стане, ако се разбере, че тия, които сж начело на управлението, сж убийци; какъвъ моралъ ще извлѣче тогава обществото? Ето моята идея. Азъ съмъ сега доволенъ, че моето питане има този резултатъ, че онзи денъ, като го чу г. Министърътъ на Вътрѣшнитѣ Работи, заявилъ е вчера на прокурора да заведе дѣло и че в. „България“, на който главенъ редакторъ е непорочниятъ, най-праведниятъ г. Димитъръ Христовъ, излъга, като каза, че е възбудено углавно прѣсѣдване прѣди нѣколко дена, а пъкъ г. Министърътъ на Вътрѣшнитѣ Работи каза, че вчера е далъ дѣлото на прокурора; значи, в. „България“ е безопасно лъгалъ. (Д. Цанковъ: Само циганитѣ лъжатъ!) Виждате кой лъже, г-нъ Цанковъ: органътъ ви лъже!

Още едно нѣщо. Азъ отхвърлямъ всѣкакво обвинение по отношение на хората, които сж стоели начело на управлението въ народняшко врѣме, за убийството на Стамболова. (И. Гърковъ: Чисти сте!) Който вземе дѣлото да го разгърне, ще види, че азъ бѣхъ въ него врѣме министъръ на Правосъдието, но, когато стана убийството, когато трѣбваше да се разслѣдва, азъ бѣхъ въ Петербургъ въ депутацията; но ще намѣрите слѣди отъ онази бдителностъ, отъ онова сериозно схващане, за да се откриятъ убийцитѣ на Стамболова. (Д. Христовъ: Г-нъ Петковъ въ тази минута се смѣе!) И за да не говоря за друго дѣло, азъ ще посоча на г. Христовъ дѣлото по убийството на Алеа Константиновъ, откриването на което се дължеше най-много лично на мене, който дадохъ строга заповѣдъ да идатъ на мѣстото двама прокурори и двама слѣдователи, за да се контролиратъ. (Г. Кърджиевъ:

И то стана въ Вашата епоха!) Вие обвинявахте тогава г. Величкова, че е моралният убиец, вие не обвинявахте мене, защото азъ въ Татаръ-Пазарджикъ не съмъ стъпилъ до днешенъ. (П. Драгулевъ: Отъ София сте заповѣдали!) Зная само гарата; азъ познавамъ това гнѣздо. Вие обвинявахте г. Величкова и неговитѣ приители, въ числото на които фигурира и г. Христовъ: „тѣ го убиха“, казахте вие, а сега го направихте дипломатически агентъ; пратихте го въ Бѣлградъ, за да прѣдставлява България; прѣдлагахте му и министерски портфейлъ. Азъ твърдя, че г. Величковъ не е замѣсенъ въ тази работа. Ако бѣхъ увѣренъ, че г. Величковъ е замѣсенъ въ тази работа, бѣдѣте увѣрени, че не щѣхъ да стоя нито два дена заедно съ него на министерското крѣсло. (Д. Христовъ: Прикрихте дѣлото по убийството на Стамболова!) Азъ засвидѣтелствувамъ, че г. Величковъ, по моето дълбоко убѣждение, нѣма никаква вина въ това. Ние открихме убийцитѣ на Алека Константиновъ. При всичко че хората бѣха направили това убийство по единъ начинъ скритъ, ние можахме да ги откриемъ, и правосъдието ги осъди въ наше врѣме и обѣси двама души на врѣмето си. Слѣдователно, изпълнихме дълга си както трѣбваше.

Вие знаете и друго едно прѣстѣпление, и косто съставлява гордостта на народната партия е, че можа да открие убийцитѣ и, безъ да се стѣснява отъ тѣхното високо положение въ обществото, да ги покачи на вѣжето. Ние желаемъ сѣщото нѣщо отъ днешното правителство, щото то да се съобразява по сѣщия начинъ съ обикновенитѣ убийци. Не му искаме да разкрие историята на прѣстѣпнитѣ дѣяния на онѣзи, за които има амнистия; не искаме да казвамъ по какъвъ начинъ и съ какви срѣдства е издаванъ в. „Ворба“ отъ г. Теня Начовъ; не искаме да казвамъ подъ чие прѣдводство е настѣпвала Наботковата чета. Азъ разбирамъ, че може въ такива мѣчни моменти да се организира едно въстание; азъ разбирамъ да отидатъ хора въоръжени съ пушки и сабли да изложатъ гърдитѣ си, за да умратъ за своето отечество, вѣрвайки добросъвѣстно, че тѣ ще направятъ добро на страната, но азъ не мога — изказахъ го въ питането си — да поставя на една дѣска тѣзи обществени дѣятели, които сѣ излагали гърдитѣ си и сѣ жертвували своя животъ и спокойствие, за да спасятъ отечеството си, съ другъ видъ дѣла, които се касаятъ да въоръжатъ ржката на единъ платенъ човѣкъ, да го повикашъ и да го пратишъ да убие Ивана и Драгана, които актове навредъ, въ всички общества, и въ Америка, се третиратъ като нихилистически, анархистически, противни на общественя редъ и добритѣ прави. Ето отъ каква точка зрѣние поставихъ въпроса. И азъ съжалявамъ, че вие нихилизмътъ и анархизмътъ искате да го възведете въ система, на почвата на политическа доктрина. Трѣбва да съжалявамъ, прочее, че атмосферата на нашето Съ-

брание най-напрѣдъ не е очистена, че ние още не можемъ да намѣримъ у себе си достатъчно разумъ и смѣлостъ, за да правимъ разлика между политически дѣйци и съзаклетници и между убийства и убийци.

К. Мирски: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Азъ подражахъ почитаемия Пловдивски народенъ прѣдставителъ, г. Теню Начовъ, да се кача на трибуната, но не да отпраща оттукъ питанието си, но да бѣда чутъ по-добрѣ. Азъ, обаче, не мога да се не възползувамъ отъ свободата, която, въпрѣки правилника, г. прѣдседателятъ дава да говоримъ често пакти не по прѣдмета. Азъ не искамъ да говоря вѣнъ отъ прѣдмета, но не мога да не направя една бѣлѣжка, която се състои въ слѣдующето. Азъ поддържамъ всецѣло г. Сакжзова, който основателно забѣлѣжи, че ние не вървимъ въ рамкитѣ на нашитѣ длѣжности тукъ, въ Народното Събрание. Ние заслужихме, помоему, най-основателнитѣ критики, които ни направи Негово Царско Височество — постоянниятъ прѣдставителъ на народа, и които често ни правятъ нашитѣ избиратели. Намѣсто да се ограничаваме да искаме обяснения отъ министритѣ за тѣхни дѣйствия и да ги осъждаме за тѣхни незаконни дѣйствия, и намѣсто да законодателствуваме, ние обръщаме нѣкога Камарата на арена, да държимъ защитителни и обвинителни рѣчи за себе си и за наши другари. (Ржкоплескание отъ дѣсницата.) Азъ даже се чудя, че г. Министърътъ на Вѣтрѣшнитѣ Работи каза, че ще отговори на това питане, когато въпросното негово дѣйствие не съставлява едно отъ неговитѣ служебни дѣйствия. Едно питане трѣбвало би да се направи само къмъ Първия Министъръ — но азъ не искамъ да говоря тукъ, какво именно питане. Да дойда на моитѣ питання. Тѣ сѣ, едно къмъ г. Министра на Правосъдието, а друго къмъ г. управляющия Министерството на Търговията и Земледѣлието, на които питання, разбира се, може утрѣ да се даде отговоръ.

По нашия законъ за митата, които се взематъ при прѣминаване имоти по безвъзмезденъ начинъ, или когато минава единъ имотъ върху другото по наследство или по дарение, отъ баща на синъ напр., или въобще отъ възходящи къмъ низходящи, или обратно, или къмъ съпругъ или съпруга, взима се мито $\frac{1}{2}\%$. Така гласи законътъ, толкозъ, и именно половина на сто вземаха нашитѣ нотариуси. Но въ послѣдно врѣме нѣкои наши нотариуси, въпрѣки изричното прѣдписание на цитирания законъ, който замѣни чл. 104 отъ закона за нотариуситѣ — тия два закона иматъ свързка по отношение митата, които се взематъ за прѣхвърляне собственостъ на единъ имотъ отъ едно лице къмъ друго, — въпрѣки това, почнаха нѣкои нотариуси въ такива случаи да взематъ два и половина на сто. Азъ прочетохъ по това едно постановление на Върховната Смѣтна Палата, отдѣление III, то е № 796 отъ 19 августъ 1902 г. Такива имало нѣколко противъ нотариу-

ситъ при Варненския окръженъ съдъ и при Софийския окръженъ съдъ; искатъ имъ да внесатъ отъ джобоветъ си или отъ хората, които сж наслѣдили имоти, още 2% върху половината процентъ, който сж платили наслѣдниците или одаренитъ прѣди 2—3 години. Азъ моля г. Министра на Правосъдието да се интересува съ тая работа и въ едно друго засѣдание, защото тя е малко сложна работа, като я изучи, да отговори: ще ли вземе мѣрки, за да се прѣкрати това нееднакво прилагане на закона, който цитирахъ.

Второто ми питане е къмъ управляющия Министерството на Търговията и Земледѣлието, което мога да направя и отъ мѣстото си. (Слиза отъ трибуната.)

Въ миналата и по-прѣдшната сесия азъ отправихъ едно питане къмъ титуляра на това министерство, относително обръщането на нашитъ пазарища на комарджийски гнѣзда, дѣто дѣца, които взематъ отъ родителитъ си нѣкоя и друга пара за книги, писалки или други нѣща, даватъ ги на пианко. Тогава азъ не бѣхъ узналъ, по силата на какъвъ законъ се разиграва това комарджийство въ България. Азъ намѣрихъ, че съ единъ указъ отъ 12 априлий 1899 г., № 29, е било разрѣшено да стане слѣдующето измѣнение на чл. 24 отъ правилника за приспособление закона за лотарийтъ: (Чете.) „Игритъ на пианко, на зарове и др. подобни не се позволяватъ. Само на стари и сакаги бинши опълченци може Министерството на Търговията и Земледѣлието да разрѣшава да упражняватъ играта на пианко.“ Виждате, че се е допълнилъ законътъ съ една притурка на единъ правилникъ въ 1899 г., имало издадено по това и едно окръжно отъ същото Министерство на Търговията и Земледѣлието, № 12.475 отъ 5 юлий 1900 г. Азъ имамъ честъ да помоля, да политамъ управляющия Министерството на Търговията и Земледѣлието, обсъденъ ли е вече този въпросъ, ще се отмѣни ли тази наредба, или ще се продължава и занаяпрѣдъ да прѣдставляватъ пазарищата въ България гнѣзда комарджийски, върпѣки всѣки общественъ моралъ.

Министъръ А. Людскановъ: Истина е, че правилникътъ е билъ измѣненъ и допълненъ въ смисълъ както казахте, да се позволява на стари и бѣдни опълченци да разиграватъ пианко, тѣй като признавало се е, че тѣхнитъ пенсии сж малки. И коалиционното министерство, и сегашното намѣриха това за неблагопристойно и несъобразно съ положението на единъ опълченецъ, и затова Министерскиятъ съвѣтъ постанови, че това допълнение на правилника отъ 1 януарий тая година ще се отмѣни, и отъ 1 януарий тая година азъ не съмъ позволилъ на никого отъ опълченцитъ да си подновява книжката. Оплаквания за това има много, но никого нѣма да удовлетвори. Така щото отъ 1 януарий пианко опълченцитъ нѣма да разиграватъ.

К. Мирски: Доволенъ съмъ.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Давамъ петъ минути отдиохъ.

(Слѣдъ отдиохъ.)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: (Звъни.) Засѣданието продължава.

Г-нъ Такевъ поиска думата прѣди да почнемъ дневния редъ, за да направи едно питане на г. Министъръ-Прѣдседателя.

М. Такевъ: Г-да прѣдставители! Слѣдующето питане има да направя къмъ г. Първия Министъръ и Министъръ на Външнитъ Работи.

Вамъ е извѣстно, че прѣди нѣколко седмици азъ бѣхъ попиталъ г. Министра на Външнитъ Работи: съвмѣстимо ли е единъ държавенъ чиновникъ да бѣде сжщеврѣменно и търговецъ, и не мисли ли той, че чл. 24 отъ закона за чиновницитъ е изриченъ въ тая смисълъ — „чиновницитъ не могатъ да се занимаватъ съ търговия и адвокатство и въобще съ никакво занятие, което е неприлично и несъвмѣстимо съ държавната служба“. Това питане се касаеше до двама държавни служители, които сж едновременно търговци и високи чиновници — единиятъ дипломатически агентъ въ Бѣлградъ, а другиятъ началникъ на пресата въ Министерството на Външнитъ Работи. И двамата тия чиновници сж търговци подъ фирмата „Говедаровъ и С-ие“, която своєврѣменно биде регистрирана въ тукашния нотариатъ, извлѣчение отъ което регистриране бѣ публикувано въ „Държавенъ Вѣстникъ“, което сега подиръ малко ще чета, и извлѣчения отъ всички тѣзи нѣща бѣха тоже напечатани въ органа на г. Първия Министъръ. Г-нъ Министърътъ на Външнитъ Работи тогава ми отговори: „нѣмамъ тѣзи свѣдѣния, че тия хора сж чиновници“. Азъ му отговорихъ, че ще се постарая да му доставя тѣзи свѣдѣния. Е добръ, нека уважаемиятъ г. Министъръ да слуша тия свѣдѣния. Въ брой 79 отъ 2 октомврий, 1898 г., на в. „България“ е публикувано слѣдующето извлѣчение отъ „Държавенъ Вѣстникъ“: (Чете.)

„Интересно обявление. Въ „Държавенъ Вѣстникъ“ отъ 1 того, брой 211, на стр. 5 отъ официалнитъ обявления на Столичния окръженъ съдъ четемъ слѣдующето:

„Обявление № 114. — Софийскиятъ окръженъ съдъ извѣстява, че съгласно опрѣдѣлението на същия съдъ подъ № 921, отъ 27 юний т. г., въ търговския дружественъ регистъръ на този съдъ подъ № 114/98 г. е регистрирована търговската фирма на Ив. Г. Говедаровъ и С-ие, главното заведение па която се намира въ гр. София безъ клонове. Тази фирма е съставена на 15 февруарий 1895 г. между Ивана Г. Говедаровъ, Константинъ Величковъ и Велча Т. Велчевъ, живущи въ гр. София, при неограничена и солидарна отговорност. Фирмата ще се управлява и подписва отъ Ивана Г. Говедаровъ. Прѣдметътъ на прѣдприятието е печатарство. Гр. София, 15 септемврий

1898 г. Прѣдседателъ на Софийския окръженъ съдъ: П. Странджовъ. Подсекретаръ: Т. Стояновъ.“

Коментарии слѣдватъ на в. „България“ — нѣма да ги чета. Това бѣ въ 1898 г. Понеже тази фирма не е могла да продължава въ тоя си съставъ — тя се угрозивала да фалира, — то тѣ рѣшили да ликвидиратъ по слѣдующия начинъ, който се намира на стр. 1, колона 1 отъ брой 495, отъ 14 май 1902 г. на в. „България“: (Чете.)

„Обявление. Понеже много лица и учрѣждения тукъ, изъ областта, и изъ странство слѣдватъ и доднесъ да се отнасятъ до мене за разни поръчки, запитвания и вземане-давания на бившата книжарско-печатарска фирма Иванъ Г. Говедаровъ и С-ие и съ това ми причиняватъ голѣми главоболия и губене на врѣме, то въ допълнение на окръжното ми писмо отъ 2 септемврий 1901 г., съ настоящето си повторно съобщавамъ на всички интересующи се, че още на 22 августъ 1901 г. азъ се оттеглихъ като съдружникъ отъ речената фирма и съгласно нотариалния договоръ, сключенъ между мене и моитѣ съдружници г. г. Константинъ Величковъ и Велчо Т. Велчевъ, сега стопани на печатницата, съгласно и съ опрѣдѣлението на Софийския окръженъ съдъ отъ 23 августъ 1901 г., обнародвано въ брой 190 на „Държавенъ Вѣстникъ“ отъ 1901 г., всичкиятъ активъ и пасивъ, заедно съ всички прѣми и косвени задължения, на речената фирма до тая дата остоятъ върху реченитѣ г. г. К. Величковъ и В. Т. Велчевъ. Поради това, моля всички, които иматъ каквито и да било работи съ споменатото заведение, да се отнасятъ направо до реченитѣ господа или до замѣстника имъ, съ адресъ: Стоянъ Атанасовъ и С-ие — София. София, 9 май 1902 г. Съ почитание: Иванъ Г. Говедаровъ.“

И така, отъ цитираниѣ обявления № № 114 и 190 на Софийския окръженъ съдъ и съответствующитѣ регистрировки въ Софийския нотариатъ, става явно, че българскиятъ дипломатически агентъ въ Бѣлградъ, Константинъ Величковъ, и чиновникътъ при Министерството на Външнитѣ Работи, Велчо Т. Велчевъ, сж съдружници въ експлоатирането на тукашната тѣхна съдружествена печатница, която едно врѣме имаше фирма Иванъ Говедаровъ и С-ие, а днесъ Стоянъ Атанасовъ и С-ие. Тия свѣдѣния, както виждате, сж черпени отъ „Държавенъ Вѣстникъ“ и отъ архивата на окръжния съдъ и сж обявявани въ единъ органъ, който поне за г. Министра на Външнитѣ Работи не може да търпи никакво противорѣчие, че той релелира истината. Че туй, г-да прѣдставители, е несъмнѣстимо, г. Министерътъ ще ни отговори.

Но не е безинтересно да се чуе също така и какъ се мисли върху тази търговска сдѣлка на двамата чиновници: (Чете.) „Горното невинно обявление трѣбва да породи у всѣки читателъ много въпроси и въпросчета, особено като се има прѣдъ видъ, че поетътъ и идеалистътъ“ — това го пише в. „България“ — „поетътъ и идеалистътъ“ (sic) К. Величковъ стана министъръ на 17 септемврий 1894 г.,

а на 15 февруарий слѣдующата 1895 г., въ битността си на министъръ, и то още на Просвѣтата, станалъ базиргянинъ, основатъ търговска фирма при неограничена и солидарна търговска отговорност да търгува главно съ правителството, а особено съ министерството, на което, по милостта на Княза, биде повиканъ.

„Засега ние ще повдигнемъ само единъ въпросъ: подиръ горнитѣ официални разкрития, може ли Константинъ Величковъ да остане по-нататкъ министъръ? Мислимъ, че два отговора на тоя въпросъ не може да има. И ако самъ той не пожелае да се оттегли, за да се посвети на своята търговия, обществено мнѣние трѣбва да го застави.“

Това, г-да прѣдставители, се намира на стр. 3 отъ в. „България“, № 79, отъ 2 октомврий 1898 г. Това, прочее, е било мнѣнието на вашата партия, уважаемо болшинство, а въ това число, вѣрвамъ, и на шефа на тази партия, г. Министерътъ на Външнитѣ Работи. Като му прѣдставямъ всички тѣзи данни, които той самъ може да провери въ съда и въ нотариата, питамъ: поддържа ли той същото туй, което едно врѣме е проповѣдвалъ, не счита ли, че е вече скандалиозно двама държавни висши чиновници да бѣдатъ търговци, които утрѣ могатъ да бѣдатъ обявени въ фалиментъ, да ги турятъ на подседимата скамейка, български дипломатически агентъ да осѣждатъ за нѣкое банкрутство? Сега съжالياвамъ, че нѣмамъ туй врѣме да ви чета дългитѣ статии на в. „България“, писани отъ тия приятели г. Величковъ и г. Велчевъ, за да доказватъ, че тѣхната фирма не само не печелила, но се намирала въ крайно разстроено състояние и е подъ удара, може би, на фалимента. Прочее, за да запази г. министърътъ престижа на нашата външна служба, дипломатическото агентство, а така също и престижа на тази висока длъжностъ, която заема началникътъ на пресата и търговецъ — не ща да употрѣбя думата, която употрѣбява в. „България“, базиргянинъ на търговскитѣ работи, — моля г. министра да ми отговори, слѣдъ всички тѣзи нѣща, още съмнѣва ли се, че тия хора сж търговци, и, ако не се съмнѣва, счита ли, че е необходимо частъ по-скоро да ги освободи отъ тази тежка държавна служба и да ги остави свободни да се занимаватъ съ своята търговия?

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Азъ първо ще направя справка дали нѣма ново постановление на окръжния съдъ, съ което да се видоизмѣни фирмата и да минава въ други рѣдѣ. Ако такова нѣщо нѣма, азъ ще дамъ на тия господа единъ малкъ срокъ, ще имъ кажа да избератъ между службата и търговията.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Пристъпваме къмъ дневния редъ. Г-нъ Д-ръ Ношковъ има думата.

Д-ръ П. Ношковъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ намирамъ съдържанието на ал. 2 на чл. 11,

така както е редактирана тя, за несъгласно съ съдържанието на чл. 121 от конституцията. Няма съмнение, че единъ законъ, какъвто е законътъ за отчетността по бюджета, трѣбва, разбира се, да бѣде въ хармония съ основния законъ — конституцията. Чл. 121 отъ конституцията гласи: „Народното Сѣбрание разглежда проекта на бюджета, статия по статия и, ако измѣни или отмахне нѣкоя отъ тяхъ, излага причинитѣ, които го каратъ да направи това.“ Много пѣти при гласуването на бюджета се е повдигалъ шумъ, какъ да се гласува той. Разбира се, всѣки отъ народнитѣ прѣдставители, като се силее на чл. 121 отъ конституцията, казва, че трѣбва да се гласува статия по статия, или параграфъ по параграфъ, като се подразбира, че думитѣ „статия“ и „параграфъ“ сѣ еднозначущи. По-нататѣкъ, статиятѣ или параграфитѣ иматъ подраздѣления. Едни отъ народнитѣ прѣдставители разбиратъ, че трѣбва за всѣко едно подраздѣление на всѣка една статия тоже да се гласува. Други казватъ, че трѣбва наведнажъ да се гласуватъ всички подраздѣления, които съдържа статията. Азъ мисля, г-да народни прѣдставители, че изречението на законоподателя: да се гласува статия по статия, значи да се гласува бюджетътъ подробно. Всѣко едно подраздѣление на всѣка една статия да се гласува изрично. И това е именно най-практично и съгласно съ досегашната практика касателно гласуването на бюджета, както разходната му, така и приходната му частъ. Затова азъ мисля, че би трѣбвало първата половина на ал. 2 да се редактира така: бюджетътъ се разглежда статия по статия или параграфъ по параграфъ, като се иматъ прѣдъ видъ обяснителнитѣ таблици, а гласуването на всѣка статия става поотдѣлно за всѣко нейно подраздѣление на прихода или на разхода. Това, което азъ правя, мисля, че е логическо извлѣчение отъ съдържанието на чл. 121 отъ конституцията.

По-нататѣкъ въ тази ал. 2 е казано: „Прѣдложения за увеличения на нѣкои приходи или разходи въ бюджетопрокта на правителството може да се правятъ въ Народното Сѣбрание само съ съгласието на Министра на Финанситѣ, като се мотивира необходимостта отъ това увеличение.“ Г-да народни прѣдставители! Ако приемемъ тази алинея така, както е редактирана въ този пасажъ, азъ намирамъ, че ще се направи едно въпиюще нарушение на чл. 121 отъ конституцията. Няма съмнение, че всѣки народенъ прѣдставителъ има право да прави прѣдложение както за увеличение на приходитѣ или разходите въ бюджетопрокта на правителството, така и за тѣхното намаление; защото цѣльта на бюджета е да имаме едно равновѣсие между приходитѣ и разходите на държавата, даже приходитѣ ѣ да надминаватъ разходите. Тази с цѣльта на единъ законодателенъ актъ, какъвто е гласуването на бюджета на държавата. Тукъ сега се иска отъ министерството, такива едни прѣдложения за увеличение на приходитѣ или разходите

въ бюджета да може да ги направи единъ народенъ прѣдставителъ, но само съ съгласието на Министра на Финанситѣ. Е, Министерътъ на Финанситѣ може да се не съгласи. Значи, отнема се въ такъвъ случай правото на всѣки народенъ прѣдставителъ да прави прѣдложение за увеличение или намаление. Съ други думи, Министерътъ на Финанситѣ се явява господаръ на бюджета и, слѣдователно, явява се излишно пѣкъ гласуването на такъвъ единъ бюджетопрокта на правителството отъ страна на Народното Сѣбрание, а извѣстно е, че най-главната задача на Народното Сѣбрание е да гласува бюджети на държавата. Ето защо азъ правя прѣдложение, щото този пасажъ да бѣде редактиранъ по слѣдующия начинъ: „Народното Сѣбрание се произнася върху прѣдложенията за увеличението или намалението на нѣкои приходи и разходи въ бюджетопрокта на правителството само слѣдъ вземане мнѣнието на Министра на Финанситѣ, като се мотивира необходимостта отъ това увеличение или намаление.“ Разбирамъ, че трѣбва да се вземе мнѣнието на г. Министра на Финанситѣ, защото той е, тѣй да се каже, господаръ на държавната каса, нейниятъ распоредителъ или онуй лице, което трѣбва да контролира правилно да се прибиратъ приходитѣ и още по-правилно да се извършватъ разходите на държавата. Но неговото съгласие да бѣде *conditio sine qua non* за да може единъ народенъ прѣдставителъ да направи едно прѣдложение за увеличение или намаление, това ще бѣде едно нарушение на чл. 121 отъ основния ни законъ, какъвто е конституцията.

По-нататѣкъ въ тази ал. 2 е казано, че трѣбва да се мотивира необходимостта отъ това увеличение на бюджета. Азъ казвамъ, че трѣбва да се мотивира и необходимостта отъ намалението въ бюджета на извѣстенъ приходъ или разходъ. Защото цѣльта, която трѣбва да гони и правителството, и народното прѣдставителство, е, да се отървемъ отъ фиктивни бюджети, т. е. да имаме правилни постѣпления, както и правилни разходи, а особено трѣбва дѣйствиелно да постѣпватъ прѣдвиданитѣ приходи. Така щото, ако напр. министерството прѣдвиди извѣстно постѣпление, единъ народенъ прѣдставителъ може да каже, че това постѣпление е фиктивно, защото то въ своя размѣръ е недѣйствиелно, слѣдователно, той намира, че трѣбва касателно неговия размѣръ да направи едно прѣдложение за намаление, за да имаме единъ дѣйствиеленъ бюджетъ. Ето защо, г-да прѣдставители, азъ мисля, че не само вие, но и г. Министерътъ на Финанситѣ, а така сѣщо и г. докладчикътъ ще се съгласятъ съ моето прѣдложение, че Народното Сѣбрание се произнася върху прѣдложенията за увеличение или за намаление нѣкои приходи и разходи въ бюджетопрокта на правителството, само слѣдъ като се вземе мнѣнието на Министра на Финанситѣ, а не непрѣмѣнно неговото съгласие да бѣде неизбѣжно потребно. Това прѣдложение го правя, г-да прѣдставители, защото то е въ хар-

мония съ чл. 121 на конституцията, съ други думи то парафразира, обяснява чл. 121 на конституцията, който е повелителен, изразителен и не търпи никакви двоелични тълкувания.

Министър М. Сарафовъ: Съжалявамъ, че съ г. Ношкова не мога да бъда съгласенъ. Г-нъ Ношковъ иска да даде тълкувание на чл. 121 отъ конституцията, каквото той нѣма и каквото не съществува. Чл. 121 на конституцията казва, че бюджетитѣ се гласуватъ статия по статия, а не подробноститѣ. И не може иначе да се разбира, защото подробноститѣ на една статия — или параграфитѣ, както ще наричаме занапрѣдъ статитѣ, защото поясняваме, че е едно и също — подробноститѣ могатъ да интересуватъ г. г. прѣдставителитѣ, но тѣ могатъ да се занимаватъ съ всѣка една отъ тия подробности при изучаването на бюджета, но гласуване не може да става върху подробности. Конституцията когато опрѣдѣли, че ще се гласуватъ бюджетитѣ статия по статия, Учредителното Собрание събрание е знало какво гласува. Подробноститѣ не се гласуватъ и другадѣ, а бюджетитѣ се гласуватъ или по глави или по статии. Има държави, и то повечето, дѣто бюджетътъ се гласува по глави и даже въ нашата съсѣдка, Ромѣния, се гласува по глави. А ние правимъ едно изключение въ това отношение, като позволяваме да се влиза и въ нѣкои по-големи подробности, като оставиме главитѣ настрана и се спираме на параграфитѣ да ги гласуваме. Бюджетътъ обикновено е придруженъ отъ обяснителни таблици, които служатъ за ръководство на г. г. народнитѣ прѣдставители, когато го изучаватъ. Тѣзи подробни таблици, както ги имаме сега, а и въ бѣдѣния законъ сѣ опрѣдѣлени по-нататѣкъ какви трѣбва да бѣдатъ, съдържатъ всичкитѣ онѣзи данни, върху които сѣ основани кредититѣ, искани по статитѣ, и народнитѣ прѣдставители ще гласуватъ сумата, която се иска по статитѣ. Ако нѣкой народенъ прѣдставител намѣри, когато се изучава бюджетътъ, че нѣкои подробности, които сѣ показани въ обяснителнитѣ таблици, не сѣ за приемане, той ще направи прѣдложение, като каже, че статия еди-кой си иска да се измѣни по тѣзи и тѣзи причини, защото въ подробноститѣ има таква нѣщо, такава разноска, която азъ мисля, че не трѣбва да се разрѣши. Прѣдставителътъ ще си направи прѣдложението конкретно, ще каже: отъ параграфъ еди-кой си да се намалятъ 1.000 л. напр., да се намалятъ 500 л. напр., и ще покаже защо иска това намаление. Ако се направи иначе, т. е. прѣдставителството да се впуска въ подробности, които сѣ изложени въ обяснителната таблица, бюджетътъ не ще може да се гласува въ онова опрѣдѣлено врѣме, което изисква законътъ. У насъ, споредъ разглеждания сега законопроектъ, 1½ мѣсеца оставатъ за разглеждането на бюджета отъ внасянето до окончателното му гласуване отъ Народното Собрание. Въ тѣзи 1½ мѣсеца трѣбва да станатъ нужнитѣ изучавания въ комисията, дѣто

дѣйствително се прѣглежда бюджетътъ. Въ Народното Собрание не може да се разгледа бюджетътъ така, както би трѣбвало, и нѣкои държави иматъ даже добрата практика, че цѣлото народно събрание се обръща на комитетъ, когато ще се разглеждатъ бюджетитѣ, и като се разглеждатъ, като отъ комитетъ, отъ народното събрание, установяватъ се върху цифритѣ и гласуватъ се послѣ формално въ публични засѣдания. Ако, слѣдователно, оставите да гласуватъ подробноститѣ, тогава не можете да свършите бюджета въ опрѣдѣленото врѣме. А пъкъ нѣма и значение защо да се гласуватъ тѣзи подробности. Ако даже го доволите, ще бѣде противъ конституцията, защото конституцията казва, че трѣбва да се гласува бюджетътъ статия по статия или параграфъ по параграфъ. Това по първия въпросъ.

По втория въпросъ г. Ношковъ мисли, че ние правимъ отклонение отъ конституцията, ако народното прѣдставителство рѣши сега, съ приемането на закона, да се десезира при гласуването на бюджета да прави угодѣнение въ разносцитѣ и въ приходитѣ. Забѣлѣжете, касае се въпросътъ да се прави угодѣнение въ приходитѣ и разходитѣ. Това е едно начало, за което другитѣ народи се борятъ, и тѣ се борятъ не за нѣкоя проста формалностъ, а затова, защото съ него се поддържа самото равновѣсие на бюджета. Ни единъ народенъ прѣдставител не може да бѣде достатъчно освѣтленъ, за да иска угодѣняването на разходитѣ; длъжностъ е и право това на правителството, което води работитѣ на страната, да изучи добръ своето положение и то е длъжно да иска разноси; то е негово право и неговна длъжностъ. Не сѣ народнитѣ прѣдставители, които ще искатъ угодѣняването на разносцитѣ. И доказало се е даже отъ практика, че когато се иска угодѣняването на разносцитѣ отъ народнитѣ прѣдставители, то става обикновено въ цѣта на държавата; то става въ интересъ, може би, на народния прѣдставител, то става въ интересъ на нѣкои негови протежета или въ интересъ на нѣкоя малка котерия, окръгъ или околия, но никога не могатъ да бѣдатъ въ интереса въобще на държавата. Министритѣ сѣ лицата, които могатъ да бѣдатъ най-добрѣ освѣтлени какви сѣ нуждитѣ въ различнитѣ части на страната, или какви сѣ нуждитѣ на службитѣ, и тѣ трѣбва да правятъ прѣдложенията. Ако на народното прѣдставителство се даде право да прави угодѣнение на разходитѣ, тогава ще дойде второ нѣщо — да иска угодѣнение на приходитѣ. А обикновено, ако народното прѣдставителство гласува угодѣнение на приходитѣ, то гласува именно противъ онова общо желание, въ името на което е пратено. Народното прѣдставителство обикновено се праща отъ народа да намалява приходитѣ — това е общата тенденция, — да намалява данѣцитѣ, да гласува, колкото е възможно, по-малко пари да се дадатъ. Доколкото зная, това е баремъ течението. Дали е право или криво, то е другъ въпросъ. Ако, слѣдователно, доволите

на народното прѣдставителство да иска уголъмнение на приходитѣ, тогава ще каже, че вие ще се противопоставите против онова течение, което ви праща въ Народното Събрание. И обикновено нашата практика, която имаме въ нашето Княжество, отъ нѣколко години насамъ е такава, че голѣма частъ отъ дефицититѣ произлизатъ отъ това, че Народното Събрание е увеличавало приходитѣ. Когато гласува нѣкои уголъмнения на разноснитѣ, ако министърътъ каже, че нѣма откъдѣ да ги покрие, Народното Събрание казва: уголъмѣте еди-къдѣ, уголъмѣте данѣка върху акциза напр., както фактически единъ пътъ е станало това нѣщо. Министърътъ прѣдвизжда 6.000.000 приходъ отъ акциза. Уголъмѣте го на 8, на 9, на 10, защото 10 ще ви даде, казватъ. Народното прѣдставителство не се интересува така добръ, защото то не може да знае положително какви сж срѣдствата и дали дѣйствително ще даде този приходъ. Народното прѣдставителство се задоволява съ това само, на книга да ги напише, и по-нататъкъ не се грижи, ще постѣпятъ ли или не тѣзи суми, които опрѣдѣля. И азъ съзнателно вписамъ въ закона този членъ, който е усвоенъ, впрочемъ, и отъ моитѣ прѣдшественици и за който много народни прѣдставителства се бориха, като за едно срѣдство да уравнивсява бюджета. Настоявамъ, слѣдователно, да се прокара у насъ началото, че дѣйствително народното прѣдставителство нѣма право при гласуването на бюджета, безъ съгласието на министра, да уголъмва нито приходитѣ, нито разходитѣ. И длъжностъ е на народното прѣдставителство, мисля, да не уголъмва разноснитѣ на държавата повече, отколкото правителството иска; но ако оставите стария редъ, ако прѣмахнете постановленията на закона, който е внесенъ сега, и ако приемете прѣдложението на уважаемия г. Ношковъ, тогава ще отворите вратата пакъ на дефицититѣ.

Г. Кирковъ: Щомъ се съгласи Народното Събрание, какво ще прави той? Народното Събрание е господаръ на паритѣ!

Министъръ М. Сарафовъ: Да, да, безсъмнѣно, но да ги не уголъмва. Това е моето мнѣние.

Сега, отъ г. Константинова има бѣлѣжка относительно редакцията на втората частъ отъ послѣдната алинея, дѣто се казва: „Прѣдложения за увеличение на нѣкои приходи или разходи въ бюджетопроекта на правителството могатъ да се правятъ въ Народното Събрание само съ съгласието на Министра на Финанситѣ“ и пр. Мисълта, която изказа г. Константиновъ, тя е въ основата на закона. Право е, че Народното Събрание, споредъ мисълта на закона, не трѣбва да гласува уголъмване или намаляване. Кѣмъ тоя краенъ резултатъ ще се сведе работата, та могло би да се даде друга редакция; но въ закона, който е внесенъ, се отива още по-далечъ; иска се да се прѣмахне възможността да се дебатира въ Народното Събрание

върху работи, които не могатъ да се гласуватъ. Ако постановите, че Народното Събрание не може да гласува уголъмване на приходитѣ и разходитѣ безъ съгласието на Финансовия Министъръ, то съ това отнапрѣдъ казвате, че каквито дебати и да ставатъ по такива прѣдложения, тѣ сж безцѣлни, щомъ не могатъ да убѣдятъ Финансовия Министъръ. Вие визирирате резултата на дебатитѣ, а пъкъ законопроектътъ визирира самото внасяне даже на прѣдложения. Понеже такива прѣдложения не могатъ да се свършатъ съ вотиране за приемане, по-добра е редакцията, която азъ прѣлагамъ, именно да не може да се внесе такова прѣдложение или, ако се внесе, да се не подлага на разглеждане.

Други забѣлѣжки нѣмамъ по този членъ.

Н. Гимиджийски: Г-да народни прѣдставители! Бѣлѣжката, направена отъ г. Константинова, струва ми се, че би трѣбвало да я приемемъ като доста умѣстна и потрѣбна, за да я възприемемъ въ този членъ. При всичко че г. Министърътъ на Финанситѣ обясни, че той разбира постановленията на тая частъ отъ чл. 11 на законопроекта въ смисълъ, щото и прѣдложения да не могатъ да ставатъ въ Камарата, менъ ми се струва, че това обяснение ще отиде дотамъ, щото да отнеме възможността или правото на народнитѣ прѣдставители да искатъ увеличаване на извѣстни приходи или тѣхното намаляване. Значи, убиваме инициативата, въ зародиша ѝ още, на народнитѣ прѣдставители и правото, което иматъ въ качеството имъ на народни прѣдставители. Другъ е въпросътъ, ако е направено прѣдложение, разисквано е по него и подиръ по туй прѣдложение не е дадено съгласие отъ страна на Министра на Финанситѣ. Тогава азъ разбирамъ народното прѣдставителство да отнеме това право отъ себе си да гласува самото прѣдложение, ако Министърътъ на Финанситѣ не е съгласенъ. Обаче, да отидемъ до такава крайностъ, щото да отнемемъ правото на прѣдставителитѣ да внасятъ прѣдложение за увеличаването на извѣстни параграфи, а най-вече на извѣстни приходи или извѣстни разходи, макаръ отъ локаленъ характеръ, тукъ ми се струва, че отиваме много далечъ. Вѣрно е, че тенденцията въ Финансовото Министерство отъ дълги години насамъ е била, щото да се отнеме онова искане отъ народнитѣ прѣдставители да увеличаватъ разходитѣ, защото по този начинъ не може да се балансира бюджетътъ, а често пъти затова, защото за това увеличение не могатъ да се намѣрятъ срѣдства, не могатъ да се намѣрятъ приходи да се покриватъ; защото, когато правимъ такива прѣдложения, никой отъ насъ не помислюва, откъдѣ ще трѣбва да се взематъ сумитѣ, потрѣбни за погашението на исканитѣ разходи. Вѣрно е, че съ прѣдставенитѣ законопроекти въ Народното Събрание отъ нѣколко години насамъ това е искано, но азъ поне, колкото време съмъ билъ народенъ прѣдставителъ, съ такива законопроекти, които сж били прѣдставяни въ Народното Събрание, не съмъ

чувалъ да се е отивало дотамъ, щото да се отнима инициативата на прѣдставителитѣ да искатъ увеличението на извѣстни разходи. Ето защо редакцията или бѣлѣжката, направена отъ г. Константинова, има своето значение, има своето мѣсто, защото по този начинъ ние отнемаме нашето си право да гласуваме, ако г. Министърътъ на Финанситѣ се съгласи, но не унищожаваме правото да мотивираме, защо искаме, и да види тогава Народното Сѣбрание, дали г. Министърътъ на Финанситѣ е правъ, когато не дава съгласието си, или народниятъ прѣдставителъ е правъ, когато иска унищожението на извѣстни разходи.

По въпроса, обаче, за гласуването на бюджета статия по статия и тъй както г. Министърътъ на Финанситѣ сега ни каза, че разбира това постановление отъ закона, не е злѣ и трѣбва да се обърнемъ къмъ практиката на нашето Народное Сѣбрание въ продължение на 25 години. Разбирамъ въобще онова, което гони г. Министърътъ на Финанситѣ, а именно, че той е за спѣшностъ, защото казва, че Народното Сѣбрание разполага съ 1½ мѣсеца за бюджета и защото голѣма частъ или подробноститѣ на бюджета могатъ да бѣдатъ разисквани въ комисията. Обаче, дали съ това ние нѣма да унищожимъ една практика, отъ която лошо не е видно? Тукъ е въпросътъ. Когато ние имаме щатове, тогава можемъ да гласуваме глава по глава по отношение съдържанието на личния съставъ; но дотогава, додѣто нѣмаме опрѣдѣлени служби, додѣто нѣмаме опрѣдѣлени заплати съ надежния законъ, дотогава, казвамъ, твърдѣ естествено е, щото всѣки народенъ прѣдставителъ поотдѣлно да иска една или друга служба да я критикува, дали тя е на мѣстото си или не, а така сѣщо и дали съотвѣтствующата работа, която върши даденъ чиновникъ, е на мѣстото си или не и пр. Въ такъвъ случай, поне дотогава, додѣто щатове бѣдатъ приети — защото такова нѣщо не може да се каже по отношение въобще на вещественитѣ разходи, — дотогава, азъ мисля, че нѣма да бѣдемъ прави, ако искаме да се дѣлимъ отъ тая практика, отъ която, както казахъ, зло за страната не е изгѣзло — още повече когато имаме практиката на всички Народни Сѣбрания и още повече, главно, на правителствата, че бюджетопроектитѣ се разискватъ членъ по членъ, значи, въ 4—5 дена и често пѣти даже безъ разискване. Та, като казвамъ това, азъ бихъ молилъ г. Министра на Финанситѣ да се съгласи, щото въ тѣкуването си, което въ дадения случай трѣбва да се счита автентично къмъ този членъ отъ законопроекта, да се разбира, че разискванията по бюджета ще ставатъ и въ бѣдѣще така, поне дотогава, докогато нѣмаме щатове, както досега сѣ ставали.

По отношение же, както казахъ, на забѣлѣжката за прѣдложения за увеличение на нѣкои приходи или разходи по бюджетопроектитѣ на правителството, по отношение на тая бѣлѣжка, казвамъ, азъ поддържамъ направеното прѣдложение отъ г. Константинова.

В. Димитровъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ искамъ да обърна вашето внимание върху втората алинея на казания чл. 11. Всички, които повдигнаха въпроса, говориха, така да се каже, отъ практическа гледна точка, какво има да става тукъ, въ Камарата. Г-нъ Ношковъ напрѣ на обстоятелството, че тази алинея противорѣчи на чл. 121 отъ конституцията. Въ отговора си г. Министърътъ на Финанситѣ направи възражения чисто формални и отъ политически характеръ, по на принципиалния въпросъ, който се повдигна тукъ отъ тази втора алинея, г. Министърътъ на Финанситѣ не отговори. Азъ съмъ дълбоко убѣденъ, за мене си, че г. Министърътъ на Финанситѣ, когато бѣде на тая скамейка тукъ, като народенъ прѣдставителъ, ще съжалява твърдѣ много, че си е позволилъ да прокара такава една алинея по закона за отчетността по бюджета, която алинея туря подъ кракъ върховното право и прерогативитѣ на народното прѣдставителство. Не е г. Министърътъ на Финанситѣ, именно г. Сарафовъ, а и неговиятъ добъръ другаръ, г. Даневъ, да не знаятъ какво става въ другитѣ парламентарни страни, въ другитѣ парламенти и каква е гигантската борба, която се води въ парламентитѣ срѣщу министра на финанситѣ, когато се касае въпросътъ да запази парламентътъ онова свое право, съ което дава или не дава пари на онѣзи, които управляватъ, на онѣзи, които искатъ да увеличаватъ или не приходитѣ и разходите. Ами че вие ако допуснете такава една алинея въ казания членъ, то ще рече да унищожите не чл. 121 отъ нашата конституция, а собствено да унищожите чл. чл. 108 и 109! Какво гласятъ тѣзи членове? Чл. 108 гласи: „Законодателната инициатива принадлежи на Княза и на Народното Сѣбрание.“ По-нататъкъ чл. 109 казва: „Законопроектитѣ и прѣдложенията на правителството се внасятъ въ Народното Сѣбрание отъ надлежнитѣ министри по княжеска заповѣдъ. Всѣки прѣдставителъ сѣщо може да внесе въ Народното Сѣбрание законопроектъ или прѣдложение, ако тѣ сѣ подписани отъ една четвъртина отъ присѣтствующитѣ прѣдставители.“ Какво гласи тази алинея сега? Въ тази алинея се казва: „Прѣдложения за увеличение на нѣкои приходи или разходи въ бюджетопроекта на правителството могатъ да се правятъ въ Народното Сѣбрание само съ съгласието на Министра на Финанситѣ, като се мотивира необходимостта отъ това увеличение.“ Питамъ ви азъ сега, като съпоставите чл. чл. 108, 109, 120 и 121 отъ нашата конституция съ казаната алинея, отъ една страна; като имате прѣдъ видъ, отъ друга страна, това, което е осветено въ конституционната теория, това, което казватъ ама всички, безъ изключение, теоритици на конституционната теория за правата и прерогативитѣ на парламента, — питамъ ви: съ добросъвестностъ, съ пълно съзнание на работата ли ще вдигнете ръка да гласувате за една алинея, която ще ви върже рѣцѣтѣ и която ще ви направи играчка

въ рѣцѣтъ на Министра на Финансите тѣй, както чл. 8 отъ казания законъ, който гласувахте вчера, прави играчка въ рѣцѣтъ на Министра на Финансите всичкиѣ негови колеги министри? Ако г. Министърътъ на Финансите смѣта, че ние можемъ да бждемъ негови колеги и да не одобряваме неговия бюджетъ, който е приготвилъ въ неговото министерство и го е подложилъ на арбитражъ въ Министерския Съвѣтъ, той трѣбва да знае едно нѣщо, че единъ народенъ прѣдставителъ е пратенъ въ Народното Събрание отъ народа да законодателствува, първо, и главно да създава законъ надъ законитѣ, както казва г. Даневъ, да разрѣши на правителството да събира и харчи пари отъ българскитѣ граждани; и ако вие приемете казаната алинея, казвамъ, вие ще се обърнете въ такава една играчка въ рѣцѣтъ на Министра на Финансите, въ каквато играчка ще се обърнатъ министритѣ сега, ако прокарате на трето четене чл. 8 отъ закона за отчетността по бюджета. Азъ доколкото зная практикитѣ въ другитѣ парламенти: въ французкия парламентъ, въ италианския парламентъ, въ ромѣнския парламентъ, навсѣкѣждѣ, ама навсѣкѣждѣ, борба водятъ народнитѣ прѣдставителства. (Министъръ М. Сарафовъ: Въ французкия парламентъ е това.) Азъ ще Ви цитирамъ примѣръ. И, позволѣте да Ви кажа, борба водятъ хората, за да запазятъ онова върховно право на народното прѣдставителство, да разполага съ материалнитѣ сръдства на тази страна. Не е Министърътъ на Финансите, както се изрази единъ ораторъ, господаръ на държавната българска кесия. Господаръ на българската казна, на туй, което има българската държава, да се създаватъ закони за събиране на данѣци, да се облагатъ гражданитѣ съ данѣци, да се харчатъ тия данѣци, е народното прѣдставителство, г-да. Защото, ако бѣше Министърътъ на Финансите господаръ, тогава нѣма защо да бждете вие свиквани тукъ, тогава Министърътъ на Финансите ще си направи, както се практикува въ Русия, своя бюджетъ, ще го прѣстави на нѣкакъвъ си съвѣтъ, назначенъ отъ царя, и свършенъ фактъ.

Сега, г. министърътъ възражава, че това се е правило съ цѣлъ, да се турне точка единъ пѣтъ завинаги въ нашата държава на ония дефицити, които ни докараха до батакчийски заеми. Народнитѣ прѣдставители, когато ходятъ да се избиратъ, когато ходятъ да агитиратъ прѣдставителитѣ, г-нѣ министри, ще Ви кажа, никога, ама никога не може да взиматъ императивенъ мандатъ отъ тогозъ или оногозъ. Ако има нѣкои хора, които сѣ агитирали и сѣ правили демагогия прѣдъ народа, че ще намаляватъ, това не е мотивъ, това не е възражение, съ което Вие да искате да измѣнявате чрѣзъ единъ правилниѣ самата конституция. Народното прѣдставителство, което прѣдставлява въ дѣйствителностъ народа и което е пратено тукъ да ръководи неговитѣ сѣдбини, да отпусна за негова смѣтка пари, да му налага данѣци,

знае много добръ какво ще гласува и какво не; то е отговорно прѣдъ народа и нѣма защо да се крие задъ гърба на Министра на Финансите. Този народенъ прѣдставителъ, който не се е съобразилъ съ това, което е проповѣдвалъ, и това, което подиръ върши въ Камарата, втори пѣтъ неговитѣ избиратели, когато се обърне къмъ тѣхъ да го избиратъ, ще му дадатъ да разбере дѣ е неговото мѣсто. Но, второ, принципиално важното е тукъ, че ни се направи възражение, формално трѣбваше да ни се даде отговоръ: не, технически бюджетътъ не може да се гласува статия по статия, защото бюджетътъ тогава не може да се прокара и въ единъ мѣсець и половина. Това не е възражение. Както продължихте сесията, може да направите и Камарата перменентна, а за това нѣщо конституцията не ви забранява, за да може да гласувате единъ бюджетъ. Но правото на едно прѣдставителство да увеличава или намалява бюджета, да прави прѣдложение за увеличение или намаление на извѣстни параграфи, да създава нови данѣци, това върховно право вие не можете да го отнемете съ една алинея въ вашия законъ за отчетността по бюджета, толкозъ повече че азъ ви цитирахъ членове изрични отъ конституцията, които говорятъ тѣкмо противъ васъ. Чл. чл. 108 и 109 казватъ, че ние имаме право да правимъ прѣдложения. Азъ ще си направя прѣдложението, извѣстенъ параграфъ да се увеличи. Напр., искамъ въ България да има шосета, не искамъ да си служимъ съ турскитѣ шосета и затова ще искамъ увеличение на извѣстенъ параграфъ, ще ви направя едно прѣдложение, което ще бжде подписано отъ законно число народни прѣдставители. Въ вашата алинея отъ закона за отчетността по бюджета е казано, че таква прѣдложение азъ не мога да направя, отъ законодателенъ, разбира се, характеръ, докато не взема Вашето съгласие. Добръ, ами моятъ мандатъ стои много по-високо отъ Вашето съгласие, г-нѣ министри! Въ силата на конституцията, азъ съмъ пратенъ тукъ да разполагамъ съ сѣдбинитѣ на българския народъ, азъ ще му налагамъ данѣци, ще увеличавамъ или намалявамъ приходитѣ на държавата, защото народното прѣдставителство има това право.

Що се отнася до Франция, не може да не знае г. министърътъ, че борба въ Франция се е водила и ще се води; парламентътъ въ Франция е гласувалъ въ миналитѣ врѣмена цѣлъ единъ кредитъ, едно грамадно количество, т. е. едно прѣдложение, съ което се дава право на министра на морската да почне да строи нови кюрасета, новъ типъ, нова система. Въ силата на таква едно рѣшение гласувано отъ французкия парламентъ, министърътъ на морската сключва своя контрактъ, понеже е вече партизанинъ на този типъ кюрасета. Обаче дохожда друго правителство и дохожда начело на морската Пелетанъ, лѣява се въ камарата той и казва: за да изпълня контракта, дайте ми кредитъ и камарата му гласува извѣстна сума. Но никога, ама абсолютно никога министърътъ

на финанситѣ не е налагалъ своето veto тъй, както Вие го налагате въ тая алинея прѣдъ народното прѣдставителство. Ако е дума за Англия, дѣто нѣма писана конституция и дѣто по практика министърътъ на финанситѣ, ако се не съгласи, водятъ се прѣговори между парламента и министра на финанситѣ, то е друго. Англия не можете да ни я прѣдставите като прототипъ въ това отношение. Въ Англия, първо, писана конституция нѣма и никѣдѣ въ законитѣ на Англия не е писано, че непрѣмѣнно парламентътъ трѣбва да иска съгласието на министра на финанситѣ, когато иска да увеличи нѣкои разходи или приходи на държавата. На практика, наистина, това става. Но идѣте въ другъ парламентъ, дѣто има конституция писана, както у насъ, тамъ се води борба въ това отношение и не се допуска, никога не може министърътъ на финанситѣ да направи това. Азъ, прочее, ходатайствувамъ прѣдъ народното прѣдставителство да се не съгласява тая алинея да се постави въ закона за отчетността по бюджета, защото съ това ще си върже рѣцѣтъ; съ това Камарата ще стане играчка въ рѣцѣтъ на Министра на Финанситѣ, тъй както ставатъ играчка въ рѣцѣтъ на Министра на Финанситѣ и самитѣ негови колеги по чл. 8, който вие гласувахте вчера.

Министъръ-Прѣседателъ Д-ръ С. Даневъ: Г-да народни прѣдставители! Въпросътъ, който повдигна г. Ношковъ, е единъ не само интересенъ, но въ сѣщото врѣме и важенъ въпросъ. Г-нъ Владимиръ Димитровъ се помъчи да даде на този въпросъ надлежния отговоръ отъ точка зрѣние на конституцията. Неговиятъ отговоръ бѣше слѣдующиятъ: щомъ конституцията дава право на народния прѣдставителъ да има законодателна инициатива и, второ, щомъ той има правото да може при обсъждането на единъ проектъ да прави всѣкакви измѣнения, несъмнѣтелно е съ това негово право прокарването на началото, което личи въ проекта на г. Министра на Финанситѣ. Г-да народни прѣдставители! Азъ нѣма да откажа, че извѣстна доза истина въ туй, което изтъкна г. Владимиръ Димитровъ, има. Дѣйствително, правото на народния прѣдставителъ е всеобемляюще, по конституцията. По принципъ, той може по отношение на всѣко законодателно прѣдложение да прѣдлага измѣнение въ по-малко, а, слѣдователно, и измѣнение въ повече. Е добръ, г-да, именно защото въ дадения случай това право на народнитѣ прѣдставители е отивало докрай и се е упражнявало неразборчиво, затова именно много просвѣтени умове на западъ сж се загрижили да се изнамерѣ срдѣство, за да не се злоупотрѣблява съ него. Ние живѣемъ въ парламентаренъ режимъ, но не е неизвѣстно за никого отъ васъ, че този режимъ има своитѣ слабости, а една отъ голѣмитѣ слабости на парламентарния режимъ е, че благодарение на частната инициатива на прѣдставителитѣ по бюджетарни въпроси, разходитѣ растатъ непомѣрно, което е една отъ причинитѣ

за дефицититѣ; а дефицититѣ въ единъ бюджетъ, каквото и да се каже, подкопаватъ въ основата парламентарния режимъ. Затова, казвамъ, се забѣлѣзва едно течение въ полза на ограничението на инициативата на народнитѣ прѣдставители, колкото се касае само до уголѣмнението на кредититѣ. Въ Англия това право, или, по-добрь, това ограничение съществува по практика отдавна врѣме. А по примѣра на Англия, то е станало правило и въ Франция. Г-нъ Владимиръ Димитровъ, който много отблизко слѣди французкитѣ работи, знае твърди хубаво каква резолюция гласува, ако се не лѣжа, миналата година французката камара — въ смисълъ да ограничи инициативата на народнитѣ прѣдставители относително прѣдлагане на нови кредити. Това е така, г-нъ Владимиръ Димитровъ, и, направено въ Франция отъ една камара съ такава крайна тенденция, каквато е днешната, това показва, че тукъ въпросътъ не се касае за накарване на основния конституционенъ принципъ, а, по-скоро, работата е да се намѣри срдѣство, за да се ограничатъ злоупотрѣбленията съ парламентарната инициатива. И дѣйствително, мотивътъ за прокарване на тази резолюция въ французката камара бѣше, че, понеже се забѣлѣзало, какво народнитѣ прѣдставители злоупотрѣбляватъ съ искане нови кредити, затова се е счело необходимо да се ограничи това тѣхно право. Истина, че и въ Франция, съ такава една постъпка, може да се каже, парламентътъ се е турилъ въ разрѣзъ съ принципа, прокаранъ въ французката конституция, относително безграничното право на парламентарната инициатива и на правото на народнитѣ прѣдставители да правятъ всѣкакви измѣнения на внесенитѣ прѣдложения — това е вѣрно. Но, г-да прѣдставители, когато говоримъ за конституция, не трѣбва никога да изпущаме изпрѣдъ видъ, че конституцията съдържа извѣстни начала и че отъ тѣзи начала се допускатъ и всѣкога могатъ да се допускатъ изключения. Ние сами сме ги допуснали по материи много по-важни, както напр. по изборното право. Защо сме направили това? Правилни сме го въ интереса на по-висшитѣ цѣли, които се гонятъ съ конституционния режимъ. Така би трѣбвало и въ дадения случай да се погледне на работата.

Сега ми позволѣте да влѣза въ сѣщността на въпроса. Казва ви г. Министърътъ на Финанситѣ, че съ своя проектъ той ограничава инициативата на народнитѣ прѣдставители въ прѣдлагане на нови кредити или уголѣмнение на приходитѣ. На това г. Владимиръ Димитровъ най-напрѣдъ възражава: „азъ имамъ право да прави прѣдложения и да искамъ, напр., уголѣмнение на разходитѣ; кой може да ме лиши отъ това право, щомъ азъ направя прѣдложението си по формитѣ на конституцията? Азъ имамъ право, най-сетнѣ, да прѣдложа да се обложи извѣстна материя, която досега не е плащала никакъвъ налогъ, и съ това да искамъ уголѣмнението на приходитѣ“. Г-да народни прѣдставители! По тѣзи въпроси азъ съмъ съ г. Вла-

димира Димитровъ напълно съгласенъ; но това, което той навежда като възражение, това не се отнася до проекта на г. Министра на Финансите. Всеки народенъ прѣдставителъ има право и сега, и когато се прокара този законопроектъ, да внесе, ако обича, законодателно прѣдложение, съ което иска, напр., създаването на известна служба, която влече подиръ себе си учеличение на разхода; сжщо така той има право по законодателенъ редъ да внесе прѣдложение за въвеждане нови данъци. Това е, безспорно, негово право. Материята, която иска да урегулира г. Министърътъ на Финансите, нѣма нищо общо съ тази инициатива на народнитѣ прѣдставители. Материята, която иска да урегулира г. Министърътъ на Финансите, се ограничава само въ онзи моментъ, когато прѣдлежи да се гласува бюджетътъ, когато той е сложенъ на масата и се пристъпи къмъ обсъждане на цифритѣ по прихода и разхода. Е добръ, да вземемъ приходитѣ. Какво прѣдлага г. Министърътъ на Финансите? На основание на съществуващитѣ закони и на основание на теорията, която г. Кирковъ тукъ записва и която несравнено е по-права, г. Министърътъ на Финансите въ отгѣла за приходитѣ не прави нищо друго, освѣнъ да прѣцѣни съществуващитѣ въ министерството данни, за да види, на основание на съществуващитѣ закони, какви могатъ да бждатъ постѣпленията. Неговата задача е задача на изчисления и нищо повече. Какво, прочее, ви казва той въ проекта? Недѣйте ми се мѣси въ изчисленията, защото азъ стоя най-близо до държавната машина, азъ най-добръ слѣдя всѣко постѣпление и, благодарение на туй, азъ съмъ въ положение да знамъ какво може да постѣпни! Аслж, ако можеше повече да постѣпни, нѣмаше ли Министърътъ на Финансите да излѣзе прѣдъ васъ да ви каже, че има по-голямъ приходъ?! Сигурно това ще направи всѣки единъ финансовъ министъръ. Ако той, слѣдователно, не отива да ви прѣдлага по-голъми цифри, то е, защото се бои да нѣма недоимъкъ въ постѣпленията. Прочее, като го считате като най-компетентенъ, най-отблизо слѣдящъ за постѣпленията, оставѣте му всецѣло отговорността и бждѣте увѣрени, че съ това нѣма да се накърни никакво ваше право. И тѣй, вие виждате, поне по тази частъ на прѣдложението, че никакво право на никой народенъ прѣдставителъ не може да бжде накърнено. Ако вие въ дѣйствителностъ дадете правото, което рекламира г. Д-ръ Ношковъ, на народнитѣ прѣдставители, да прѣдлагатъ известни увеличения по приходитѣ, знаете ли какво ще стане? Да ви цитирамъ единъ случай отъ 1894 г. Азъ бѣхъ докладчикъ на приходния бюджетъ и се касаеше да се прѣцѣни, какво може да даде нововъведениятъ данъкъ за акциза. Г-нъ Министърътъ на Финансите бѣше прѣдложилъ една по-скромна цифра. Тая цифра бѣше приета отъ мене, като докладчикъ, и отъ нѣкои членове отъ бюджетарната комисия. Въ Народното Събрание въпросътъ се повдигна наново отъ страна на нѣкои народни прѣдставители и се на-

прави прѣдложение да се уголѣмятъ прѣдвижданията отъ акциза. Г-нъ Министърътъ на Финансите замѣлча, азъ си казахъ думата противъ, но Народното Събрание прие да се увеличи сумата, която се прѣдвиждаше въ приходния бюджетъ като постѣпление отъ акциза. Въ резултатъ излѣзе дефицитъ, защото постѣпленията не отговаряха на прѣдвижданията. Ако въ дадения случай бѣше самиятъ министъръ инициаторътъ и единственото отговорно лице, той сигурно много по-изтънко щѣше да прѣцѣни всѣки елементи на постѣпление и да бжде по-скроменъ въ своитѣ прѣдвиждания. Единъ народенъ прѣдставителъ, който стои по-далечъ отъ работитѣ, много по-мжчно може да прѣцѣни елементитѣ, отъ които се слага такъвъ въпросъ, и затова заблудението у него е по-възможно. Ще кажа, прочее, че тукъ нѣма защо да се боимъ отъ нѣкакво накърнение правата на народнитѣ прѣдставители; напротивъ, трѣбва да бждемъ ради, че се указва съ прѣстъ на едно лице, като отговорно за съставянето на бюджета—на Министра на Финансите, който е най-компетентниятъ да състави правилно приходния бюджетъ.

Колкото се касае за разходитѣ, азъ признавамъ, че, изобщо погледнато, уголѣменията на разходитѣ би влизало въ прерогативитѣ на народното прѣдставителство. Обаче, резултатитѣ на лице отъ нѣколко години насамъ не сж насърчителни. Като изключите рѣдки случаи, никога бюджетътъ не е билъ гласуванъ въ разходната си частъ така, както е билъ прѣдлаганъ; имало е не толкова намаления, които сж били твърди рѣдки и микроскопически, колкото уголѣмения. Относително намаленията вие имате развързани ржцѣтъ си. Г-нъ Министърътъ на Финансите ви каза: не съмъ ли ви по вкуса, нѣма освѣнъ да гласувате едно намаляние, и азъ ще се оттегля. Но колкото се касае за уголѣменията, колкото се касае за новитѣ кредити, недѣйте забравя, че когато правите прѣдложение за новъ кредитъ, вие имате прѣдъ видъ, като инициатори на прѣдложението, само ползата отъ употреблението на кредита, а изгубвате изпрѣдъ видъ общото, когато азъ, който съмъ отговоренъ за общото, който имамъ по-добъръ прѣгледъ на всичко, казвамъ, че такова уголѣмение не може да се покрие отъ постѣпленията. Вие, увлѣчени отъ това, че кредитътъ ще бжде употребенъ за ползотворна цѣль, ще настояте да го прокарате; но въ резултатъ ще излѣзе дефицитъ, а дефицититѣ, както казахъ, сж едно зло, тѣ сж едни отъ най-опаснитѣ болѣзнени явления на парламентаризма. Прочее, ако ние скапимъ за парламентаризма, желателно е да вземемъ мѣрки за да не изпаднамъ въ тази слабостъ, а г. Министърътъ на Финансите именно иска да прокара подходящи мѣрки въ случая.

Г-да народни прѣдставители, като имате прѣдъ видъ, че най-важното право на единъ народенъ прѣдставителъ, да може да намалява кредититѣ, остава всецѣло, азъ мисля, че това, което прѣдлага г. Министърътъ на Финансите, въ дѣйствителностъ не

накърнява ничие право, а дава само едно средство на нашето финансово управление да може за-напред да разчита на бюджети правилно съставени, по-близки до истината и които да се сключват ако не съ излишъци, поне безъ дефицити. Като имате прѣдъ видъ тая цѣль, като имате прѣдъ видъ слабостта, на която сж изложени г. г. народнитѣ прѣдставители да се стремятъ да уголъ-маватъ разходитѣ, безъ да се спиратъ много върху приходитѣ, азъ мисля, че вие можете по примѣра на френската камара да си вържете ржцѣтъ. Бждѣте увѣрени, че такова ограничение ще бжде въ полза на добръ разбранитѣ интереси на страната, а най-вече на самия парламентаризъмъ, който е у насъ новъ и който има чужда отъ цѣлестобразни мѣрки, за да хване дълбоки корени.

Ю. Мирски: Г-да народни прѣдставители! Съ рискъ да бжда упреknатъ отъ крайната лѣвица въ реакционерство, азъ ставамъ да поддържа наредбата, изложена въ чл. 11 на законопроекта, който ние разглеждаме. Азъ мисля, че причината да се възстава противъ тая наредба е недобрата или подобръ непълната му редакция. Г-нъ Министъръ-Президентътъ много основателно говори за слабата страна на парламентаризма. Тогава, когато народътъ праща прѣдставители за да облекчаватъ товара му, идватъ често пжти прѣдставители и често неволно обрѣменятъ на народа брѣмето. Това е на-правило английскитѣ народни прѣдставители отдавна още да се отказватъ отъ правото да внасятъ прѣдложения отъ финансовъ характеръ. Такова задължение взематъ днесъ и много французи-избиратели отъ тѣхни кандидати за прѣдставители, прѣди да дадатъ гласа си заради тѣхъ, като ги каратъ да написватъ въ своята избирателна програма отказване отъ упражнението това право, което имъ се дава отъ основния законъ на великата република: „Задължавамъ се прѣдъ избирателитѣ да не внасямъ прѣдложения, съ които да увеличавамъ разходитѣ на държавата, съ които, слѣдователно, да товаря данъкоплатцитѣ.“ Даже въ Франция въ послѣдно врѣме има една лига отъ данъкоплатци, която е доста успѣла въ това отношение и може би единъ день, при ревизия на френската конституция, ще легне това начало въ самата конституция. Въ английската конституция, ако и никакъ да не сж я написали англичанитѣ, въпрочемъ въ Англия нийдѣ не е и писано, че английскитѣ кралъ нѣма право на вето, но той никой пжтъ не отказва да санкционира единъ законъ, който парламентътъ е изработилъ. Азъ казахъ, че причината да се повдигне въпросъ е повече непълната редакция на члена. Тоя членъ е отъ голѣма важностъ и азъ чакахъ отъ г. Д-ръ Ношкова да доде тукъ съ една дефиниция на това що е статия или параграфъ, или що е артикулъ, както френцитѣ наричатъ статиитѣ, когато се касае за бюджета. Той бѣше ми казалъ, че смѣталъ да прѣдложи да туримъ въ скобки разходъ по разходъ, но азъ вѣрвамъ, че той

е намѣрилъ, че такава дефиниция би била несъстоя-телна. Ние имаме въ закона за отчетността по бюджета дефиниция на това що е глава. Вие знаете, че бюджетитѣ дѣлятъ на части, секции, глави, членове и пунктове. Подъ името капитула или глава се разбиратъ разходи отъ еднакво естество или служби, които сж корелативни — да употрѣбя самия терминъ, който съмъ намѣрилъ въ една дефиниция. Тукъ въ тоя членъ има една важна наредба, която се забѣлѣзва пжтемъ, то е думата „нужнитѣ бѣлѣжки“. Азъ бихъ желалъ, што и българската държава да разглежда бюджетопроектитѣ си, слѣдъ като се внесатъ тѣ не съ кратки обяснителни бѣлѣжки, ами съ обстоятелствено изложение на мотивитѣ. Съ това ще се събрати и отъ врѣмето, което се губи въ Камарата да се говори по тоя или она параграфъ, по който се вижда тъмнота отъ този или онзи народенъ прѣдставителъ. Затуй първото нѣщо, което азъ бихъ желалъ да се измѣни въ чл. 11, е това: думитѣ „нужнитѣ бѣлѣжки“ да се замѣнятъ съ думитѣ: „обстоятелствено изложение на мотивитѣ“. Азъ не знамъ никоя държава, въ която да се внасятъ бюджетопроектитѣ тѣй, както се внасятъ въ българската държава, съ едни забѣлѣжки.

По-нататѣкъ желая да стане измѣнение въ втората алинея на члена, именно да се не говори, че прѣдложения не могатъ да се внасятъ за увеличение или намаление на разходитѣ, а да се каже, че не могатъ да ставатъ увеличения или намаления на разходитѣ безъ стѣласието на Финансовия Министъръ; прѣдложения защо да се не внасятъ? Ние тогасъ бихме измѣнили конституцията, прѣди да се е свикало Велико Народно Събрание. Затова азъ, безъ да говори по-нататѣкъ, като казвамъ още веднажъ, че не е такъвъ страшенъ дяволътъ, както го прѣдставлява г. Владимиръ Димитровъ, защото, както му каза г. Министъръ-Президентътъ, докога ще може да стои на стола си единъ министъръ? Докогато има довѣрието на Камарата. Никой пжтъ единъ финансовъ министъръ нѣма да се противи на увеличение единъ разходъ или на намаление единъ приходъ, или обратно, когато му се прѣдставятъ нѣски доводи за това при гласуването на бюджета, а въ други случаи не при гласуването. Когато се внасятъ законопроекти, стѣласно чл. 109 на конституцията, чрѣзъ прѣдложение, подписано отъ около 50 души депутати напр., както е у насъ, тогасъ друга работа. А дѣто казахъ, че има тъмнота, то е именно, дѣто нѣма думитѣ „при гласуването на бюджета“. Въ други случаи може, разбира се, съ специаленъ законопроектъ, добръ мотивиранъ, да се иска единъ разходъ или увеличение на нѣкой данѣкъ. Кой финансовъ министъръ ще бжде противъ това? Най-сетнѣ и да бжде противъ, тукъ е господаръ Народното Събрание, което ще каже: слѣзъ оттамъ, за да седне другъ, защото си упоритъ и не щѣшъ да разберешъ благо то на народа. Азъ имамъ друга редакция на този членъ, съ която моля

г. министра да се съгласи. Ще я прочета и моля г. министра да я сравнява съ своята. Чл. 11 да гласи тъй: „Приходоразходниятъ бюджетопроектъ, съставенъ върху показанитѣ по-горѣ основания, се прѣдставлява отъ Министра на Финанситѣ заедно съ обстоятелствено изложение на мотивитѣ не по-късно отъ 20 септемврий въ Министерския съвѣтъ за разглеждане. Последниятъ, слѣдъ като го разгледа и като направи, ако намѣри за нужно, нѣкакви измѣнения, връща го незабавно на Министра на Финанситѣ, за да го внесе съ особенъ законопроектъ за приходоразходния бюджетъ за разглеждане и одобрение въ Народното Сѣбрание, което трѣбва да стане не по-късно отъ 25 октомврий прѣдшествующата година.“ (Д. Цанковъ: Сѣ същото!) Има разлика доста голѣма, г-нѣ Цанковъ. Ще повторя, ако желаете. „Бюджетитѣ се гласуватъ по параграфи, статии, като се иматъ прѣдъ видъ обяснителнитѣ таблици. Увеличение на нѣкои приходи или разходи въ бюджетопроекта при гласуването му могатъ да се правятъ въ Народното Сѣбрание само съ съгласието на Министра на Финанситѣ и всѣкога слѣдъ мотивиране отъ прѣдложителя — чл. 109 отъ конституцията — на необходимостта отъ поисканото увеличение или намаление.“ (Г. Кирковъ: Намаление нѣма нужда!) И намаление трѣбва — туй е мое мнѣние. Азъ давамъ само проектъ на редакция. Ако г. министърътъ желае да измѣни своята редакция, може да я измѣни, защото практиката ни научи, че който прѣдлага нѣщо, ако не се одобри отъ министра, на вѣтъръ вдигаме рѣцѣ. Г-нѣ министърътъ като усвои нѣкои отъ тѣзи мисли, нека поправи, ако иска, своята редакция. Важното, повтарямъ, е това, дѣто нашата конституция въ подражание на белгийската, холандската, датската и др. нарежда да се гласува бюджетопроектътъ членъ по членъ, а не глава по глава. Наистина, въ онѣзи държави, дѣто е узаконено гласуването на бюджетопроектитѣ глава по глава, и тамъ нѣкой път гласуватъ членъ по членъ, но то бива въ видъ на изключение, именно когато се повдигне оспорване на нѣкой членъ отъ нѣкоя глава.

Това имахъ да кажа, като се старахъ да бъда най-кратъкъ.

Д-ръ П. Ношковъ: Вие не казахте какво е статия!

К. Мирски: Оставихъ на Васъ да дефинирате!

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Моля, г-нѣ Ношковъ, вѣмате думата!

Д-ръ П. Ношковъ: Искамъ да попитамъ г. Мирски.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Тукъ се питатъ само министритѣ!

К. Мирски: Дефиницията оставамъ Вие да направите, г-нѣ Ношковъ!

С. Арсениевъ: Г-да народни прѣдставители! Завчера, когато вземахъ думата по чл. 11 и като казахъ своето мнѣние, азъ направихъ едно прѣдложение много късо, осветено отъ практиката. У насъ е ставало гласуването на бюджета споредъ обяснителната таблица; на това основание азъ искахъ и направихъ прѣдложение, „гласуването да става по точки отъ статиитѣ споредъ обяснителната таблица“, и тази своя поправка искамъ да се помѣсти и вмѣсто параграфъ и статии да се каже: „точки по статиитѣ отъ обяснителнитѣ таблици“. Да отида подробно да обяснявамъ защо искамъ туй, излишно ще бѣде. Изказаха се много мнѣния за и противъ, обаче нека признаемъ всички, че това е необходимо по много важни причини. У насъ гласуването на бюджета става съ една електрическа бързина. Докато се изучи и разбере какво е четено, гласуването става и послѣ сѣ принудени, ако не всички, то поне меншеството да заявява, че не разбрало какво се е гласувало. Отъ съображения, че много пъти кутурица става гласуването, азъ мисля, макаръ да е въпрѣки чл. 121 отъ конституцията, гласуването да бѣде и за въ бѣдѣще споредъ обяснителната таблица, т. е. както се е досега гласувало.

Н. Константиновъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ много нѣма да говоря. Завчера казахъ какво мисля по това прѣдложение, та сега ще поясня само. Азъ нито подозирахъ, че г. Министърътъ на Финанситѣ има намѣрение да отнеме правата на народнитѣ прѣдставители, защото властъ и права такива нѣма. Така щото, нѣма защо въ такава смисълъ да се разбиратъ моитѣ думи. Но менъ ми се струва, че правото на народнитѣ прѣдставители да правятъ прѣдложения не може да бѣде ограничено само съ цѣль да се съкрати врѣмето на разискването. Достатъчно е, че се постига цѣльта съ това, като се махнатъ тия думи: „прѣдложения за“, защото останалото и тѣй ограничава народното прѣдставителство, съ едно условие, че прѣдложителитѣ ще мотивиратъ необходимостта и Министърътъ на Финанситѣ ще трѣбва да изкаже своето съгласие или несъгласие; тогава Народното Сѣбрание ще разсѣди така или инакъ. Не може да се прѣдполага, че Народното Сѣбрание, въ всѣки случай, ще прави такива погрѣшки, каквито сѣ ставали въ минало врѣме, колкото се касае до приходния бюджетъ. Въ случай, азъ мисля, да не споримъ само за приходния бюджетъ, защото и разходниятъ има значение. Съгласѣте се, че може би народното прѣдставителство да усвои извѣстно прѣдложение направено отъ единъ народенъ прѣдставителъ, имѣющъ за цѣль производителни разходи. Като е така, защо да не се допусне такова прѣдложение да се направи и Народното Сѣбрание да се постави като съдия между Министра на Финанситѣ и прѣдложителя и да разрѣши кой е въ правото си въ случая. Независимо отъ това, да се иска прѣдварително съгласие, за да се направи

предложение, то е сѣ едно да го нѣма писано, защото, ако Министерътъ на Финанситѣ се съгласи съ моето предложение, което азъ искамъ да направя напр., той ще го впише въ бюджета и тогава тукъ нѣма защо да го предлагамъ. Естествено, мое право е да правя предложения въ Народното Събрание, когато Министерътъ на Финанситѣ не се е съгласилъ, и да сложа на Народното Събрание да разрѣши този споръ. Ето, за туй право на народното представителство азъ отстоявамъ.

Колкото се касае до уголѣмяването или намаляването, ако щете, на бюджета по прихода и разхода, именно Министерътъ на Финанситѣ е въ право да дава своето съгласие и безъ неговото съгласие не може да става, защото азъ напълно съмъ съгласенъ съ изказаното мнѣние по-рано, защото той дѣйствително е най-близо до работата, той най-скоро ще може да схваща въпроситѣ и, най-послѣ, той е отговоренъ за балансирането и за точното изпълнение на бюджета безъ дефицитъ, но сѣ пакъ Народното Събрание ще се произнесе окончателно. Азъ мисля, че ограничението, за което говори г. Министъръ-Председателътъ, се постига, и отъ насъ никой нѣма да бѣде противъ; и постига се само като се каже, че увеличаване и намаляване става само съ съгласието на Министра на Финанситѣ. Но предложения въ тази смисълъ не може да се отказватъ на народнитѣ представители да ги направятъ. Народното Събрание е суверено.

Това право на народнитѣ представители излиза като че се отнима съ втората алинея на предложени членъ въ законопроекта, още повече че вие завчера чухте при опрѣдѣлението какво нѣщо е бюджетъ, когато азъ искахъ да се впише, че бюджетътъ въ прихода и разхода си се съставя възъ основа на съществуващитѣ закони. Каза се, че въ бюджета се вписватъ и приходитѣ, и разходитѣ, и нѣкои, както се вижда въ чл. чл. 16 и 77, врѣменни разходи и безъ законъ. Ако има туй право министърътъ да вписва, безъ да съществува нѣкой законъ, въ приходитѣ или разходитѣ нѣкои пера, менъ ми се струва, че отъ туй излиза толкова по-силно и правото на народнитѣ представители да правятъ предложения въ смисълъ за или противъ предложениѣ пера отъ министра въ бюджета. Ето защо, азъ мисля, че направеното отъ мене предложение за изхвърляне думитѣ „предложение за“ разрѣшава въпроса много лесно и ще можемъ да постигнемъ същото ограничение, което се предлага и всето, споредъ мене, не е лошо. Колкото се касае до първата алинея на чл. 11, азъ оставамъ на същото мнѣние, че тази процедура е вътрѣшна работа на министерството.

Министъръ М. Сарафовъ: Г-нъ Мирски зачекна въпроса относително дефиницията на параграфъ и глава. Ние върху този въпросъ ще се повърнемъ по-сетнѣ, когато ще говоримъ по чл. 23. Азъ тогава

ще имамъ случай да ви занимамъ съ тази работа малко нѣщо. Вчера г. Такевъ по сѣщия поводъ ратува или изказа своето мнѣние, да се не правятъ такива километрически, както ги нарича той, параграфи. Това не влиза дѣйствително въ намѣрението на правителството, или въ моето намѣрение не влиза, именно, въ единъ параграфъ да се обематъ много прѣдмети. Но, както ви казахъ, въ чл. 23 ще имамъ случай да размѣнимъ мисли по тоя прѣдметъ.

Относително предложението, което правятъ г. Мирски и г. Константиновъ, азъ още отъ самото начало ви казахъ, че крайната цѣль е: Народното Събрание да не може да гласува уголѣмения по приходитѣ и разходитѣ безъ съгласието на Министра на Финанситѣ. Предложението, както азъ го правя, въ законопроекта както се съдържа, то е по-практическо, защото прави излишни — повтарямъ го пакъ, защото не е отъ малко значение зарадъ насъ — дебатитѣ, които би могли да станатъ въ Народното Събрание. Мотивитѣ, които може да направи единъ народенъ прѣдставителъ, той може винаги да ги изложи, той може винаги да си каже мнѣнието и на Министра на Финанситѣ, па и въ самото Народно Събрание може да каже: азъ искахъ, азъ имахъ намѣрение да искамъ уголѣмение на еди-кой си разходъ по тази и тази причина. Въ това никой го не стѣснява, както не го стеснява и законътъ, ако би се приелъ така, както е прѣдставенъ. Законопроектътъ, наистина, не стѣснява нито единъ народенъ прѣдставителъ да прави законодателно предложение за уголѣмение на приходитѣ и за уголѣмение на разходитѣ. Срѣщу такава евентуалностъ не съмъ искалъ да се ограда. Това не спъва никакъ Министра на Финанситѣ, защото гласуването на таква едно законодателно предложение винаги ще прѣдшествува бюджета или ще се туря въобще въ слѣдующия бюджетъ. Азъ така го разбирамъ. И когато се борятъ въ другитѣ парламенти за тази законодателна инициатива, или за това право на народното представителство да прави уголѣмение въ разходитѣ, борятъ се именно зарадъ това, че въ французкия парламентъ се е установило, че отъ датата на гласуването на бюджета до датата на прогласяването му се гласуватъ десетки милиони франка допълнителни разходи. Нѣкой пѣтъ въ французкия парламентъ не сж могли да знаятъ какви разходи сж гласували. Слѣдователно, азъ ни най-малко не възставамъ противъ законодателната инициатива, които иматъ народнитѣ прѣдставители; моето намѣрение е да направя невъзможно въ комисията, при разглеждането на бюджета, и въ Народното Събрание, при гласуването му, да ставатъ уголѣмения на разходитѣ или на приходитѣ. Отъ законодателнитѣ предложения нѣма опасностъ за изпенаване. Тѣ минаватъ на три четения, има врѣме да се обсъдятъ и въ повечето случаи не ще могатъ веднага да се изпълнятъ. Министерътъ ще знае, че има гласуванъ единъ такъвъ законъ, и, когато съставлява бюджета

си, той ще има прѣдъ видъ този законъ, ще гледа да намѣри приходи, за да се покрие този разходъ. Но, понеже сега се говори, че било лошаво въ очи да се лишаватъ народнитѣ прѣдставители отъ такова право, азъ може да не настоявамъ на тая редакция и мога да се приближа къмъ г. Мирски, като прѣдложа слѣдната редакция: Въ първата алинея на чл. 11; думитѣ „съ нужнитѣ бѣлѣжки“ не може да се замѣнятъ съ „изложението“, както иска г. Мирски, защото това сж бѣлѣжки, които Министерството на Финанситѣ ще направи за освѣтление на Министерския съвѣтъ; тѣ сж такива бѣлѣжки, които по нѣкой пѣтъ не могатъ да излизатъ прѣдъ Народното Събрание; тѣ сж вътрѣшна работа, както каза г. Константиновъ, между министритѣ. Но азъ съмъ съгласенъ да се гуди думата „изложение“ по-сетнѣ и то въ втората часть на първата алинея, и да я четемъ така: (Чете.) „Послѣдниятъ, слѣдъ като го разгледа и като направи, ако намѣри за нужно, нѣкакви измѣненія, връща го незабавно Министру на Финанситѣ, за да го внесе, съ особено прѣдложение, като законопроектъ за приходоразходния бюджетъ на държавата на разглеждане и одобрение въ Народното Събрание, което трѣбва да стане не по-късно отъ 25 октоврий на прѣдходящата година“. Азъ сега го редирирахъ. Редакцията на втората алинея да гласи така: (Чете.) „Бюджетътъ се гласува по параграфи (статии), като се иматъ прѣдъ видъ объяснителнитѣ таблици. Народното Събрание не може да увеличава нѣкои приходи или разходи въ бюджетопроекта безъ изричното съгласие на Министра на Финанситѣ и безъ подробно мотивиране необходимостта за увеличението“. Доволни ли сте сега?

К. Мирски: Наполовина.

Н. Габровски: Въ резултатъ Вие имате veto.

Министъръ М. Сарафовъ: Прѣдложението за уголѣмение приходитѣ или разходитѣ, може да стане, може да се разиска, да се дебатира, да се освѣтли, но най-подирѣ Министърътъ на Финанситѣ трѣбва да каже: приема ли или не прѣдложението. Въ послѣдния случай прѣдложението нѣма да се гласува. Вие знаете, че за двата бюджета, които гласувахме, така постѣпвахъ и въ повечето случаи Народното Събрание не прие нѣщо, за което не съмъ билъ съгласенъ.

К. Мирски: Ако сте министъръ на Събранието, ще го приемете, а Вие сте министъръ на партия; това министерство е назначено отгорѣ.

Я. Сакъзовъ: Народното Събрание може да приеме, ако и да не е съгласенъ министърътъ.

Министъръ М. Сарафовъ: То е друга работа, то е Ваше мнѣние. Ние искаме да запазимъ Министра на Финанситѣ отъ болшинството, защото обикновено болшинството има наклонностъ да харчи

повече. Болшинството нѣма да се рѣши лесно да бلاميра Министра на Финанситѣ; но трѣбва да дадете срѣдства на Министра на Финанситѣ да се бори противъ нѣкои желанія, трѣбва да запазите Министра на Финанситѣ отъ болшинството, защото неговиятъ гласъ рѣшава въпроситѣ въ Народното Събрание. И менѣ ми се струва, че въ вашъ интересъ е да приемете члена въ тая редакция, както азъ го прѣдлагамъ.

П. Пешевъ: Г-да народни прѣдставители! Поради това, че чл. 11 е отъ извънредно голѣма важностъ, азъ си позволявамъ да кажа нѣколко думи. Още отсега заявявамъ, че съмъ напълно съгласенъ съ прѣдложението на г. Ношкова, което е съобразно съ чл. 121 отъ конституцията. Тоя членъ отъ конституцията дава право на Народното Събрание, при вотирането на бюджета, да измѣнява или отмѣнява нѣкои статии отъ него. Това именно значи, че Народното Събрание има право да намалява или увеличава разходитѣ или приходитѣ, прѣдвидени въ бюджетопроекта. Това е изрично право и г. Министъръ-Прѣдседателътъ, когато говори, призна, че това е формалното прѣдписание на конституцията, и каза, че това прѣдписание, това право на народното прѣдставителство е една отъ слабоститѣ на парламентарния режимъ. Азъ мисля, че това не е мотивъ Народното Събрание да се откаже отъ правата и привилегиитѣ, които има, защото съ това право често пѣти се е злоупотрѣбвало. Съ всичкитѣ права, които иматъ извѣстни лица, извѣстни учрѣждения, и главно въ Народното Събрание, може да се злоупотрѣбва. Злоупотрѣбвало се е съ правото на разискване, съ правото на запитвания, питания, отъ които злоупотрѣблението често и народното прѣдставителство се е отегчавало и правителството се е оплаквало, по, въпрѣки това, прѣдъ видъ прѣимуществата на тия права, прѣдъ видъ на ползитѣ, които се е имало отъ тѣхъ, никога и никой не е прѣдлагалъ на Народното Събрание да се откаже отъ тия права и привилегии.

Министъръ М. Сарафовъ: Г-нъ Пешевъ! Дозволѣте ми да Ви кажа, че въ Ваше врѣме е правено такова прѣдложение, когато Вие бѣхте министъръ.

П. Пешевъ: Азъ не съмъ прѣдлагалъ, не съмъ съчинявалъ този проектъ, не съмъ го внасялъ въ Народното Събрание.

Министъръ М. Сарафовъ: Г-нъ Теневъ го внесе!

П. Пешевъ: Вие знаете, уважаемий г-нъ министре, че въ Министерския съвѣтъ не се разискватъ законопроектитѣ членъ по членъ, статия по статия, а се разискватъ по принципъ. Има се довѣрие къмъ Министра на Финанситѣ и се рѣшава да се внесе въ Народното Събрание на разискване, и, при разискването, остава на народното прѣдставителство да се произнесе, приема ли го или не.

Не значи, че азъ сега като народен прѣдставител не мога да говоря противъ единъ членъ отъ проекта затуй именно, защото този проектъ е билъ внасянъ въ онова врѣме, когато съмъ билъ министъръ. Това ни най-малко не ми отнема правото сега да говоря противъ той членъ. Може би и въ онова врѣме щѣхъ да имамъ сжщото мнѣние и щѣхъ да моля моя другаръ да се откаже отъ туй, да иска той да бѣде цензоръ на народното прѣдставителство и той да му разрѣшава какви прѣдложения да прави за увеличение на разходитѣ. Защото въ сжщность г. Министърътъ на Финанситѣ иска да отнеме правото на Народното Сѣбрание да прави прѣдложения за измѣнения въ бюджета, за увеличение или намаление на бюджета. Г-нъ Министъръ-Прѣдседателъ каза, че съ туй право се е било злоупотрѣбавало и наведе единъ примѣръ отъ 1894 г., когато той е билъ докладчикъ по бюджета за приходитѣ. И тогава по прѣдложение на народното прѣдставителство станало увеличение на акциза неимоверно много, съ нищо неоправдано. Но, когато говорѣше, г. Министъръ-Прѣдседателъ не посмѣа да каже, че тогавашниятъ Министъръ на Финанситѣ замѣлчалъ, когато се е правило това. (Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: И той бѣше противъ.) Това показва, че Министърътъ на Финанситѣ е билъ слабъ, не е билъ достатъчно авторитетенъ прѣдъ Народното Сѣбрание да изкаже своето желание и да убѣди народното прѣдставителство въ своя авторитетъ. А Министърътъ на Финанситѣ, въ коя и да е камара, трѣбва да се ползува съ своето положение, съ своето знание, съ своята вѣщина, съ достатъченъ авторитетъ прѣдъ Сѣбраието и особено прѣдъ болшинството, за да може да прокара своето мнѣние. Ако единъ министъръ на финанситѣ не е въ положение да убѣди народното прѣдставителство, особено болшинството, въ онова, което той прѣдлага, този финансовъ министъръ не е достоенъ да заема онова мѣсто, на което той стои. Г-нъ сегашниятъ Министъръ на Финанситѣ каза, че туй именно въ закона за отчетността по бюджета иска той да се прокара, за да бѣде избавенъ Министърътъ на Финанситѣ отъ тиранията на болшинството. Азъ мисля, че това не е добъръ аргументъ отъ страна на единъ министъръ да иска подобно едно ограничение правата на народното прѣдставителство само затуй, защото болшинството му налага своята тирания. Ако Министърътъ на Финанситѣ е слабъ, ако той нѣма достатъченъ авторитетъ прѣдъ народното прѣдставителство, било вънъ въ коридоритѣ, било въ министерския кабинетъ, винаги това болшинство ще наложи такива увеличения, такива измѣнения на приходитѣ и разходитѣ въ бюджета, каквито министърътъ не желае, но каквито се желаятъ отъ болшинството. Слѣдователно, за единъ слабъ министъръ и това ограничение, което се прѣдвижда сега въ чл. 11 отъ законопроекта за отчетността по бюджета, нѣма да ни доведе до никакви прак-

тически резултати. А пъкъ отъ друга страна ние даваме едно начало, за да се ограничатъ правата и привилегиитѣ, които се прѣдвиждатъ отъ конституцията за Народното Сѣбрание. Народното Сѣбрание трѣбва да запази тия свои привилегии, защото тѣ лесно не се придобиватъ. И, веднажъ придобити, не трѣбва да се изпусчатъ по никакъвъ начинъ. Туй злоупотрѣбление, което досега е ставало и за което трѣбва всички да съжаляваме, ще се избѣгне не съ закона, не съ туй ограничение, не съ туй отнемане привилегиитѣ на народното прѣдставителство, а съ политическото развитие, което, надѣвамъ се, съ врѣме ще настане и въ България, когато и народното прѣдставителство, отъ всички партии съставено, ще съзнае необходимостта за съставянето на единъ добръ уравновесенъ бюджетъ, не ще иска да турне въ опасностъ финанситѣ на държавата, като прѣтрупватъ неимоверно разходитѣ, прѣдвидени въ бюджета. Ето защо азъ моля и уважаемитѣ г. г. министри, и народното прѣдставителство да не настояватъ да приематъ това измѣнение, което се прѣдлага въ чл. 11 отъ законопроекта за отчетността по бюджета, защото това е едно начало много лошаво, което не ще да има добри резултати.

Г. Кирковъ: Г-да народни прѣдставители! Обясненията, които се дадоха отъ страна на г. Министъръ-Прѣдседателя и г. Министра на Финанситѣ, които нагледъ сж основателни, въ сжщность тѣ противорѣчатъ дълбоко на единъ принципъ, който е легналъ въ нашата конституция и, изобщо, който е легналъ въ нашата конституционна парламентарна практика. Грѣшката на г. г. министритѣ е тази, че това, което сега въ момента имъ се хвърля въ очитѣ, особено Министърътъ на Финанситѣ, за да се избави отъ натиска на болшинството, кара го да се отклони отъ самия принципъ. И забѣлжително е явлението, че често пѣти министерствата, именно ръководейки се отъ врѣмешното спѣване, отъ врѣмешнитѣ недостатѣци, отварятъ пѣтъ, разчистватъ пѣтъ, подготвяватъ почвата за едни бѣдѣщи министерства, които се лязватъ въ чистата смисълъ княжески министерства. Ами въ случая вие давате правото на вето на Министра на Финанситѣ! Ако вие сега не можете да обуздаете вашето болшинство и правите едно подобно отклонение, то слѣдующето министерство може да доде да се не възлнува отъ болшинството, а ще се яви едно княжеско министерство повикано отгорѣ и което ще налага това свое вето поне въ най-важната частъ.

К. Мирски: Повикано отгорѣ, но то ще падне, ще го бламираме!

Г. Кирковъ: Какъ ще падне? То се опира на единъ законъ, на едно право, на едно вето прѣдвидено въ закона.

Министъръ-Прѣдседателъ Д-ръ С. Даневъ: Намалѣте единъ левъ, по който и да е отъ разходитѣ, и ще го бламираме.

Г. Кирковъ: Не е важно това играене; важното е да обърнемъ вашето внимание, какво вие правите въ случая. Може би вие вѣрвате, че наистина ще успѣете да обуздаете вашето болшинство, защото то е опасно зарадъ васъ, а не е опасно меншеството. Но вие искате да се избавите отъ това партизанство. Вашето болшинство, по една или друга причина, или хората отъ това болшинство, ползувайки се отъ довѣрието на това болшинство, може да внесатъ прѣдложение за свои частни цѣли; напр., да направятъ нѣкакво земледѣлско училище, или да направятъ нѣкаква реклама въ своята избирателна околия и, ползувайки се отъ довѣрието на болшинството, казвамъ, да внесатъ прѣдложение и партизанитѣ да имъ го гласуватъ. Тамъ се стремите вие. Вие искате да турите прѣграда на партикуларизма и разбирамъ, че това е вашето желание. Но като задоволите това ваше желание, вие въ сѣщото врѣме правите едно друго нѣщо: вие въ сѣщото врѣме нанасяте ударъ на самия принципъ; вие отнемате правото на Народното Събрание изобщо да бѣде то господаръ при въпроситѣ да увеличава разходитѣ или доходитѣ на държавата — най-важното му право. И азъ ви питамъ за какво е това Народно Събрание или парламентъ, който нѣма това право да увеличава разходитѣ или приходитѣ, ако намѣри за нужно? Даже и новата редакция, която се прѣдлага отъ г. Министра на Финанситѣ, не измѣня нито на йота сѣщността. Едно нѣщо се дава на прѣдставителитѣ, — че тѣ иматъ право да направятъ прѣдложение, да го обосноватъ, да дадатъ мотиви много сериозни и въ края на краищата пакъ да бѣде отхвърлено по желанието на министра. Напр., прѣдставѣте си, че единъ народенъ прѣдставителъ, изучавайки извѣстна областъ отъ нашия стопански животъ, и може да бѣде въ случая даже извѣстенъ специалистъ, внесе извѣстно прѣдложение, съ което иска единъ кредитъ, да кажемъ, за прочуването на извѣстенъ клонъ отъ нашата индустрия, на извѣстна областъ отъ нашия економически животъ; обаче Министърътъ на Финанситѣ, държайки се о това право на вето по своя бюджетъ и не въ състояние да възприеме тази идея, ще каже, че не е съгласенъ, а между туй прѣдложението на този народенъ прѣдставителъ може да бѣде възприето отъ болшинството, отъ цѣлото Народно Събрание; независимо отъ това, че това прѣдложение може да отговаря на една най-сѣщинска нужда, именно въ силата на това вето може да се отхвърли. Азъ прѣдполагамъ случай не отъ зла воля, но просто отъ невъзможностъ да възприеме министърътъ тази идея, отъ неподготвеностъ и отъ други съображения, които обясняватъ тази невъзможностъ да възприеме тази идея. Единъ другъ примѣръ. Ние, като прѣдставители на работниците, може да поискаме извѣстни кредити за учрѣдяването на извѣстенъ институтъ, или, както е случаятъ сега, единъ инспекторъ на индустрията въ Министерството на Търговията и Земледѣлието.

Въ голѣмия карашмалжкъ, който стана при разискването на този бюджетъ, тази длъжностъ, която въ края на краищата трѣбваше да се развие въ единъ институтъ, каквато е длъжността инспекторъ на индустрията, тя се обърна на нѣкакъвъ си държавенъ адвокатъ или юристконсултъ. Така че, сега-засега индустрията нѣма лице, което поне да изучава тая областъ. Ето такъвъ единъ случай може да се прѣдстави и да се иска извѣстенъ кредитъ за създаването на такъвъ институтъ отъ наша страна. Можемъ ние да наведемъ маса доктелства, да изтъкнемъ всичката належаща нужда, да изтъкнемъ актуалността на това учрѣждение и то може да бѣде възприето отъ болшинството, но то може да не бѣде възприето отъ Министра на Финанситѣ.

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Може да се постигне цѣльта.

Г. Кирковъ: Съ какво?

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Съ законодателно прѣдложение.

Г. Кирковъ: Съ законодателно прѣдложение! Не е тѣй работата.

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Тѣй правятъ хората.

Г. Кирковъ: Въ самия бюджетъ това може да стане. И, казвамъ, не отъ зла воля, но просто защото Министърътъ не е възприелъ тази идея, може да я откаже. Ето защо, г-да народни прѣдставители, като излизамъ отъ съображението, че съ тази алинея, даже тѣй редигирана отъ г. Министра на Финанситѣ, съ тая алинея, казвамъ, се нанася единъ ударъ на конституционния принципъ, на сѣществуващата парламентарна практика и много важна, която характеризира собствено и значението и мисълта на народното прѣдставителство, азъ не мога да се съглася да гласувамъ за нея и ви моля да гласувате противъ нея, да не свързвате вашитѣ рѣчи съ подобна една алинея и да давате право на министра, който въ добъръ случай може да се съгласи, но въ другъ случай може да се не съгласи, и най-сетнѣ да подготвите, да разчистите пътя къмъ едно правителство, къмъ бѣдещи финансови министри, които, може би, не ще искатъ да знаятъ вие тукъ болшинство ли сте или не. Това драгоцѣнно право, да бѣде то послѣдниятъ господаръ, който има послѣдната дума, този господаръ това право трѣбва да си запази.

Тукъ му е мѣстото да забѣлѣжа, че не е вѣрно това, което г. Министъръ-Прѣдседателътъ спомена, че въ Франция е взето нѣкакво рѣшение. Изтъкнато е тамъ, че дѣйствително отъ години на редъ, по една или по друга причина, извѣстни народни прѣдставителства, специално, разбира се, управляващитѣ болшинства, сѣ се ползували и сѣ прокарвали

кредити за частни, за мѣстни цѣли, и по този начинъ нарушена е, както се изразяватъ тѣ, онази хармония, онази цѣлостъ, онова единство въ дѣйствиата на Народното Събрание, а се е разпокъсало то на дребни частни желанія. Но това се обяснява не защото французката конституция била прѣдвиждала правото на народнитѣ прѣдставители да правятъ прѣдложения и да бждатъ въ края тѣ господари, а това се дължи на политическия животъ въ Франция. И у насъ, г-да народни прѣдставители, ако това нѣщо е съществувало и съществува и сега, че постоянно при разглеждане на бюджета се появяватъ партикулярни аспирации, то се дължи на нашия политически животъ; защото нашитѣ народни прѣдставители и партии, когато отиватъ да се избиратъ, когато отиватъ въ изборителната борба, най-вече спекулиратъ, най-вече апелиратъ отъ името на мѣстнитѣ интереси, отъ името на частнитѣ интереси и, слѣдователно, ясно е, че едно народно прѣдставителство, една партия, която има за свое постоянно знаме въ борбата мѣстнитѣ интереси, която не се издига тѣй високо да разбере общественитѣ интереси, на които да се яви тълкувателъ въ Народното Събрание, естествено е, казвамъ, че докато тѣ ще се явяватъ въ Народното Събрание, ще прѣобладава въ тѣхъ този духъ на партикуларизмъ. Но това не може да се прѣмахне по този начинъ, като се осакати единъ принципъ въ нашата конституция, а ще се постигне по другъ начинъ, отъ самия нашъ животъ. И като излизамъ отъ тѣзи съображения, трѣбва да съобща, че нашата група ще гласува противъ. И ще бжде едно много голѣмо, много интересно знамение на врѣмето, ако прогресивно-либералната партия, ако болшинството, което и въ своята програма, и въ своитѣ проповѣди винаги е държало за този народенъ суверенитетъ, дойде най-сетнѣ да окачи единъ топузъ на този суверенитетъ и самата тази партия даде поводъ, даде възможностъ да се разчисти пътятъ къмъ едно правителство, противъ което тя сама постоянно е възставала. Напротивъ, пейниятъ принципъ, началата ѝ, нейнитѣ борби които я водятъ, би трѣбвало да ѝ подкажатъ, че въ случая тя трѣбва да бжде за онова и да раздѣли онова убѣждение, което е въ хармония съ принципа въ конституцията, т. е. че Народното Събрание е пръвъ и послѣденъ господаръ тукъ, т. е. че Народното Събрание е прѣдъ всичко първиятъ и послѣденъ господаръ тукъ. Инакъ народното прѣдставителство би прѣдставлявало една жалка картина, ако остави да му се налага вето отъ единъ министъръ, който най-сетнѣ зависи отъ него да бжде ли министъръ или да не бжде. Повтарямъ, тѣзи сж моитѣ съображения, които ме каратъ да бжда противъ, и нашата група ще бжде противъ.

Т. Теодоровъ: Г-да народни прѣдставители! Този чл. 11 отъ законопроекта, ако се не лъжа, въ миналото засѣдание щѣше да се гласува и mine безъ всичкитѣ дебати и обяснения, които станаха

днеска, ако не бѣхъ взелъ думата азъ, нѣщо което стана причина да се не гласува параграфътъ и да се отложатъ дебатитѣ. И азъ не съжалявамъ и всинца не трѣбва да съжалявате за тѣзи дебати, които станаха тукъ, защото неговото съдържание е твърдѣ важно: обнема и разрѣшава твърдѣ важни принципи; слѣдователно, всичко това, което се каза, е отъ голѣма полза за самия него. Най-напрѣдъ да обясня защо взехъ думата. Когато вземахъ думата, азъ мислѣхъ да се противя на редакцията на алинея втора и то именно послѣдната ѝ частъ, която се захваща отъ „Прѣдложенията“ и пр. и която сега повдигна тукъ най-много буря и възражения отъ страна на лѣвицата. Азъ именно съгледахъ, че редакцията, тѣй както е приета въ законопроекта на правителството, клони да нацѣрби въ една много съществена частъ правото на инициативата, която принадлежи на народнитѣ прѣдставители. На мене тази редакция ми се показва тѣлководъ повече неприемлива, че правителството, което е изработвало този законопроектъ и което, ако се не лъжа, се води и въ случая, както и въ други случаи се води, отъ законопроекта, който е съставенъ прѣзъ 1898 г., може да се каже, съ моето скромно участие, нарочно, вижда се, отстъпва отъ редакцията, прѣдложена въ моя законопроектъ, и е приело редакцията, която дава да се мисли, че дѣйствително се желае да се посегне на правото на народнитѣ прѣдставители, което иматъ по чл. чл. 108 и 109 отъ конституцията. Обаче, слѣдъ всички тѣзи дебати, азъ забѣлѣжихъ, че г. Министърътъ на Финанситѣ прѣдложи една редакция нова, която е нищо повече, нищо по-малко отъ редакцията въ моя законопроектъ; слѣдователно, азъ, като нѣмамъ причини сега да поддържамъ друго отъ онова, което тогава съмъ поддържалъ, мисля, че въ тая частъ законопроектътъ става приемливъ. Прѣдложениятъ законопроектъ дава да се мисли, че не се допушатъ прѣдложения въ Камарата безъ съгласие на министъра, и азъ мислѣхъ противъ това да протестирамъ. Че какво сме ние тукъ, та ще искаме позволение да направимъ прѣдложение, да си отворимъ устата? Това не може да бжде. Но това не било цѣльта. Както е редактиранъ параграфътъ въ моя законопроектъ — билъ е § 26, — той изчерпва почти всичката материя на сегашния чл. 11. „Бюджетопроектътъ се чете и гласува отъ Народното Събрание статия по статия, съгласно чл. 121 отъ конституцията. Безъ изричното съгласие на Министъра на Финанситѣ народното прѣдставителство не може да увеличава нито приходитѣ, нито разходитѣ“. Не се е мислило, че не може да се дебатира, че не може да се направятъ прѣдложения, но Народното Събрание не може да ги гласува и да ги приема безъ изричното съгласие на Министъра на Финанситѣ. Каква е била цѣльта на тази статия внесена прѣзъ 1898 г., азъ ще ви обясня. Послѣ, сжщата статия е рецензирана въ проекта на г. Тенева, въ проекта на г. Каравелова и най-послѣ въ проекта на г. Сарафова, но, споредъ мене, въ влошавенъ текстъ, въ

текстът направен по-лош без никаква пужда. Ако ще поправяте, поправъте да стане по-хубаво — защо ще го разваляте? По парламентарния обичай, ако единъ министъръ при разискването на бюджета получи отказъ за кредита, който той иска, то би трѣбвало да счита своето достолѣние на министъръ накърнено, би трѣбвало да признае, че Народното Събрание въ този пунктъ го бламира, и да се оттегли. За това има цѣръ. Нѣма пужда, слѣдователно, да пишемъ въ закона или да казваме, че Народното Събрание не може да намалява. То е негово право. Но ако Народното Събрание увеличава разносикѣ, които иска министърътъ, може ли да бѣде бламиранъ? Не може да се разсърди, нѣма причини да си дава оставката. Искане, напр., Министърътъ на Пѣтицата и Съобщенията, да кажемъ, 1.200.000 л. за поддържане на шосетата. Станатъ пламенни оратори и захванатъ да говорятъ за лошото положение на шосетата и казватъ: какво е това 1.200.000 л., за какво по-напрѣдъ? Дайте да гласуваме 1.400.000 л. или 1.500.000 л. Никой нѣма нищо противъ това. Имаме такива случаи и опитътъ ни убѣди да внесемъ тази статия. Министърътъ на Финансите го нѣмаше тукъ, защото ние не стоиме въ Камарата да си вдигаме рѣцѣтъ като болшинство, а оставяхме компетентния министъръ, а другитъ си гледахме работата. Министърътъ на Финансите случи се, че отсъствуваше. Азъ ще ви изложа работата исторически. Сега има пужда да стоятъ всички, но тогава приехме, че всѣки трѣбва да си гледа работата и, когато компетентниятъ министъръ е въ Събранието, достатъченъ ще е той, за да рецепира то прѣдложенията му. (Министъръ А. Людскановъ: Като ни нѣма, дирите ни!) Министърътъ на Финансите го нѣмаше. Прѣдлагатъ увеличение на кредита. Министърътъ на Пѣтицата и Съобщенията може ли се противи? Колкото по-много му дадатъ, толкова по-добъръ за него. И по този начинъ станаха такива работи. Гледаше се бюджета по Министерството на Народното Просвѣщение въ 1894 г. Г-нъ Габровски стана и заговори за библиотекитъ, които трѣбва да се създадатъ, ако е възможно, не само въ всѣки градъ, но и въ всѣко село. Бѣше прѣдвиденъ кредитъ 50.000 л., ако се не лъжа, за библиотеки, а той прѣдложи 100.000 л. и приеа ги съ акламации. Министърътъ Величковъ стана и каза, че това е неговъ идеалъ и той нѣма нищо противъ увеличението. Ако г. Габровски бѣше прѣдложилъ 200.000 л., и 200.000 л. щѣха да приематъ. Доде въпросътъ за съзиждане на училища. Министърътъ на Финансите прѣдвиждаше 100.000 л. Въ 1893 г. бѣше 800.000 л., въ 1898 г. го спаднаха до 100.000 л. Ставатъ и прѣдлагатъ два пѣти по-голяма сума. Може ли единъ министъръ на Народното Просвѣщение да не признае, че състоянието на училищата, въ особености тогава, нѣма пужда отъ значителенъ кредитъ и да се не съгласи? Че колкото по-много, толкова по-добъръ. И той не се противи. Става Министърътъ на Просвѣщението и приема. Ако му дадѣхте още 4 пѣти по-много,

ще приеме и тѣхъ. И какво излѣзе? По този начинъ само въ едно засѣдание, когато се гледаше бюджетътъ на Просвѣщението, по инициатива, която изхождаше не отъ болшинството, а отъ меншеството, по съображения похвални — не могатъ да се укоряватъ, защото разходитъ сѣ бѣха производителни, сѣ бѣха добри, но всичкитъ въпросъ е, има ли отдѣ да се намѣрятъ пари непрѣмѣнно да се произведатъ тѣзи разходи, — увеличи се само тоя бюджетъ съ $\frac{1}{2}$ милионъ лева, отколкото бѣше съставенъ. Понеже малко хора имаше, когато се гласува бюджетътъ на Просвѣщението, да станатъ и да поддържатъ, че не трѣбва да се отпусне нѣщо повече — ще го взематъ за ретроградъ, — болшинството бѣ поставено въ необходимостта да приема и мълчи, а сѣщо и министърътъ, който държеше за своя либерализъмъ, за да се не посрами въ първата година на управлението, отпусна му края. Мога да ви приведа цѣлъ редъ примѣри. Издеба се Министърътъ на Финансите и при негово отсъствие се прокарватъ цѣлъ редъ разходи. А между тѣмъ това не е цѣлестовобразно: министърътъ е най-добъръ осѣдоменъ и може най-много да знае какво му трѣбва. Ако той ви казва, че за да управлява това вѣдомство стигатъ 1.000.000 л., вие нѣмате право да му кажете, нѣ ти 1.000.200 л., защото, когато той опрѣдѣля 1.000.000 л., той се е ограничилъ да иска необходимото, той се е съобразилъ съ ресурситъ, съ сръдствата на държавата, които сѣ му извѣстни повече отколкото на насъ. Всѣки желае да направи нѣщо, но въпросъ е има ли възможностъ да се даде това, което е потребно. — Този законопроектъ въ 1898 г. е започнатъ да се работи и цѣла година се работи г. Христовъ ни упрекаваше защо толкова врѣме сме го работили; — за да се изработи, трѣбваше комисията да засѣдава близо една година. Това е една работа, която не е тѣй лесна, както напр. да припишешъ нѣщо и да кажешъ, че е готово, а трѣбваше сума врѣме, за да се изработи. Тая комисия толкова много работи, щото азъ, ако не бѣхъ казалъ на одного отъ членовѣтъ ѝ да си даде оставката и да се махне, тя пѣмаше да свърши, защото нейнитъ засѣдания постоянно продължаваха и не можеха да се свършатъ. Само така можеше да се внесе този законопроектъ, както и законопроектътъ за общественитъ прѣдприятия. (Министъръ М. Сарафовъ: Ще бѣде внесенъ и той.) Трѣбва да се внесе и той, защото двата закона сѣ нераздѣлни. Споредъ мене, даже другиятъ законопроектъ трѣбваше да мине по-напрѣдъ. Онзи законопроектъ мина на двѣ четения, а този само на едно четене. Та има, слѣдователно, фактически съображения за да се прокаратъ тия закони, защото и двата сѣ неразривно свързани. Но, пита се сега, дали прокарването на такава начало нѣма да нацѣрби конституцията, и въ това отношение съображенията на г. Данева, Министъръ-Прѣдседателътъ, не може да се не признаятъ. И ние виждаме въ това врѣме и по-късно въ французката литература цѣло течение, което се създаде съ сѣщата злоба въ Франция. И

тамъ авторитѣтъ свидѣтелствуваха съ статистиката, че Франция е хвърлила на гърба си разходи за нѣколко милиарди лева въ продължение на нѣколко години и то сѣ по парламентарна инициатива, и изчисляваха въ какво по-добро положение щѣха да се намиратъ бюджетнитѣ упражнения на Франция, ако се оставише на отговорното министерство въ тая работа повече то да има рѣшающъ гласъ, отколкото сумитѣ въ бюджета да се отпускатъ по парламентарна инициатива. Вѣрно е, че дотамъ отиде това течение, даже до абсурдъ, щото нѣкои депутати отидоха много далечъ: тамъ сега има цѣла специална лига, която се стреми да унищожи парламентарната инициатива за разходитѣ — отидоха хората отъ едната крайност до другата. И такъвъ принципъ, какъвто е парламентарната инициатива, когато хората видѣха, че не принася добро — принципътъ си е принципъ, но важно е дали не довежда до лоши послѣдствия, — когато принася врѣда, хората зарѣзватъ принципа и взеха че унищожиха този принципъ. Даже това течение въ Франция отиде дотамъ, щото има случаи, дѣто отъ депутатитѣ сж вземали писмени задължения, че нѣма да внасятъ прѣдложения за увеличение на разходитѣ и нѣма да поддържатъ такива прѣдложения, ако бждатъ направени отъ други. Прочее, ограничението, което е направено, както го приема г. Министерътъ, е разумно и приемливо. Ако остане така, както бѣше редактиранъ, то не може по никой начинъ да се приеме, защото отиваше въ разрѣзъ съ извѣстни статии на конституцията, а пѣтъ ние трѣбва да законодателствуваме съгласно съ конституцията. Ако има нужда да я измѣнимъ, ще измѣнимъ най-напрѣдъ нея.

Това, което казахъ за разходитѣ, сжщото е и за приходитѣ. За приходитѣ народнитѣ прѣдставители не се мѣсятъ, защото видѣха че е лошо, и не искатъ увеличение. Опасността е когато увеличаватъ разходитѣ. Защо увеличиха приходитѣ народнитѣ прѣдставители? Защо ги увеличиха въ 1894 г.? Защо бѣха увеличили съ 3.000.000 разходния бюджетъ? Въ 1894 г., трѣбва да го кажа да се чуе, че правителството бѣше внесло разходния бюджетъ съ 3.000.000 л. по-малко, отколкото го гласува Народното Събрание. Народното Събрание въ оня съставъ настояваше сѣ върху повече и повече разходи да се прѣдвидятъ за доста полезни и производителни работи. Наистина, ние въ това врѣме искахме съ една похвална ревност да прѣобразимъ България и да ѝ дадемъ единъ потикъ. Е добръ, увеличи се бюджетътъ съ 3.000.000 л. и въ сжщото врѣме бѣше възбуденъ въпросъ за намаление на прѣвитѣ джидия и, когато правителството внесе въ своя бюджетопроектъ 20.300.000 л. поземеленъ налогъ, тукъ г. Лазаръ Дуковъ, единъ отъ ония, които сж излѣли цѣлъ бакъръ сълзи за бѣдното население, казваше: това е възмутително и настояваше да се намали този данъкъ, а да се увеличатъ другитѣ. Има една негова рѣчь съ таблици, взети отъ министер-

ството, една рѣчь, която е написана въ дневниците на 7-8 страници. Г-нъ Дуковъ обикновено не говори много, не плаче тѣй хубаво, но тогава той плака много и казваше, че е малко 30% да се намали, и искаше да се намали 2.000.000 още поземелниятъ данъкъ. За да се намали приходътъ, намали се поземелниятъ данъкъ отъ 20.300.000 на 19.300.000 л. Но понеже съ 3.000.000 л. бѣше увеличенъ разходътъ и съ 1.000.000 още се намали поземелниятъ налогъ и бюджетътъ се дезикилибрира, трѣбваше тия хора да обяснятъ отдѣ ще се намѣрятъ приходи. Тогава имаше данѣци такива, които никой не знаеше колко ще дадатъ точно. Г-нъ Дуковъ и други викатъ за развалянето на бюджета отъ народняцитѣ, за дефицититѣ, па и г. Христовъ вика, но за това тѣ сж виновницитѣ, а не съмъ азъ. Но такъвъ е моралътъ на хората, че вмѣсто да викамъ азъ, тѣ викатъ. Прѣдлагаха тогава тия работи, които се приеха, но ние не знаехме колко ще даде акцизътъ, защото той бѣше ново даждие. Статистиката даваше извѣстни цифри, г-да, само. Г-нъ Сарафовъ бѣше я водилъ и подиръ това г. Тодоръ Иванчовъ, но тѣ не дадоха точни цифри. Тѣзи господа ни убѣждаваха, че ще даде повече, казаха ни съгласѣте се и ние направихме това съвършено добросѣвѣстно. И ние мислѣхме да се намали, въ прѣдположение че може най-сетнѣ да даде. Всѣки извади статистика, всѣки казваше такова ще стане, онакова ще стане, само и само министерството да намали даждието и заради туй народнитѣ прѣдставители гласуваха това увеличение на приходитѣ, за да могатъ да сведатъ бюджета на книга поне безъ дефицитъ. Не е вѣрно, че Министерътъ на Финанситѣ не се е противилъ: противи се, но той нѣмаше положителни данни на рѣка, за да утвърди, че резултатътъ отъ новото даждие ще бжде именно този, а не другъ. За първи пѣтъ се възвеждаше този данѣкъ. Можеше да се говори много за и противъ. Тѣй станаха тия работи. Сега, безспорно е, че, ако Министерътъ на Финанситѣ опрѣдѣли приходитѣ по извѣстенъ видъ данѣкъ, Народното Събрание нѣма право да му каже: не, тукъ приходитѣ нѣма да бждатъ толкова, а повече. И тогава аслж каква ще бжде ползата отъ това нѣщо? Ползата ще бжде слѣдующата: Министерътъ на Финанситѣ ще бжде много добръ запазенъ не отъ тиранията на болшинството — мотивировката на г. Сарафова е много лоша — защото за тиранията на болшинството той ще си има своитѣ срѣдства, т. е. написаната оставка въ джеба, когато друго не може да помогне — но по-скоро ще го запази косвено отъ неговитѣ другари, защото всѣки единъ министъръ има амбицията да може да направи нѣщо въ своето вѣдомство — нѣщо добро разумѣва се, — и колкото повече е пѣргавъ и прѣдприемчивъ този министъръ, толкова повече неговитѣ искания на кредити сж голѣми. Вие ще видите Военниятъ Министъръ, който съ едно много голѣмо краснорѣчие ще ви доказва и убѣждава,

че трѣбва да се увеличатъ извѣстни параграфи, понеже нуждитъ на армията го изискватъ, и ще ви даде най-убѣдителни доказателства, които Министерътъ на Финанситѣ нито е въ състояние да ги контролира точно, нито е въ състояние да ги опровергае. Министерътъ на Търговията и Земледѣлието ще ви даде доказателства за туй, за онуй, напр. за пѣтуещи учители, за спящи учители и пр. и ще ви прѣдстави доказателства и отгукъ ще го поддържате, и пакъ вие не можете да му откажете. И какво става? Министерътъ на Финанситѣ, слѣдъ като е водилъ война съ Министра на Търговията и Земледѣлието и като му е установилъ бюджета на 3.900.000 л., отива въ бюджетарната комисиия, дѣто се намира министърътъ въ споразумѣние съ членовѣтъ на комисиията, които искатъ тукъ-тамъ увеличение, и взематъ че го направятъ на 4.000.000 л., въпрѣки вече установения размѣръ единъ пътъ въ Министерския съвѣтъ. И азъ лично имамъ такъвъ случай съ г. Величкова, дѣто въпрѣки съглашението, което стана помежду ни, въпрѣки даже карането ни въ продължение на два дена и въпрѣки рѣшението на Министерския съвѣтъ, да дойде тукъ въ Народното Събрание, въ бюджетарната комисиия и, чрѣзъ подставени лица, да прокара нѣкои кредити, които Министерътъ на Финанситѣ не искаше, нѣкои кредити за купуване на жрѣбци, за конезаводи и пр. Сега азъ казвамъ, че тия работи, разгледани поотдѣлно, не сѫ осѣдителни, защото винаги се диктуватъ отъ хубави побуждения, но въ края на краищата правятъ едно разстройство, което ние тукъ не можемъ да заблѣжимъ, въ което разстройство всѣки отъ насъ внася своята лепта и подирѣ Министерътъ на Финанситѣ, който е, може би, най-малко отговоренъ за заваряването на тази каша, той трѣбва да плаща съ името си, той трѣбва да плаща съ честта си. Ако се приемѣше, прочее, туй прѣдложение, то ще дадемъ една извѣстна гаранция на Министра на Финанситѣ, че тукъ, въ нашето Народно Събрание, нѣма да се гласуватъ кредити по-голѣми, отколкото той на врѣмето се е съгласилъ да приеме, и нѣма вече по този начинъ горниятъ параграфъ, който вие вече гласувахте, да става мъртва буква, а той ще бѣде en pleine connaissance des causes какво става съ неговия бюджетъ. Всѣки пътъ когато ще искатъ увеличение, ще го викатъ, и ако той види, че има възможность, защото е направилъ еди-каждъ нѣкои економии, той ще се съгласи; па не се ли съгласи, всѣкога Народното Събрание може да мине по-нататѣкъ. Министерътъ, като каже, че не е съгласенъ, белкимъ Народното Събрание не може да вземе друго рѣшение? Само че въ такъвъ случай ще го принудятъ да си даде оставката, което и трѣбва да стане. Най-главната цѣль, която прѣслѣдва въ подобни случаи законопроектътъ, поне така, както е билъ съставенъ въ наше врѣме, е била да се вършатъ работитѣ, само слѣдъ като минатъ прѣзъ окоито на Министра на Финанситѣ.

Азъ ще отида по-нататѣкъ и ще кажа, че сегазасага, ние ще трѣбва да приемемъ този принципъ, или поне на практика да установимъ другъ принципъ, да разширимъ тоя принципъ по-нататѣкъ: напр. всички гласувания, по които има нѣкакви парични жертви отъ държавното ковчежничество, отъ хазната, трѣбва да ставатъ въ присѣдствието на Министра на Финанситѣ, трѣбва да се вика той. Азъ зная съботашни засѣдания, не въ наше врѣме, а другъ пътъ — поне азъ съмъ присѣдствувалъ въ всички съботашни засѣдания, (Министъръ М. Сарафовъ: И азъ присѣдствувамъ!) и ме е страхъ, че сега се много злоупотрѣблява, — тия съботашни засѣдания, които азъ съмъ ги наричалъ за „Богъ да прости“, защото въ събота се раздава, даже сѫ се раздавали въ едно засѣдание отъ 300—500.000 л.: на одного мера, на друго нѣкаква гора, а на другиму пенсия и пр. То е разсипничество, и разсипничество, което го прави народното прѣдставителство. Не сме само ние, които сме наклонни това да вършимъ: въ всички парламентарни страни страдатъ повече или по-малко отъ този недостатѣкъ. И азъ считамъ, че съ този принципъ — нека това нѣщо не бѣде неприятно на ония господа, които искатъ да се пази конституцията, и азъ съмъ отъ тѣзи, който въ всичката си кариера съмъ гледалъ като на священъ принципъ да се запазятъ законитѣ и конституцията най-много, — но азъ въ това не виждамъ едно нащрѣбяване на конституцията, а едно благотѣлно ограничение на злоупотрѣблениата, което никакъ не нащрѣбява текста, ако се приеме, и ще ни послужи само за добро, за уреждане на нашето финансово положение.

Прочее, азъ се задоволявамъ съ поправката на г. министра, която не е нищо друго, освѣнъ прѣписъ отъ текста, който отъ насъ е прѣдложенъ въ 1898 г.

Министъръ М. Сарафовъ: Имате ли, г-нѣ Теодоровъ, бреветъ на избобрѣтение?

Т. Теодоровъ: Азъ не претендирамъ за бреветъ.

Министъръ М. Сарафовъ: Защо има нужда тогава да повтаряте постоянно „прѣписъ отъ моя законопроектъ“ и не зная що си?

Т. Теодоровъ: Ако е само това, че сте прѣписали моя законопроектъ, не трѣбва да се срамувате, защото е добро нѣщо и азъ бихъ заимствувалъ отъ Васъ, стига да го видя. Азъ Ви казвамъ това, за да обясня защо ставамъ да говоря и защо вземахъ думата онзи день. А пъкъ всичко това, което имамъ да кажа противъ, Вие го прѣмахвахте, като видѣхте текста. Сега Вашиятъ текстъ е мой, и азъ станамъ да Ви кажа аргументи, които сѫ въ Ваша полза.

Но, г-да прѣдставители, има други работи въ тая статия, които азъ пакъ считамъ, че сѫ едно

влошаване на текста. Когато се е заимствувало, трѣбвало е да се заимствува наредъ. Така напр., има една послѣдна фраза въ първата алинея, която казва тъй: . . . „внося се, съ особенъ „законъ за приходоразходния бюджетъ на Княжеството“, на разглеждане и одобрение въ Народното Собрание, което трѣбва да стане не по-късно отъ 1 ноемврий на прѣдшествующата година“. Вие виждате единъ важенъ принципъ, който го имаше досега въ нашия законъ за отчетността по бюджета, но който рѣдко се е изпълнявалъ — законътъ за бюджета да се внася най-късно на 1 ноемврий прѣдшествующата година, за която се касае бюджетътъ. Това изражение е *impromptu*, то не е добро, защото има случаи, когато не можете да приложите тоя законъ. Напр., писано е тукъ, че най-късно на 1 ноемврий прѣдшествующата година трѣбва да се внесе законътъ за бюджета, защото се прѣдполага, че споредъ конституцията винаги обикновената, редовната сесия се отваря на 15 октомврий и затваря на 15 декемврий, та искало се е веднага слѣдъ отварянето на Камарата, най-много въ 15 дена, да бѣде на лице бюджетътъ — нѣщо разумно. Но прѣдставѣте си, че има, напр., избори на 17 ноемврий — както бѣше въ наше врѣме: изборитѣ за народни прѣдставители станаха на 17 ноемврий и Камарата се отвори на 1 декемврий, — тогава вашето прѣдписание, прѣдписанието на вашия законъ е изминалъ срока му, и министерството може да спи. Прѣдставѣте си друго нѣщо: Камарата се разтуря на 22 ноемврий — каквото стана въ лѣто господне 1901. Прѣдставѣте си, че това министерство има една камара, която е избрана на 17 февруарий 1902 г.; прѣдставѣте си, че това министерство свикъ тази Камара въ края на срока, на 22 априлий 1902 г. и не внесе бюджета, освѣнъ въ края на юлий. Защо? Защото нѣма единъ текстъ, който да го върже. Затуй въ законопроекта, който ние сме направили и за който не претендираме за бреветъ, но искаме едно почитание отъ онѣзи, които сж го намѣрили въ министерството и сж го чели, казано е „най-късно 15 дена слѣдъ отварянето на Камарата“, което е разумно, което щѣше да накара г. Сарафова, въ качеството му министъръ въ настоящия кабинетъ, като отвори Народното Собрание на 22 априлий, да внесе най-късно на 7 май своя бюджетъ. Нѣма да се гледа тогава 1 ноемврий, този срокъ е миналъ, а 15 дена слѣдъ отварянето на Камарата, и азъ не мога тогава да му направя интерпелация; инакъ ние сме принудени да се силаваме на смисъла на конституцията и на същественото право, което има Народното Собрание и конституцията. Но министерството ни държа прѣзъ цѣлия мѣсець май и чакъ къдѣ края на юний ни внесе бюджетопроекта и искаше да го гласуваме непрѣмѣнно.

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Г-нъ Теодоровъ! Ако се промѣни министерството 7 дена слѣдъ отварянето на Камарата?

Т. Теодоровъ: То ще има единъ готовъ бюджетопроектъ и ще го внесе.

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Тогава ние, значи, свързваме рѣшитѣ на новото министерство съ бюджета на старото.

Министъръ М. Сарафовъ: Вие грѣшите, г-нъ Теодоровъ, защото изключението искате да го направите правило.

Т. Теодоровъ: Ние ще гледаме какви хора сж: ако ги намѣримъ, че сж неспособни, ще имъ простимъ.

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Туй не е отговоръ на онова, което Ви питахъ азъ.

Т. Теодоровъ: Но азъ мисля, че новото министерство, което ще наслѣди прѣдшествующото, паднало 7 дена слѣдъ отварянето на Камарата, сигурно като знае, че то въ 15 дена не ще може да изработи единъ бюджетопроектъ, и то нѣма освѣнъ да направи единъ обзоръ на приготовления отъ старото министерство бюджетопроектъ и свършена работа. (Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Вие отбѣгвате да отговорите.) Менѣ не ми се показва толкова страшна тази работа, както вие си я прѣдставявате. Мисля, прочее, че едно подобрене на текста ще бѣде, ако г. Министърътъ на Финанситѣ се съгласи да се каже тъй, както е казано въ чл. 25 отъ законопроекта отъ 1898 г.: „не по-късно отъ 15 дена слѣдъ отварянето на сесията“. Тогава ние имаме единъ срокъ фиксиранъ, задължителенъ за Министра на Финанситѣ, той ще знае кога ще се отвори сесията, и като се отвори, слѣдъ 15 дена да внесе своя бюджетопроектъ.

Друго едно измѣнение, което азъ намирамъ, че трѣбва да стане въ първата алинея на тоя членъ, то е за изложението, което трѣбва да придружава бюджетопроекта. До 1894 г. въ България никой не е мислилъ за нѣкакво изложение, което трѣбва да придружава бюджетопроекта на правителството. Въ 1894 г. за пръвъ пътъ г. Гешовъ — трѣбва да му признаемъ тази честъ, — той направи това пововедение, да се прави изложение устно. Това изложение, което той направи въ 1894 г., се слѣдвѣ и въ 1895, 1896, 1897 г. и донесъ. (К. Мирски: То се прави частично.) Това изложение, което се прави, е общо изложение по бюджета и горѣ-долу то съдържа всичко онова, което другадѣ пишатъ въ специално експозе, общо изложение. Азъ, напр., четохъ недавно, което е направилъ рускиятъ министъръ на финанситѣ до Царя, единъ докладъ по случай промулгиране на бюджета, което ни повече, ни по-малко обнѣма ония цифри, ония изучавания, съ които и ние се занимаваме. Но устното изложение има това неудобство, че не може да се схване отъ народното прѣдставителство веднага, и ние имаме прѣрекания тукъ, да се отегчаваме и пр. Слѣдователно, имахъ да направя това прѣдложение,

което г. Мирски направи, и г. министърът направи добръ, че го прие: това изложение да става писмено, което ще бъде едно подобрене. Но азъ и тукъ мисля, че фразата не трѣбва да бъде така, както е казано: „да го внесе съ особено изложение“. Не трѣбва да се казва „съ особено“; думата „особено“ може да се махне, а да се каже: „съ едно изложение за финансовото положение на страната и въ видъ на законопроектъ за приходоразходния бюджетъ“ — не съ законъ, а съ законопроектъ. (Министъръ М. Сарафовъ: Като законъ, който има да се разгледа и одобри.) Правителството не внася закони, а законопроекти. Ще кажете, че е дребна работа. Да, дребна работа е, но задъ дребнитъ работи много пкти се криятъ едри. Ние трѣбва да знаемъ какво пишеть, когато се отнася до Камарата. Закони правителството не прѣдства, а законопроекти, а законитъ се издаватъ отъ Народното Събрание съ участието на Държавния Глава.

Съ тия поправки, азъ мисля, може да се приеме тоя членъ.

Още една послѣдна бѣлѣжка за думата „параграфъ“. Г-нъ Ношковъ е говорилъ нѣщо, което азъ не можахъ да сваря и да чуя, защото бѣхъ другадъ. И затова той може да е казалъ това, което азъ ще кажа сега. Азъ мисля, че тукъ трѣбва да се промѣни съобразно съ това, което ние сме прѣдложили. Въ нашия проектъ е казано тъй: „Бюджетопроектътъ се чете и гласува отъ Народното Събрание статия по статия, съгласно чл. 121 отъ конституцията“. Защо да се не приеме този текстъ? Ние нарочно сме употребили думитъ на конституцията, защото конституцията казва „статия по статия“ и оставяме на Народното Събрание, което ще тълкува закона, да тълкува и конституцията. Вие взимате че пишете наопаки, че по параграфи се гласува. Защо пишете „параграфи“? Употрѣбете думитъ на конституцията. Хората сж наклонни да мислятъ, когато вие пишете „параграфи“, че въ този законъ се мисли нѣщо друго отъ онова, което се мисли въ конституцията. Ние сме имали тукъ дебати какъ трѣбва да се гласува: статия по статия или параграфъ по параграфъ. Споредъ мене, тукъ трѣбва да се употреба думитъ на конституцията; нѣма защо да се измѣнява въ „параграфи“, за да не даваме мѣсто на всѣкакви критики и двусмисли, и още за да поставимъ закона съобразно съ конституцията. (Н. Шивачевъ: Въ скобки има казано „статия“!) Зная, но защо въ скобки? Гудѣте „параграфъ“ въ скобки, а не думитъ на конституцията. Сега, тукъ се пита, като се прави това измѣнение и като се правѣше измѣнение съ другия законопроектъ, може би да се крие нѣщо, може да се мисли, че „статия“ е друго нѣщо, а „параграфъ“ е друго нѣщо.

Какво обаче трѣбва да разбираме „статия по статия“? Азъ съмъ говорилъ другъ пътъ и сега поддържамъ сжщото: Статия по статия трѣбва да се разбиратъ онѣзи параграфи, които ние сега

пишемъ въ бюджетопроекта и които досега сме гласували параграфъ по параграфъ, само че трѣбва да се нарекатъ статии. Ако не бѣше законътъ за отчетността по бюджета, който казваше „параграфи“, ние щѣхме да ги казваме „статии“. И понеже има законъ, който ги казва параграфи, ние ги наричаме така. Какво е статия, какво е параграфъ? Споредъ мене, това е едно и сжщо. Разходи отъ единъ извѣстенъ видъ съставляватъ извѣстна статия. Други разходи, които не сж отъ сжкия видъ, трѣбва обязательно да отидатъ въ друга статия, въ други параграфъ и да не се смѣсватъ въ едно. Така напр., да кажемъ „разноски за купуване коне“ е турено на едно мѣсто — за ремонтъ на армията. Но ако искате да турите „спомогане на офицери за умрѣли коне“ и пр., ще ги турите отдѣлно, а не на едно мѣсто, та да се знае, колко отива за едното и колко за другото. Или напр. „разноски за пѣтни и командировки“. Това би трѣбвало да бъде единъ параграфъ, а не да се каже „и за прѣнасяне на войскови тежести“. Защото прѣнасянето на войскови тежести е единъ разходъ, а командировки на чиновници е другъ. Като ги турите на едно, вие може за прѣвозване на тежести да употребите твърдѣ малко, а погълматата сума да употребите за другата цѣль. Та злоупотребления могатъ да станатъ отъ страна на правителството. Правителството, ако желае да има по-малко дебати, можеше да събере тия параграфи и въ това отношение ние нѣмаме никакво срдство да ги прѣдупрѣдимъ, освѣнъ съ бдителността, контрола на Камарата и поредъчността на министритъ. Съ твърдѣ малки изключения може да се каже, че бюджетътъ досега е правенъ твърдѣ вѣрно. Вие виждате, че бюджетътъ на Министерството на Търговията и Земледѣлието има около 90 параграфи. (Нѣкой отъ прѣдставителитъ: Ами военниятъ?) Да, въ военния бюджетъ личниятъ съставъ отива въ единъ параграфъ. Ето какъ го мотивиратъ военнитъ министри. Защото всичкиятъ този § 1, който е 10.000.000 л. — три министерства въ България като Търговията и Земледѣлието поглѣща, — е базиранъ върху закона за въоръженитъ сили на Княжеството, въ който се прѣдвизждатъ чиноветъ и класоветъ на офицеритъ и т. н. Щомъ това почива върху закона за организацията, може да се тури въ единъ параграфъ, както и за личния съставъ на Министерството на Правосъдието има единъ параграфъ, защото се основава на закона за сждоустройството. Но казвамъ, че въ това отношение може да ставатъ злоупотребления, но тѣзи злоупотребления не може да ги контролираме, да ги прѣдупрѣдимъ съ законъ, а ще ги прѣдупрѣдимъ съ контролъ, като имаме прѣдъ видъ опрѣдѣленитъ параграфи. Ако министритъ не намалятъ параграфитъ оттукъ нататкъ, както сж и досега, може да се върви и по-нататкъ. Но не можемъ въ никой случай, г-да, да искаме, щото гласуването да става, ако щете, точка по точка, както напр. г. Арсениевъ прѣдлага и казва, че съ

това ще достигнем по-обстоятелно да разглеждаме бюджетитъ. Азъ не съмъ на това мнѣние. Моето мнѣние е било и г. г. народнитъ прѣдставители ще сж забѣлѣжили, че по бюджета, по отдѣлнитъ параграфи не вземахъ никакъ думата. Моето мнѣние е, че добъръ бюджетъ може да състави само министърътъ и Министерството на Финанситъ, и че оттамъ нататъкъ всичко друго е за изкиляване, отколкото за поправка. Той не е ли лице способно да направи бюджетъ, не трѣбва да стои тамъ. Едно болшинство указва на единъ човѣкъ да бжде неговъ министъръ и то прѣди всичко трѣбва да го види и изпита тамъ при съставянето на бюджета. Види ли го на първо четене и приеме ли го, подробноститъ могатъ да се поправятъ само отъ комисията. И да ви кажа, че ние не обсъждаме малко бюджета, а, напротивъ, говоримъ повече, отколкото говорятъ другадъ. Азъ знаа, че другадъ приематъ бюджета глава по глава, както г. Мирски засвидѣтелствува, и ако не бѣше нашата конституция, която изискваше „параграфъ по параграфъ“, което е по демократично, ние можехме да ги гласуваме глава по глава. Въ Австрийския парламентъ даже гласуватъ ги по министерства. Критикуватъ политиката на министерството изобщо, то дава едно изложение на своята политика и му гласуватъ кредити *tels quels*. Двѣ причини има, дѣто правятъ това. Едната е, че тамъ бюджетитъ сѣществуватъ отъ години, персоналъ е установенъ окончателно, тѣхнитъ заплати сж станали традиционни и хората вече не се пазариватъ за всѣка заплата и всѣки чиновникъ. И втората, защото, както ви казахъ, не е тамъ прерогативата на Народното Събрание да увеличи или намали единъ параграфъ, а въ това, ще ли има начело на управлението хора достойни, които да бдятъ за интереситъ на тази държава всѣки часъ, всѣка минута и да си изпѣлняватъ длъга. Който има довѣрие въ едно министерство, трѣбва да му даде бюджета, да му го гласува така, както е съставенъ, разбира се ако този бюджетъ изцѣло се одобрява, т. е. ако не се сключва напр. като фамозниятъ нашъ бюджетъ отъ миналата година съ 3.000.000 л. ачикъ дефицитъ, или както бѣше тазгодишниятъ съ готови економии отъ 6.000.000 л. да се прахосятъ тукъ-тамъ, безъ всѣка полза за нашата държава. Ние ставаме и говоримъ по отдѣлни точки — каква полза? Едно съвършено губене на врѣме. Та казвамъ, че не трѣбва да ставатъ дебати пунетъ по пунетъ, защото това може би ще ни доведе до невъзможността да гласуваме бюджета. Ние и тѣй можехме да оставимъ това правителство безъ бюджетъ. Можехме, бѣше въ нашитъ рѣцѣ — не знаа дали тѣ признаватъ това, — като си упражнимъ правата добросѣвѣстно. А ако ги гласувахме пунетъ по пунетъ, тогава ние ще влѣземъ въ една безизходностъ. Ето защо, азъ мисля, че въ случая този членъ трѣбва да се поправи тѣй, както е билъ въ нашия законопроектъ, за който азъ нѣма да прѣстана да говоря на г. ми-

нистра — защото държа на това, — азъ ще му покажа неговото прѣвзходство, за да не може г. Христовъ да се удря по гърдитъ и да казва, че сж направили велико дѣло.

Та моята дума е да се каже така: „Бюджето-проектътъ се чете и гласува отъ Народното Събрание статия по статия“, и да се каже: „съгласно чл. 121 отъ конституцията“. Съ тия измѣнения, азъ мисля, че този членъ ще да стане единъ много по-пореденъ, по-добъръ въ своята редакция, поточенъ и по-приемливъ. Ако желае г. министърътъ, да го приеме, ако не, нека и така прѣмине, но азъ казахъ това, което трѣбваше да кажа.

С. С. Вобчевъ: Принципитъ, прокаранъ въ втората алинея на чл. 11 на този законъ, отдѣлно взетъ — не говоря за редакцията, — вижда ми се твърдѣ умѣстенъ. И азъ съмъ за тоя принципъ и зарадъ него ще гласувамъ. Касае се за ограничение правото на народното прѣдставителство въ смисълъ да уголъмява разходитъ на бюджета, безъ съгласието на Министра на Финанситъ. Азъ мисля, че Министърътъ на Финанситъ е най-отговорното лице при съставляването на бюджета; Министърътъ на Финанситъ е човѣкътъ, който, веднажъ поставенъ на онова отговорно мѣсто, трѣбва да има пълната властъ да се приеме ли едно уголъмение въ разходния бюджетъ, или да не се приема, и само ако той намѣри, че едно таквозъ уголъмение може да стане, ако той намѣри, че едно таквозъ увеличение може да намѣри въ сѣщото врѣме и увеличение въ прихода, само при такъвъ случай той ще даде съгласието си. Защо се прави това нѣщо? Чухъ отъ една страна, че казаха: това се прави, за да се обуздае болшинството; други казаха: никакъ не е за обуздаване на болшинството. Азъ ще приема за една минута, даже че е за обуздаване на болшинството. Каква врѣда отъ това? Наистина, не може ли да се обуздае болшинството? Азъ мисля, че може. Не е истина, че Министърътъ на Финанситъ, ама който и да билъ достоенъ Министъръ на Финанситъ, не е истина, че той може да бжде играчка въ рѣцѣтъ на болшинството; напротивъ, веднажъ застаналъ на онова мѣсто, винаги се пази, и се пази отъ своитъ другари, които сж около него, защото, както се е изразилъ Гладстонъ, той е обиколентъ отъ хайрсмзи, които гледатъ колкото се може повече да дърпатъ; та отъ тѣхъ се пази, а пази се, отъ друга страна, и отъ болшинството. Та, който и да е министъръ на Финанситъ, винаги ще трепере надъ парата и ще гледа да се не развали равновѣсието между приходитъ и разходитъ на бюджета. Тѣй щото, въ принципа напълно съчувствувамъ на онова, което има да се прокара въ § 11. Безспоренъ фактъ е, че въ Англия, както се вече каза, туй сѣществувало отъ години. Ама, казватъ, че Англия не трѣбва да вземаме за примѣръ. Че защо да не вземаме за примѣръ Англия въ най-хубавото нѣщо, дѣто това не е писано въ конституцията и въ отчетнитъ закони, но е ста-

нало най-големият и пазенъ отъ всички законъ? Въ Франция, казватъ, това нѣщо нѣма. Нѣма го, но всички свѣтли умове и публицисти днеска се борятъ, за да могатъ това нѣщо да прокаратъ; и има, както каза г. Теодоровъ, една специална лига, la ligue des contribuables, лига на данъкоплатците, която има въ нѣдрата си записани писатели като Анатолъ Франса и редъ други публицисти, които се борятъ непрѣмънно да прокаратъ въ Народното Събрание, въ Камарата, единъ законодателенъ актъ, за да се вържатъ, така да се каже, рѣцѣтъ на народнитѣ прѣдставители, които съ милиарди сж увеличили французкия бюджетъ. И ако отъ 25 години насамъ французкия бюджетъ е станалъ двоенъ, това се дължи, това е плодъ именно на тая необмислена парламентарна инициатива. Но какво ни се казва отъ друга страна? Ами какъ ще прокараме ние, меншеството, нѣкои хубави нѣща, нѣкои хубави институции? Туй е много ясно. Най-първо, е една много голѣма грѣшка, дѣто у насъ се разбира, че е възможно да правимъ институции въ бюджета, да вписваме за учрѣждане еди-каква служба толкозъ пари. Туй е най-големата грѣшка, която се прави у насъ. Каквато и да била институция, каквато и да било учрѣждение, каквато и да била нова служба, трѣбва да се учрѣди съ единъ законъ; и много грѣшимъ, дѣто досега министерствата дори сме оставили безъ никакъвъ организационенъ законъ. Всѣко министерство, споредъ моето разбиране, би трѣбвало да има единъ организационенъ законъ, въ който да се казва какви служби има, какъ се управляватъ и какви функции трѣбва да изпълняватъ. Туй обезателно трѣбва да направимъ. Прочее, и за хубавитѣ институции, които се искатъ отъ онази страна да станатъ съ бюджета, това е голѣма грѣшка. Тѣ могатъ да станатъ съ особено законодателно прѣдложение или, ако не прѣдстави правителството законодателно прѣдложение, съ изискване чрѣзъ разни интерпелации, съ писане въ печата и т. н.; тѣй че не е право и не е умѣстно да се казва, че въ врѣме разглеждането на бюджета, като се отнемѣло туй право на народното прѣдставителство, щѣли да се поврѣдятъ нѣкои хубави нѣща, които могатъ да станатъ. Никакъ не е право. И така, г-да народни прѣдставители, азъ заключавамъ, че принципътъ, тѣй както е прокаранъ, е много спасителенъ. Трѣбва да отнемемъ възможността на болшинството да отива и мимо волята на онзи, който е отговоренъ за единъ добъръ бюджетъ, да уголѣмява статиитѣ на разходния бюджетъ и, слѣдователно, да прави така, че да става нужда да оставатъ отворени дефицити въ края на крайщата. И, азъ казвамъ, ще гласувамъ за него, като, разбира се, ще моля тѣй както е казано „прѣдложения“ и пр. да се не казва, а да остане: „увеличение на нѣкои приходи или разходи въ бюджетопроекта на правителството могатъ да се правятъ въ Народното Събрание само съ съгласието на Министра на Финанситѣ“ и пр.; съ други думи, думата „прѣдложения“ да се махне.

Министъръ М. Сарафовъ: Ние го махваме всичкото.

С. С. Вобчевъ: Ще остане принципътъ, обаче.

Министъръ М. Сарафовъ: Да, принципътъ остава.

С. С. Вобчевъ: Сега, още една дума за това: какво трѣбва да се разбира подъ упражнение и дали не е хубаво — азъ нѣма да направя прѣдложение, а само ще се изкажа...

Министъръ М. Сарафовъ: Ако обичате да се въздържите да говорите за това, когато ще разглеждаме чл. 23.

С. С. Вобчевъ: Азъ разбирамъ, че параграфитѣ въ бюджета, тѣй както сж наредени, иматъ за цѣль специализация на кредита, т. е. да се свържатъ рѣцѣтъ, което е много важно зарадъ народното прѣдставителство, да се свържатъ рѣцѣтъ на единъ министъръ да не може да взема отъ единъ параграфъ артисали суми и да ги харчи за смѣтка на другъ параграфъ. Туй е то назначението на параграфитѣ. Ето защо, колкото повече параграфи има въ единъ разходенъ бюджетъ, толкозъ по-хубаво заради контролата, която упражнява едно народно прѣдставителство. Сега, менѣ се струва, понеже се говори за параграфи туй, би трѣбвало да се опрѣдѣли, че въ параграфитѣ не могатъ да влизатъ освѣнъ однородни или, както ги нарече г. Мирски, корелативни, съотвѣтствени разходи.

Министъръ М. Сарафовъ: Това е казано въ чл. 23, зарадъ туй Ви молихъ да оставите сега и да говорите, когато дойде той.

С. С. Вобчевъ: Добрѣ тогава. Повече нѣма какво да кажа.

Н. Шивачевъ: Г-да народни прѣдставители! Дѣйствително, по чл. 11 станаха дълги и широки дебати, но тѣзи дебати заслужаватъ вниманието на народното прѣдставителство. Вие знаете, че достойнството на едно правителство, изкуството на едно министерство не е само да получава приходи, но то трѣбва да знае и дѣ на мѣстото си да ги похарчи. Нѣма съмнѣние, че мнозина отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, като ви разказвахъ за разни неправилни разходи и други подобни отъ минало врѣме, естествено, това може да се е дължало на отсъствието на по-положителни разпореждания въ специалния законъ за отчетността. Не е достатъчно, казва единъ писателъ — защото азъ нѣмамъ претенцията, както нѣкои, да изнамѣрва самъ нѣщо. Защото финансовата наука, или финансовото изкуство не сме ние, които сме го изнамѣрили; нашата 25-годишна опитностъ не е могла достатъчно да послужи за да съберемъ материалъ,

който би могъл да послужи за финансова такса, и съ всичко, което имаме въ закона за отчетността по бюджета, нито г. Сарафовъ, нито г. Теодоровъ сж изнасяли Америка. Това е съществувало въ другитъ държави; слѣдователно, всичко е взето изключително отъ тамъ. И това даже, което можемъ да кажемъ, ние го вземаме пакъ отъ вънъ, отъ чужденцитъ, само че въпросътъ е тамъ, че трѣбва да го туримъ на нашето сито и да видимъ дали можемъ да го смелемъ съ нашитъ обстоятелства и да видимъ доколко това разпореждане, което може да бѣде мѣродавно, което може да бѣде одобрено отъ всички финансисти въ Англия и Белгия, да видимъ дали ще бѣде практично, дали ще бѣде полезно или не у насъ. Нѣма нужда да се впускаме тукъ да говоримъ, а вие сами, г-да народни прѣдставители, знаете фазитъ, прѣзъ който минава единъ бюджетъ. Правото за съставянето на бюджетитъ е работа на правителството, обаче вотътъ е на Народното Събрание. Именно този законопроектъ се занимава съ начина за съставянето на бюджета, какъ ще става гласуването и какъ ще става контролирането, изпълнението и пр. Сега, както виждате, въ чл. 11 има двѣ алинеи. Първата алинея се касае за правата на изпълнителната властъ при съставянето на бюджета. За тази алинея нѣма какво да се говори. Азъ ще обърна вниманието на почитаемитъ г. г. народни прѣдставители върху втората половина. Втората половина е за правата на Народното Събрание, т. е. по какъвъ начинъ Народното Събрание ще вотира бюджета. Става дѣйствително дума тукъ за параграфи или статии. Менъ ми се струва, че по този въпросъ нѣма какво да споримъ, защото чл. 121 отъ конституцията е много ясенъ, за да има нужда да го тълкуваме. Тамъ, въ втората алинея на чл. 21, е казано „параграфъ“, въ скоби „статия“. Но въпросътъ е, бива ли Народното Събрание да се съгласи да си свърже рѣцѣтъ за да не прави нѣкои прѣдложения за увеличаване на тия параграфи или сѣ едно за увеличаване на приходния и разходния бюджети? За приходния бюджетъ азъ не желая да говоря, защото изключение е въобще да се увеличава приходниятъ бюджетъ, изключение, за което споменахъ нѣкои отъ г. г. народнитъ прѣдставители, но въпросътъ се касае за увеличаване на разходния бюджетъ. Азъ съжалявамъ, че не съмъ съгласенъ съ нѣкои отъ мѣитъ другари, които се изказаха въ полза на тази идея, че понеже въ Англия ставало това и понеже въ Франция имало цѣла лига, която се стараяла да прокара този принципъ, слѣдователно, да го прокараме и ние.

Г-да народни прѣдставители! Когато се прокара единъ законъ, не трѣбва да се гледа кой сж лицата начело на управлението и да се смѣта, че тѣ ще изпълняватъ всѣкога законитъ. Тази България, която е видѣла много работи, Народното Събрание е длъжно малко съ недовърше да гледа и да прѣдполага всѣкога лошитъ намѣ-

рения на тия, които ще изпълняватъ единъ законъ. Говори ни се, напр., за Англия и Франция. Е добръ, г-да народни прѣдставители, каза се прѣди всичко принципътъ, че всѣки единъ министъръ е по-добръ уведоменъ за своето вѣдомство, отколкото единъ народенъ прѣдставителъ. Това е единъ принципъ, който може въ Англия и въ Франция да има своето значение, но въпросъ е, у насъ всѣкога приспособимъ ли е тоя принципъ? Има ли нужда да привеждамъ примѣри, че когато единъ министъръ, било въ Франция, било въ Англия, ще стане такъвъ, прѣзъ какви перипетии и прѣзъ какви митарства той трѣбва да мине. Той 20 години време ще трѣбва да употреби за да изучи своето вѣдомство за да го заеме единъ день и ще дойде съ свой портфейлъ, пълненъ съ законопроекти и реформи, а у насъ така ли е? У насъ много пъти не попадатъ ли на министерскитъ скамейки хора, които нѣматъ понятие отъ работата, която имъ е повѣрена, и които като ученици трѣбва да учатъ всичко изново; не дохождатъ ли хора, които нѣматъ понятие за своето вѣдомство? Е, г-да народни прѣдставители, въ такъвъ случай нѣматъ ли право прѣдставителитъ да се питатъ, които има се презумцията, че по-добръ сж изучили положението, че по-близо стоятъ да самото население и, слѣдователно, по-добръ би могли да сѣдятъ за необходимитъ нужди, за подобренията, които трѣбва да станатъ въ всѣко отношение, било по стопанствата или другадъ? Та съ туй вие сега свързвате рѣцѣтъ на народнитъ прѣдставители и казвате: вие нѣмате право да увеличавате, вие ще вдите само рѣцѣ. Е добръ, азъ ще ви кажа, че такава една мисия на единъ народенъ прѣдставителъ не е толкова завидна — не говоря за нѣкои врѣмена и не искамъ да нападамъ никого. Казвате, аргументиратъ се и казватъ нѣкои г. г. народни прѣдставители: е добръ, джанъмъ Министърътъ на Финанситъ, той е който трѣбва да слѣди за екилибра; вие ще увеличите, но той ще трѣбва да намѣри източници! Ами че Министърътъ на Финанситъ, както забѣлѣжи г. Теодоровъ, той си има оставката въ джеба и, ако не иска, може да си я даде! И желателно е всѣки единъ министъръ да има оставката си въ джеба, защото само по такъвъ начинъ ще имаме парламентаренъ редъ. Ами г. Теодоровъ казва, че неговиятъ колега, г. Величковъ, билъ искалъ и прокаралъ това, което искалъ. Е добръ, вината е у г. Теодорова, защото той трѣбваше да каже на своя колега, че не е съгласенъ, и, ако не е съгласенъ, да си даде оставката.

Ето защо азъ мисля, че най-силното оръдие, което може да употреби единъ министъръ на Финанситъ, то е да се оттегли. (Министъръ М. Сарафовъ: Тъй!) А да ограничимъ народното прѣдставителство да прави прѣдложения за увеличения, ще бѣде една отъ голѣмитъ погрѣшки, които можемъ да направимъ ние сега, и, може би, ще дойде единъ день да се каемъ за това ограничение, което сме си направили ние сами. Ако изпълнителната властъ

има право да съставлява бюджета, безъ да имъ се бърка никой; ако тя има право да го изпълнява, даже отчасти и да го контролира и пр., защо Народното Събрание да нѣма пълна свобода при вотирането? Каза ни се тукъ, че въ Франция въ разстояние на 20 години два милиарда франка повече сж похарчени. Е добръ, г-да народни прѣдставители, ами че това е единъ урокъ, ами че това е едно пазиждане за самото население! Значи, населението ако не е способно, ако населението не оцѣнява своитѣ граждански и политически права при избирането на своитѣ прѣдставители, ако не избира и праща добри прѣдставители, които да защищаватъ неговитѣ интереси, толкова по-лошо за него, никой нѣма да му бѣде виноватъ. Ако въ Франция сж ставали тия грѣшки, естествено е, че французкитѣ граждани сега ще се стараятъ, когато има свои народни прѣдставители да избиратъ, да изискватъ отъ тѣхъ не само декларация, но въобще ще изискватъ отъ всѣкой кандидатъ за народенъ прѣдставитель да обяви своята програма. Така щото, въ намалението на бюджета прѣдставителтъ ще си каже своето мнѣние и именно, както ние вотираме за прѣдложения, така сжщо и избирателитѣ гласуватъ за програмата на своя избраникъ: ако я одобряватъ, ще вотиратъ за него, ако ли не, нѣма да вотиратъ. Така щото, азъ мисля, че тия доводи, които ни се прѣдставиха отъ г. Бобчева, както и отъ г. Теодора Теодоровъ и отъ други, сж по моемо мнѣние неоснователни и азъ вѣрвамъ, че Народното Събрание нѣма да ги приеме.

Има и друго едно неудобство, г-да народни прѣдставители, което съмъ длъженъ да го забѣлжа. Това е, че когато говори г. Бобчевъ за институциитѣ, ние трѣбва да знаемъ нашата практика тукъ каква е била. Народното Събрание се събира на 15 октомврий. Вие знаете, че у насъ въ първата сесия, въ всѣко едно Народно Събрание, единъ и повече мѣсеца става проверка. Е добръ, кога ще има врѣме да се направи прѣдложение за нѣкакви нови институции и пр.? Практически това е невъзможно. Ние имаме много прѣдложения, които сж внесени още въ миналата редовна сесия и които, може би, ще останатъ *ad calendas graecas*. Така щото, има прѣдложения, които въ една сесия би могли да се прокаратъ, прѣдложения отъ народнитѣ прѣдставители. Това е най-високото тѣхно право, което тѣ иматъ. А да се тури втората алинея на чл. 11, да се ограничимъ съ нея, ще бѣде една грѣшка, както казахъ, за която ще се каемъ.

Вънъ отъ това, г-да народни прѣдставители, и самъ г. Министерътъ на Финанситѣ ще да види, че той ще бѣде изложенъ на една голѣма опасностъ, отколкото когато се има право да се правятъ прѣдложения за увеличения. Народното Събрание, като чуе мнѣнието на г. Министра, че той не е съгласенъ съ извѣстно увеличение, въ своята, може би, крайностъ може да отиде дотамъ даже, щото да му не даде и други потрѣбни параграфи, други потрѣбни суми за правилния вървежъ на

държавата и съ този начинъ ще направимъ много по-голѣма пакостъ. Добръ, ама ще кажете, че Министърътъ на Финанситѣ може да се оттегли. Ама той може и по другъ начинъ да се оттегли. Ама тукъ за какво се касае въпросътъ? Тукъ въпросътъ се касае, че никой народенъ прѣдставитель нѣма право да прави прѣдложение за увеличение. Другъ практически резултатъ нѣма никакъвъ; защото едно Народно Събрание, ако иска да бламира единъ министъръ, може да го направи по-много други начини, има много други срѣдства. Ето защо, отъ която точка да се погледне, моемо мнѣние е, че втората алинея отъ чл. 11 създава една опасностъ при това положение на нашитѣ политически права, при това политическо възпитание, въ което се намираме, и при тая политическа и държавническа подготовка, каквато имаме ние. За Франция, за Англия може да бѣде прието, но за насъ не може да бѣде прието. Ето защо азъ ще моля г. Министра на Финанситѣ да се съгласи да се видоизмѣни втората алинея въ смисълъ, като се зачеркнатъ тия думи: „прѣдложения за увеличение“ и пр. „не трѣбва да се правятъ“; не трѣбва да ги има, още повече — двѣ думи ще прибавя и ще свърша — че, както виждате тукъ, на 25 октомврий се прѣдставляватъ бюджетитѣ. Кога ще има врѣме да се направи законодателно прѣдложение, да се приеме и да се утвърди? Ако Народното Събрание бѣше разисквало по-сериозно чл. 6 и азъ се надѣвахъ, че мнозина народни прѣдставители ще да взематъ думата, именно по въпроса, кога трѣбва да се прѣдстави бюджетътъ въ Народното Събрание. Има споръ и върху този въпросъ. Въ Франция и досега винаги се прѣдставлява бюджетътъ 15 мѣсеца по-рано отъ бюджетното упражнение. Дѣйствително, тукъ могатъ да кажатъ нѣкой, че има опасностъ: колкото по-близо е до упражнението, толкова по-хубаво. Обаче, въ чл. 6 ако се кажеше 6 мѣсеца по-рано, да кажемъ на 1 юлий, като се прати на прѣдставителитѣ, или съ друга формалностъ; а пъкъ щомъ се прѣдвиди 25 октомврий, съ това се свързватъ рѣшитѣ на народнитѣ прѣдставители, и дума не може да става за нѣкакви институции, за каквито говори г. Бобчевъ. Ето защо менѣ ми се чини, че г. Министерътъ на Финанситѣ трѣбва да се съгласи да се зачеркнатъ тия думи „прѣдложения за увеличение“ и пр., които ограничаватъ правото на народнитѣ прѣдставители.

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Г-да народни прѣдставители! Вземъ думата по този въпросъ, и ще кажа нѣколко кратки бѣлѣжки, защото менѣ ми се струва, че има едно недоразумѣние тукъ между ония, които говорятъ, че има лишение на законодателна инициатива на народнитѣ прѣдставители, и ония, които казватъ, че трѣбва да се приеме този параграфъ отъ закона. Споредъ мене — и това е намѣрението ми, да си изкажа своето мнѣние, — нѣма никакво нарушение на законодателната инициатива на народнитѣ прѣдставители

по тая материя. Тръбва да погледнем конкретно на въпроса, за да разберем дали действително има нарушение на това право на народните представители или не. По бюджетната материя, правата на народните представители са двояки: чисто законодателни — когато гласуват бюджета — и контролни — когато слѣдят и проверяват харченето на сумите отпускани на министрите. Специално, въпросът за увеличението на един разход е ли от чисто законодателен характер или не? Азъ поддържамъ, г-да народни представители, че въ случая 90 % отъ предложението за увеличението на разходите не е законодателна инициатива на народното представителство, а е намѣса въ управлението на държавата, е намѣса въ атрибуциите на изпълнителната власт. И защо, г-да народни представители? Ако се отнася до материалните разходи, т. е. ако те иматъ за обектъ разширяването на материалните разходи, разширението на материалните разходи е чисто отъ естество на административната власт, на изпълнителната власт, не е законодателна инициатива. Ако нѣма никакъвъ законъ, напр., който да опреѣля колко мирови сѣдилища трѣбва да има въ България, колко секретари трѣбва да има единъ мирови сѣдия и пр., да възлагашъ на единъ министъръ да приеме извѣстенъ кредитъ, за да има повечко мирови сѣдии или повечко секретари на мировите сѣдии, нищо друго не е, освѣтъ да му се намисашъ въ управлението на неговото вѣдомство. Това не е отъ законодателен характер. Обектътъ на разходите всѣкога е предметъ на управлението. Има много малки изключения, г-да народни представители. Когато се прѣдвижда всѣки разходъ, създава се нова институция въ държавата, създава се нова служба, никакъ непрѣвидена въ групата на службите, които се хранятъ отъ бюджета, азъ тогава казвамъ, че не може по бюджета да се гласува такава сума и да се създаватъ учрѣждения, а повтарямъ да направя сжщата бѣлѣжка, която направихъ когато г. Кирковъ говорѣше и го прѣкъснахъ, че такъвъ разходъ може да го постигнатъ народните представители съ законодателно прѣложение, когато създаватъ по законодателенъ редъ обекта на разхода и тогава да наложатъ и самия разходъ на министра. Тогава разходътъ на министра е наложителенъ. Значи, както и да погледнемъ, г-да народни представители, на материята, която се третира въ § 11 отъ законопроекта, и специално на прѣложението за увеличение разходитѣ, тя нѣма никакъвъ актъ на законодателна инициатива. Азъ бихъ молилъ ония, които са противници на този параграфъ, да ми покажатъ, въ какво се состои законодателното право на единъ народенъ прѣдставител съ ограничението на кредита, като прави тамъ тая разлика, която азъ направихъ, или за увеличение на персонала, или за разширение на материални разходи, или за увеличение на институции, които по-прѣди не са съществували. Значи, тукъ нищо

нѣма, освѣтъ едно недоразумѣние на народното представителство, че имало ужъ нахърняване суверенитета на Народното Събрание.

По въпроса, дали трѣбва да остане бѣлѣжката съ „статии“, или да бѣде „параграфи“, или въ скоби „статии“, менѣ ми се струва много умѣстно законопроектътъ прѣдвижда това. И ето защо. Въ конституцията, действително, „статия“ е казано, но цѣли 25 години вече терминътъ на конституцията, „статия“, е изоставенъ и употребенъ терминътъ „параграфъ“; значи, като консакрира онова, което досега е ставало, е по-удобно направено. Ако народното представителство, парламентарната практика у насъ е намѣрила, че думата „статия“ не е удобна и я е замѣнила съ „параграфъ“, да се консакрира това въ закона не е никакъвъ пробелъ. Освѣтъ това, г-да народни представители, като се е осветила думата „параграфъ“, а не думата „статия“, забѣлжете, че думата „статия“ е била подлагана на съмнѣние въ народното представителство. За значението на думата „параграфъ“ никога не е имало споръ, а за значението на думата „статия“ е имало споръ. Новиятъ законопроектъ обаче какво прави? Траншира този споръ: запазва текста на конституцията, като казва „статия“ въ скоби, и я пояснява съ думата „параграфъ“. Менѣ ми се струва, че тукъ г. Министърътъ на Финансите е умѣстно направилъ това, за да нѣма спорове за думата, употребена въ чл. 121 на конституцията.

М. Такевъ: Г-да представители! Менѣ ми се струва, че въ случая ние трѣбва да обърнемъ внимание върху двѣ положения. Първо, въ всички държави и врѣмена, дѣто е имало народно представителство, всѣкога то, било при ограничена монархия, било при свободна монархия съ народно представителство, народното представителство си е запазвало едно суверено право — правото да гласува кредититѣ. Това е било, казахъ, въ всички врѣмена и управления. Министритѣ прѣдставляватъ законопроекти, прѣдставляватъ бюджетпроекти и прѣложения, но послѣдната дума, и върховната дума, е принадлежала всѣкога на народното представителство, и никога никому не е минавало прѣзъ ума да се опасява отъ онуй, отъ което се опасява уважаемиятъ г. Министъръ на Просвѣщенiето днесъ — отъ вмѣшательството на законодателната въ изпълнителната власт. Защото, ако неговото твърдение е вѣрно, че когато ние ще отидемъ да разровимъ параграфитѣ на бюджетитѣ и съответствущитѣ къмъ тѣхъ числа, туй ще съставлява *ingérence*, вмѣшательство въ управлението административно, питамъ тогава да ми се каже: кой кредитъ не съставлява начина на управлението или, по-право, не съставлява срѣдство на министра да управлява своето вѣдомство? Всѣки параграфъ, всѣка служба, всѣки кредитъ, който той иска, съ него иска да потикне онази машина, на която той е главенъ локомотивъ. Прочее, никогажъ никой не е твърдилъ,

че гласуването на тия кредити отъ народното прѣдставителство съставлява вмѣшательство.

Но, г-да прѣдставители, че това е така и че г. министърътъ не бѣше правъ въ своето опасение, той поиска, ние да му покажемъ единъ текстъ отъ нашитѣ закони, който да казва, че дѣйствително въ случая има — ако приемете редакцията даже на министра, както я направи, — има нахърнение на върховното право на народното прѣдставителство, да гласува кредититѣ. Азъ държа на негово разположение чл. 121 на нашата конституция: (Чете.) „Народното Събрание разглежда проекта на бюджета статия по статия и, ако измѣни или отмѣни нѣкоя отъ нѣхъ“, (Министъръ М. Сарафовъ: „Отмахне“, а не „отмѣни“!) „излага причинитѣ, които го каратъ да направи това.“ Значи, народното прѣдставителство, безъ всѣкакво ограничение на нѣкакво прѣдварително veto, има право да измѣнява въ тази или опази смисълъ параграфитѣ на бюджета.

Министъръ М. Сарафовъ: Не е казано, че може да прибавя статии. Може да измѣни или отмахне. Забѣлѣжете това.

М. Такевъ: „Народното Събрание разглежда проекта на бюджета статия по статия и, ако измѣни“ (Министъръ М. Сарафовъ: Но не може да прибави, а прибавянето води увеличение на разходите.) „или отмахне нѣкоя отъ нѣхъ, излага причинитѣ, които го каратъ да направи това.“ Вие тукъ какво казвате? „Бюджетътъ се гласува по параграфи, като се иматъ прѣдъ видъ обяснителнитѣ таблици“. Прѣдложенията за увеличение на нѣкои приходи или разходи тукъ влизатъ, както знаете. Азъ искамъ, както казахъ оведѣ, да увелича една статия въ бюджета. Напр., вие прѣдвиждахте тази година само 10.000 л. за поправка на училища; ние направихме прѣдложение, този параграфъ да се увеличи на 100.000 л.; съ вашия законъ това не можемъ да го направимъ; значи, изрично е нахърнена нашата свобода, която ни дава чл. 121 отъ конституцията, да правимъ измѣнения въ тѣзи параграфи, безъ вашето прѣдварително съгласие.

Министъръ М. Сарафовъ: Моли Ви, г-нъ Такевъ, имайте прѣдъ видъ само това: ако въ мисълта на Учрѣдителното Събрание бѣше „да прибави и уголѣмява“ разносикитѣ, то щѣше да каже: „да измѣни, отмахне или прибави нѣкоя статия“ и т. н. Азъ Ви обръщамъ вниманието на този текстъ на конституцията.

М. Такевъ: Г-нъ министре! Въ конституцията е казано „и ако измѣни или отмахне“, а да измѣни, ще каже или въ повече, или въ по-малко. Това значи „да измѣни“. Прочее, ние имаме единъ изриченъ текстъ на нашата конституция, който дава върховното право на народното прѣдставителство да се произнася суверено върху параграфитѣ на прѣдлаганитѣ бюджетопроекти.

Но, г-да прѣдставители, ако туй е вѣрно и ако туй досега е било така не само у насъ, но въ всички събрания на свѣта, безспоренъ е и другъ единъ фактъ, че често пжти се е злоупотрѣбвало съ този параграфъ или съ това право, и казаха ни хората, че въ Франция има цѣла литература вече, има цѣла една лига на хора умни, които искатъ да турятъ извѣстенъ френъ, извѣстно ограничение на това суверено право. Въ Англия, дѣто конституцията не е писана, но е установена на тѣхната вѣковна традиция, тамъ отдавна е осветено това ограничение, но въ държави съ писана конституция, въ която се е клелъ и цървиятъ гражданинъ — държавниятъ глава и всички народни прѣдставители, тамъ никакво мълчаливо измѣнение или отмахване на този текстъ на конституцията не може да става. И затуй въ дадения случай, колкото и да е желателно да е билъ прѣдвидѣлъ нашиятъ великъ законодатель нѣкакво ограничение на тази абсолютна свобода на Събранието, но не го ли е направилъ, днесъ ние не можемъ съ обикновени закони да измѣнимъ основния законъ. Ние ще търсимъ срѣдства, безъ да нахърнимъ основния законъ, сѣ таки да приемемъ нѣкое начало прѣдхранително, което да задоволи и двѣтѣ искания: и желанието да се не злоупотрѣблява съ тази свобода, и желанието да се не нахърни още повече основниятъ законъ. И затуй азъ прѣдлагамъ слѣдующата редакция: „увеличения на нѣкои приходи или разходи въ бюджетопоекта на правителството могатъ да се правятъ въ Народното Събрание, само като се мотивира необходимостта отъ това увеличение и се вземе мнѣнието на Министра на Финанситѣ.“

И туй ако го права, имамъ прѣдъ видъ слѣдующитѣ двѣ съображения, които ще париратъ на овази опасностъ, за която ви говори г. Вобчевъ, за която ви говори г. министърътъ и за която се борятъ въ Франция.

Ако, г-да прѣдставители, въ Франция взематъ изрична декларация отъ тѣхнитѣ прѣдставители, че нѣма да искатъ увеличение на кредити, не сж виновни народнитѣ прѣдствителители, а сж виновни слабохарактернитѣ финансови министри, които не сж имали достатѣчния куражъ, когато камарата ще иска увеличение на нѣкои параграфи безъ да посочи източници за тѣхното попълнуване, да заяви министърътъ, както заяви вчера Министърътъ на Финанситѣ у насъ: „Вие ще увеличите параграфа за учителитѣ, но ще ви прѣдложи да гласувате новъ заемъ или нови даждия; мѣрѣте и кройте; или же: ако не приемѣте това — приемѣте моята оставка“. Ако България имаше такива финансови министри, които да заявяватъ на Народното Събрание, че или кредититѣ, които искатъ, въ тѣзи размѣри трѣбва да се гласуватъ, или тѣ не могатъ да управляватъ, ще стане отъ двѣтѣ едно и ще се постигне онова, което г. Министърътъ желае. Болшинството на правителството ако желае да блямира своя министъръ, ще гласува противъ неговото

мнѣние и ще го уволни; ако ли желае да го запази, не ще да гласува този кредитъ. Тогава ще се постигне онази цѣль, която се гони съ законопроекта. А сега какво се иска? Сега се иска Министерътъ на Финансите, който и да бѣде той, да се скрие задъ единъ изриченъ текстъ, вмѣсто задъ онази конституционна, парламентарна, елементарна практика, че министритѣ трѣбва да иматъ мнѣние по всѣки въпросъ и че, ако Народното Собрание не хармонира въ своето убѣждение и мнѣние съ това на министра, тѣ вече не могатъ да вѣрватъ заедно, особено болшинството на правителството. Въ дадения случай какво азъ казвамъ? Безспорно, необходимо е да изслушваме не само народнитѣ прѣдставители като оратори, които искатъ увеличение на дадени кредити, но е необходимо да чуемъ мнѣнието и на този, който носи отговорността за събирането на даяждията и за тѣхното разходване; да чуемъ мнѣнието му, и ако народното прѣдставителство не ще да уважи неговото мнѣние, ще гласува кредита и министърътъ ще си отиде. Ако ли Народното Собрание, както ви казахъ, уважи неговото мнѣние, не ще гласува кредита и, слѣдователно, вие практически ще постигнете сѣщото онова, което сега желаете съ единъ текстъ, който, безспорно, накарнява нашия основенъ законъ. Защо „само съ съгласието на министра“ да го вписваме? То е затъ въ правитѣ на парламентарния строй на държавата. Примѣръ ще ви кажа. Завчера въ Франция единъ народенъ прѣдставител станалъ и казалъ слѣдующето: параграфътъ отъ единъ милионъ лева за поддържане на тайната полиция — не на шпиони, както у насъ се било правило, но на тайната полиция, на законно основание съществуваща, — казва единъ народенъ прѣдставител, прѣдлагамъ този параграфъ да се зачъртае, защото тази полиция не изпълнява добръ своята задача: тя вмѣсто да пази честта и живота на хората, тя ги шиканира, както се той изразилъ. Тогава става първиятъ министъръ г. Комбъ и казва: знаете ли какво ви прѣдлага този приятелъ? Прѣдлага ви вотъ на недоувѣрие. Азъ заявявамъ, че не съмъ съгласенъ отъ този кредитъ да се бутне ни сантимъ и моля народното собрание да каже, има ли вѣра въ правителството или нѣма? Моментално съ 400 и не знамъ колко гласа се гласувало доувѣрие на правителството, като му гласувало този кредитъ и се свършила историята. Ето, г-да прѣдставители, какъ единъ министъръ, силенъ въ своето убѣждение, че е правъ въ това, което иска, може прѣспокойно всѣкога да отблъсне неумѣстни увеличения на кредити и създаване по такъвъ начинъ на свръхсмѣтни кредити. Но непрѣмѣнно се иска доблестъ у министра. Възможно е, г-да прѣдставители, когато се е писвалъ този текстъ, да се е имало прѣдъ видъ завчерашниятъ случай. Г-нъ Министерътъ на Просвѣщението се съгласи да се отпуснатъ 75.000 л. за повишение на учителитѣ; г. Министерътъ на Финансите много основателно заяви, че нѣма отгъ да вземе паритѣ. Е, какво стана? Стана туй, което не правѣше добро впечат-

ление нито вънъ въ обществото, нито на тѣзи които четатъ нашитѣ дневници и слѣдятъ за нашитѣ парламентарни нрави, нито за достоѣйствието на правителството. Или правителството бѣше съгласно и считаше, че този кредитъ бѣ неумѣстенъ и всички трѣбваше да гласуватъ противъ, или правителството бѣше въ обратното убѣдено. Но не можеше да се обясни това поведение, което, дѣйствително, тури правителството въ едно смѣшно положение. И справедливо, може би, хората излѣзоха въ печата да питатъ: солидаренъ ли е кабинетътъ по гласуване на кредита, дѣто се има двѣ мнѣния на министритѣ? Ако би билъ кабинетътъ коалиционенъ, бѣше възможно въ дадения случай да има разногласие, защото сѣ различни принципитѣ на министритѣ, които сѣ коалирани; но когато единъ кабинетъ е хомогененъ, когато той произлиза отъ една партия, тамъ, помоему, не може да има особено такова флагрантно противорѣчие на самитѣ министри въ самата ограда на Събранието. Г-нъ министъръ Сарафовъ знае какво прѣслѣдва съ това и да се яви въ Министерския съвѣтъ да каже: г-да, не съмъ съгласенъ, безъ мое съгласие вие не можете да гласувате. Но ватъ ви се казва: добръ, какво прѣчи на г. Данева, напр., да дойде тукъ и да подпушне на мене или на други: станѣте, г-да, и искайте да се увеличи параграфътъ, а на своето болшинство да подскаже: гласувайте кредита и туй, което прѣдлага г. Такевъ. И г. Министерътъ на Финансите какво ще стане, било че има законъ, че безъ негово съгласие не може да се гласува, било че само той заяви: като финансовъ министъръ не съмъ съгласенъ и вие гласувате? И въ двата случая вие го бламирате: въ първия случай съ текста на закона въ рѣка, а въ втория случай съ елементарнитѣ нрави на парламентарния животъ. Щомъ Камарата е отхвърлила едно негово искане, той не може да бѣде вече министъръ. Биватъ случаи, г-да прѣдставители, когато министърътъ може да каже: азъ отъ този въпросъ кабинетенъ въпросъ не прави и по този начинъ мълчеливо развързва рѣцѣтъ на народното прѣдставителство, това, което обикновено става. Когато за дреболия нѣкаква е въпросъ, не може да станатъ пертурбации въ държавата, да се разпуца Камарата, да се произвеждатъ нови избори и, естествено, тогава ще наддѣлѣтъ благодарумието отъ тази или онази страна. Но, г-да прѣдставители, и въ единия, и въ другия случай не дѣйте вѣрва, че текстътъ, както ви се прѣдлага отъ г. министра, ще измѣни въ нѣщо досегашната практика; не, досегашната непрѣмѣнно иска да се прилагатъ правилата на парламентарния строй. Ето защо, като прѣдлагамъ тази редакция, азъ не искамъ съ туй да туря министра въ положение непрѣмѣнно да си даде или не оставката. Той е свободенъ да не прави кабинетенъ въпросъ даже и тогава, когато ще пишете изрично въ закона, че се иска неговото прѣдварително съгласие. Но искамъ едно и съмъ твърдъ послѣдователенъ съ себе си, защото и въ народняшко врѣме, и по-късно въ

Радославова връме, и още по-късно въ коалиционния кабинетъ, и сега, колчимъ сме дохождали въ съботашнитъ заседания, когато финансовитъ министри не сж могли да присъствуватъ по тази или онази причина, азъ всъкога съмъ заявявалъ, че Камарата не може да гласува ни сантимъ, безъ да изслуша финансовия министъръ, който трѣбва да посочи източника, отдѣто ще се покрие тази сума. Това направихъ и завчера, това съмъ систематически правилъ всъкога и моето убѣждение е, че непрѣмѣнно трѣбва да се чуе Финансовиятъ Министъръ, ако искаме да има редъ въ тази държава. Инакъ, ще излѣзе онуй, което излѣзе въ връмето на г. Гешова. Той въ съботашнитъ заседания обикновено не присъствуваше и ние какво правѣхме? Както каза г. Теодоровъ, тѣ бѣха заседания за Богъ да прости и правителството помощи отпускате, гори отпускате, мери, и разни други благодѣяния правѣше, и какво направихме въ итога си? Когато събрахме отпуснатитъ помощи, паметъта ако ме не лъже, тѣ възлизаха на 500.000 л., половинъ милионъ. И искайте вие тогава вече уравновѣсенъ бюджетъ! Разбира се, че не. Ако бѣхме всъкога слушали г. Министра на Финанситѣ, азъ съмъ увѣренъ, че на стотѣ 90 пкти той щѣше да откаже своето съгласие и неговото болшинство щѣше да се намѣри прѣдъ перспективата, или да бламира своя министъръ, като гласува outre неговото мнѣние, или же да го задържи на министерския постъ и да отхвърли исканото прѣдложение. Ето защо, въпросътъ дѣто зачекна г. Теодоровъ — въ това азъ съмъ напълно съгласенъ, — че Финансовиятъ Министъръ може всъкога да въздържи колегитѣ си и да обуздае болшинството, но за това всъкога трѣбва да има написана оставката си, е много вѣрно; но сѣщо така е вѣрно, че ако Финансовиятъ Министъръ намира, че като неговитѣ колеги отъ другитѣ министерства искатъ кредитъ, безъ да посочатъ източници, и източници приемливи, той не може да състави общия си приходоразходенъ бюджетъ, азъ, да каже, при туй положение на нѣщата, не мога да бѣда вашъ другаръ — управляющъ Финанситѣ на България, заповѣдайте, вземѣте си другаръ, който може да удовлетвори вашитѣ желанія. Защо вие поддържате тая теория, колкото се касае до обуздаването на едно необуздано болшинство, а не поддържате сѣщата теория и за обуздаване на необуздани министри? Вѣрно е, г-да прѣдставители, че въ Англия финансовиятъ министъръ е пръвъ министъръ; може да се каже, безъ неговото съгласие нито сантимъ не се разрѣшава, безъ неговото мнѣние нищо не се прави, защото, безспорно е, само при добри финанси може да се говори за благоденствие на единъ народъ и затуй финансовиятъ министъръ трѣбва да бѣде първата личностъ въ министерството, въ министерския съвѣтъ, и неговото мнѣние всъкогажъ трѣбва да бѣде едно отъ първитѣ. Тѣзи ми сж съображенията, по които азъ приемамъ съ готовность да се впише въ закона, че никакви кредити не могатъ да се увеличаватъ безъ прѣд-

варителното мнѣние на г. Министра на Финанситѣ и тогава ще стане нужда всъкогажъ, колчимъ се иска нѣкакъвъ кредитъ, да се вика Финансовия Министъръ да дойде тукъ и да си каже мнѣнието, да поеме, тѣй да се каже, отговорността за тоя кредитъ. Сжщеврѣменно, г-да прѣдставители, запазватъ и конституцията, запазватъ и правото на Народното Събрание, безъ да му турите като примка на врата съгласието на министра. Тѣй щото, тази забѣлѣжка, помоему, е достатѣчно въ състояние да се удовлетвори желанието на г. Министра, а така сѣщо и да запази цѣлостъта на нашата конституция: „Слѣдъ като се мотивира необходимостъта на това увеличение и се взема мнѣнието на Финансовия Министъръ.“

Второ едно нѣщо, за което искамъ да кажа, то е въпросътъ, за който много умѣстно и много справедливо забѣлѣжи г. Теодоровъ. Това е въпросътъ за датата, кога трѣбва да се прѣдстави бюджето-проектътъ. Тѣй както е вписано сега въ закона и както бѣ досега, вие знаете, г-да прѣдставители, че това бѣ една илюзорна мѣрка на законодателя, понеже случайтѣ, когато Народното Събрание не е започвало своитѣ заседания на 15 октомврий, както пише конституцията, та съобразно съ това на 1 ноемврий да се прѣдстави бюджетътъ, сж много голѣми, много чести. Но независимо отъ това, даже когато Народното Събрание е започвало да заседава на 15 октомврий, рѣдко, за да не кажа никога почти — азъ като народенъ прѣдставител отъ нѣколко години не зная, — бюджетътъ се е внасялъ на 1 ноемврий. Ако паметъта ме мамѣ, ще благодаря на този, който ме поправи; но азъ бюджетъ на 1 ноемврий не помня да се е прѣдставялъ въ Народното Събрание. Но тѣй като и г. Радевъ ми казваше, па и г. Сарафовъ, че code statu — кодътъ постановява за общитѣ случаи, а не за изключения, тогава трѣбва да намѣрите едно сръдство, което да обема по-голѣмата частъ отъ общитѣ случаи; а по-голѣмата частъ отъ общитѣ случаи ще се обема, именно, въ оная редакция, която ви прѣдлага г. Теодоровъ: „15 дена слѣдъ откриването на Народното Събрание, бюджето-проектътъ трѣбва да бѣде внесенъ въ Народното Събрание.“ Туй, г-да прѣдставители, прѣди всичко е вмѣнено въ нашата конституция, ако вникнемъ въ неиния текстъ. „Камарата се отваря на 15 октомврий, а бюджетитѣ се внасятъ, споредъ досегашния законъ за отчетността, на 1 ноемврий“ — 15 дена слѣдъ това; — но, може да се каже, както ви казаха и примѣри, Камарата на 20 октомврий да се разпусне, изборитѣ да станатъ на 20 ноемврий и Камарата да започне на 1 декемврий, и тогава нѣма се възможность да се запази този текстъ. Затуй по-добрѣ ще бѣде оная редакция, която прѣдлага г. Теодоровъ: „15 дена слѣдъ отварянето на Народното Събрание“ — която и да бѣде датата на отварянето — 15 декемврий, 15 януарий — „да се внесе бюджетопроектътъ.“ Колкото що се касае до онова крайно изключение, когато единъ ми-

нистъръ, едно министерство може да падне на 7-ия денъ отъ отварянето на Народното Събрание, естествено, че такова крайно изключение може да се случи, възможно е, но това не прѣчи, г-да прѣдставители, слѣдующето Събрание пакъ да се отвори и на 15-ия денъ отъ неговото отваряне да се започне, да се внесатъ бюджетитѣ. Нѣщо повече. Новото правителство, което ще излѣзе отъ тая сѣщата Камара, ако то ще се счита като продължение отъ старото, оставатъ му на разположение още 8 дена и, естествено, ще го внесе; ако ли не, понеже законопроектътъ за бюджета е приготвенъ, съ малки измѣнения може пакъ да го приготви и да го внесе. Но казахъ, че туй ще се случи на 1.000 едно. (Гласове: Часътъ минава 8!)

Прѣседателствующъ А. Франгя: Г-да прѣдставители! Понеже часътъ минава вече 8, то азъ мога, съгласно правилника, да продължа разискванията, но ако Камарата разрѣши. Затова ще консултирамъ

Камарата. (Отъ дѣсницата: Да свърши г. Такевъ.) Ония г. г. прѣдставители, които приематъ да продължимъ додѣто свърши рѣчъта си г. Такевъ, да си вдигнатъ ржката. Г-да народни прѣдставители, меншество е; Камарата не приема.

Г-да народни прѣдставители! Утрѣ, съгласно рѣшението на Народното Събрание, ще имаме отговоръ на г. г. министритѣ на разнитѣ запитвания направени отъ г. г. народнитѣ прѣдставители.

Министъръ М. Сарафовъ: Слѣдъ това продължение днешниятъ дневенъ редъ.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Слѣдъ това продължение разискванията по законопроекта, който се разгледа днесъ, и слѣдъ г. Такева ще имамъ думата г. Благоевъ.

Вдигамъ засѣданието.

(Вдигнато въ 8 ч. и 5 м.)

Прѣседателъ: Д. Цанковъ.

Подпрѣседатели: { **А. Франгя.**
Д-ръ А. Ходжевъ.

Секретаръ: П. Шоповъ.

Началникъ на Стенографическото бюро: Т. Гължбовъ.